

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslâm Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans

EYYÛBÎ MELİK'İ EN-NÂSİR DÂVÛD'UN HAYATI VE SİYASİ
FAALİYETLERİ

Muhammed TEMİZKAN

21936009

Danışman

Doç. Dr. Mutlu SAYLIK

Diyarbakır 2023

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslâm Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans

**EYYÛBÎ MELİK'İ EN-NÂSİR DÂVÛD'UN HAYATI VE
SİYASÎ FAALİYETLERİ**

Muhammed TEMİZKAN

21936009

Danışman

Doç. Dr. Mutlu SAYLIK

Diyarbakır 2023

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **“Eyyûbî Melik’i en-Nâsır Dâvûd’un Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri”** adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

.../.../.....

Muhammed TEMİZKAN

T.C

DİCLE UNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DİYARBAKIR

.....tarafından yapılan “.....”
konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Anabilim Dalında YÜKSEK
LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

Ünvanı Adı Soyadı

Başkan:.....

Üye :

Üye :

Tez Savunma Sınavı Tarihi:/...../.....

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../2023

Prof. Dr. Oktay BOZAN

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖN SÖZ

Eyyûbîler, Fâtımîleri ortadan kaldırarak İslâm tarihi sahnesine çıkmış ve Haçlı Seferleri sırasında İslâm dünyasına adeta siper olmuştur. Bu devlet Moğol saldırıları sırasında da İslâm beldelerini koruma adına ciddi bir mücadele vermiştir. Ayrıca İslâm dünyasına dinî, siyasi ve kültürel birçok katkıları da olmuştur. Ancak Eyyûbîler, üstlendikleri bu önemli role rağmen geçmiş yıllarda İslâm tarihi çalışmalarında hak ettiği karşılığı bulamamıştır. Eyyûbî Devleti, batıda ve ülkemizde yapılan çalışmalarda Salâhaddîn Eyyûbî'nin şahsının merkezde olduğu Kudüs'ün fethi ile öne çıkmıştır. Fakat son yıllarda Melik Âdil, Melik Kâmil, Melik Eşref ve Melik Salih Necmeddin'in de içinde olduğu kıymetli çalışmalar ile Salâhaddîn sonrası döneme de ışık tutulmuştur.

Çalışmamıza konu olan Melik Nâsır Dâvûd, kısa süren Dımaşk hakimiyetinden sonra Kerek gibi önemli bir emîrliğin başına geçmiştir. Onunla birlikte Kerek, hanedan içi mücadelelerde denge unsuru olmuştur. Ayrıca Kerek Emîrliği, Mısır ve Dımaşk arasında bulunan konumu ile Haçlıların rahat hareket etmelerini de engellemiştir. Eyyûbî Devleti'nin dahili ve harici sorun ve tehditlerine karşı konumu bu aileye mensup şahsiyetleri ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde bir emirliğin başında bulunan Melik Nâsır Dâvûd'un hayatı, siyasî kişiliği ve mücadelesinin araştırılıp ortaya konulması alana katkı açısından önem arz etmektedir.

Çalışmamız giriş ve iki bölüm olarak hazırlanmıştır. Giriş bölümünde, el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd'a kadar Eyyûbî Devleti ele alınmıştır. Birinci bölümde Melik Nâsır Dâvûd'un hayatı, siyasî, askerî, idarî tecrübeleri ve kişiliğinden bahsedildikten sonra Dımaşk naibliği dönemi irdelenmiştir. İkinci bölümde ise Melik Nâsır Dâvûd'un siyasî yaşamının önemli bir bölümünü içeren Kerek Emîrliği dönemi ele alınmıştır.

Melik Nâsır Dâvûd'un hayatını çalışmak hususunda bizi destekleyen, süreç boyunca yol gösterici olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Mutlu SAYLIK'a şükranlarımı sunarım. Tez konusu ve kaynaklar hususunda kıymetli tavsiye ve desteklerini aldığım Doç.Dr. Bedrettin BASUĞUY hocama, tez sürecinde kıymetli fikirlerini aldığım Arş.Gör.Dr. Yusuf BALUKEN ve Arş.Gör. Halil İbrahim YILMAZ hocalarıma, Arapça metin çevirilerinde yardımlarına başvurduğum Dr.Hüseyin SUDAN ve Dr. Recep ÇİFTÇİ hocalarıma, İngilizce metin çevirilerinde desteğini aldığım kıymetli dostum Nihat GÖKÇE'ye, ihtiyaç duyduğum kaynakların temininde yardımını daima yanımda hissettiğim Muhammed TURAN ÇALIŞKAN'a, tezin okunması ve düzenlenmesi sürecinde destek olan Dr.Öğr.Üyesi Ahmet USLU ve Öğr. Gör. YUSUF GÖKÇE hocalarıma ve son olarak tez süreci boyunca katkılarını esirgemeyen kıymetli eşime teşekkürü borç bilirim.

Muhammed TEMİZKAN

Diyarbakır 2023

ÖZET

Melik Muazzam'ın en büyük oğlu olan Melik Nâsır Dâvûd, babasının ölümü üzerine 624/1227 yılında Dımaşk Melik'i olmuştur. Amcaları ile yaşamış olduğu ihtilaflardan dolayı Dımaşk Melikliği serüveni kısa sürmüştür. 626/1229 yılında yaklaşık yirmi yıl sürecek olan Kerek Emîrliği dönemi başlamıştır. Melik Nâsır Dâvûd, Kerek dönemi boyunca bilhassa Dımaşk ile birlikte babasının topraklarını geri almak için hanedan üyeleri ile yoğun ve uzun bir mücadeleye girişmiştir. Bu süreçte hakimiyeti altında bulunan Filistin'in koruyuculuğunu da yapmış ve Kudüs'ü Frenklerden temizlemiştir. Siyasî kişiliğinin yanı sıra ilmi ve edebi kişiliği ile öne çıkan Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'i alimlerin, ediplerin, filozofların uğrak yeri haline getirmiştir. Melikliği boyunca birçok hayal kırıklığı ve ihanet ile karşılaşan Melik Nâsır Dâvûd'un yaşadıkları kimilerine göre öngörü eksikliği kimilerine göre ise talihsizliktir.

Anahtar Kelime: Eyyübîler, Melik Nâsır Dâvûd, Emirlik, Kerek, Dımaşk, Mısır

ABSTRACT

al-Malik al-Nâşir Dâwûd who eldest son of al-Malik al-Mu‘azzam ‘Îsâ became the prince of Damascus after the death of his father in 624/1227. His the prince of Damascus took a short time due to the conflicts he had with his uncles. The period of the Emirate of Kerak which will last for approximately twenty years began. al-Malik al-Nâşir Dâwûd embarked on an intense and long struggle with dynasty members in order to take back Dîmaşk and his father’s old territory throughout period of Kerak. During this period, he also protected Palestine which was under his control, and cleared Jerusalem from the Franks. al-Malik al-Nâşir Dâwûd who Become prominent with his scientific and literary personality as well as his political personality made also Kerak a frequent destination for scholars, poet, scholars and philosophers. al-Malik al-Nâşir Dâwûd who encountered many disappointments and betrayals throughout his reign is considered a lack of foresight by some and misfortune by others of Malik Nasir Dâwûd are shortsighted according to some and misfortune for others

Keywords: Ayyubids, al-Malik al-Nâşir Dâwûd, Emirate, Kerak, Damascus, Egypt,

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISATLIMLAR.....	1
GİRİŞ.....	2
1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE SINIRLARI	2
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	3
3. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR	4
3.1. Kaynaklar	4
3.2. Araştırmalar	7
4. MELİK NÂSİR DÂVÛD’A KADAR EYYÛBÎ DEVLETİ.....	9
4.1. Kuruluş Döneminde Eyyûbîler ve Sultan Salâhaddîn Dönemi	9
4.2. Salâhaddîn Sonrası Eyyûbîler.....	21
BİRİNCİ BÖLÜM.....	27
MELİK NÂSİR DÂVÛD	27
1.1. DOĞUMU, EĞİTİMİ VE İLMİ FAALİYETLERİ	27
1.2 KİŞİLİĞİ.....	32
1.3 MELİK MUAZZAM’IN VELİAHTI VE DİMAŞK NÂİBİ OLMASI	34
1.4. DİMAŞK NÂİBLİĞİ (624-626/1227-1229).....	35
1.4.1. Babasının Ölümü ile Dımşakta İdareyi Ele Alması	35
1.4.2. Melik Kâmil’in Dımaşk’ı Kuşatması üzerine Amcası Melik Eşref’ten Yardım İstemesi	38
1.4.3. Gazze Görüşmesinde Alınan Kararlar Sonrası Melik Nâsır Dâvûd’un Dımaşk Savunması.....	39
1.4. 4. Melik Nâsır Dâvûd’un Dımaşk’ı Melik Kâmile Teslimi	45

İKİNCİ BÖLÜM	48
MELİK NÂSİR DÂVÛD 'UN KEREK EMİRLİĞİ	48
2.1. KEREK'İN COĞRAFYASI VE SİYASİ TARİHİ	48
2.1.1. Kerek'in Konumu ve Coğrafyası.....	49
2.1.2. Eyyûbîler Dönemine Kadar Kerek	50
2.1.3 Eyyûbîler Döneminde Kerek	52
2.2. MELİK NÂSİR DÂVÛD'UN İÇ FAALİYETLERİ.....	55
2.2.1. Melik Nâsır Dâvûd'un Kerek Melikliğinin Başlaması (626-1229/649-1249).....	55
2.2.2. Melik Eşref ve Melik Kâmil ile Münasebetler.....	56
2.2.3. Dımaşk Naibliği için Melik Cevad ile Mücadele.....	64
2.2.4. Melik Sâlih Necmeddîn Eyyûb'u Esir Etmesi	69
2.2.5 Melik Sâlih Necmeddîn Eyyûb ile Arasının Açılması	76
2.2.6 Kerek Hakimiyetinin Sonu ve Melik Nâsır Yûsuf'a Sığınması	83
2.3. MELİK NÂSİR DÂVÛD'UN DIŞ FAALİYETLERİ.....	86
2.3.1 Abbasîler ile Münasebetler.....	86
2.3.2 Haçlılar ile Münasebetler	91
2.3.3 Hârizmliler ile Münasebetler	96
2.3.4 Moğollar ile Münasebetler	100
2.4 ÖLÜMÜ.....	102
SONUÇ	106
KAYNAKÇA.....	109
EKLER	116
EK 1. RESİM	116
EK 2. PARA	117
EK 3. YAZMA ESER.....	118
EK 4: KİTÂBE	122
EK 5. KABUL SALONU	123

KISATLMALAR

a.s : Aleyhisselâm

bkz. : Bakınız

bs. : Baskı, basım

b. : Bin, ibn (oğlu)

Çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Ed. : Editör

h. : Hicri

İA : İslâm Ansiklopedisi (MEB yay.)

IRCICA: Istanbul Research Centre for İslâmic Culture and Arts

İSAM : İslâm Araştırmaları Merkezi

Km : Kilometre

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

nşr. : Neşreden

ö : Ölüm Tarihi

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Thk. : Tahkik eden

TTK : Türk Tarih Kurumu

vb. : Ve benzeri

yay. : Yayımları

yy. : Yüz yıl

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE SINIRLILIKLARI

Tarihi biyografiler, konu edindikleri şahsiyetin hayatının yanında mensubu olduğu devletin siyasî ve kültürel tarihini ortaya koymada da önemli bir yer tutmaktadır. Tezimizin konusunu teşkil eden Melik Nâsır Dâvûd, Eyyûbîlerin Dımâşk (1227-1229) ve Kerek (1229-1247) gibi iki önemli bölgesinde emirlik görevini ifa etmiştir. Amcaları ve amca çocukları ile girdiği mücadelelerde denge unsuru olması, emirliği boyunca ilmi yaşamı teşvik etmesi, verdiği yanlış kararlar, talihsizlikler ve hayal kırıklıkları ile geçen yaşamı onu Eyyûbî hanedanı içinde önemli bir siyasî ve kültürel figür haline getirmiştir. Yaptığımız araştırmalarda Melik Nâsır Dâvûd hakkında ülkemizde ve İslâm dünyasında müstakil bir çalışma bulunmadığını tespit ettik. Bu çalışmayla Eyyûbî tarihine yönelik yapılan çalışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır.

Uzun süre Zengîler'in hizmetinde faaliyet yürüten Eyyûbî ailesi, Salâhaddîn Eyyûbî'nin, 566/1171 yılında Fâtımî Devletine son vermesiyle devletleşme sürecine girdi. Zengîlerin başında bulunan Nûreddîn Mahmud Zengî'nin 11 Şevval 569 / 15 Mayıs 1174 yılında vefatı sonrası yaşanan gelişmeler neticesinde 7 Şevval 570/ Mayıs 1175 yılında Salâhaddîn Eyyûbî tarafından Eyyûbî Devleti kurulmuş oldu. Saltanatı süresince İslâm birliğini tesis eden ve Haçlılara karşı verdiği başarılı mücadele ile İslâm tarihinde derin izler bırakan Sultan Salâhaddîn 589/1193 yılında vefat etti. Salâhaddîn sonrası çocukları arasında başlayan iktidar mücadelesi yaklaşık on yıl sürdü. Sonunda bozulan siyasî birlik Salâhaddîn Eyyûbî'nin kardeşi Melik Âdil tarafından sağlandı. Bu siyasi birlik Melik Âdil sonrası yaşanan mücadeleler ile kesintiye uğradı.

Araştırma konumuzun geçtiği dönemin (1227-1258 yılları); VI.Haçlı seferleri ve Moğol istilasları ile Abbâsî devletinin son dönemine tekabül etmesi, bilhassa Eyyubi devletinde yaşanan askeri, siyasi, idari, ilmi ve sosyal gelişmelere ışık tutması yönünden alana katkı sağlaması düşünülmektedir. Ayrıca Melik Nâsır Dâvûd'un Eyyûbî ailesi içinde yaşanan mücadeleler ve yapılan ittifaklardaki rolü, Eyyûbî devleti tarihinde önemli sayılabilecek bazı gelişmelerde başat role sahip olduğunu ortaya

koyması bakımından önem arz etmektedir. Bu minvalde çalışmamızın, Melik Nâsır Dâvûd'un Dimaşk kuşatması altındayken Celaledin Hârizmşah'ı Ahlatı kuşatmaya teşvik etmesi ile bir açıdan Yassıçemen savaşına ve akabinde Harzemşahların yıkılmasına giden sürece etkisi, 9 Cemâziyelevvel 637/7 Aralık 1239'da Kudüs'ü yeniden fethederek Hristiyanlardan temizlemesi ile Eyyubi devleti tarihinde önemi görmek bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Konusu tarihi şahsiyetler olan biyografiler üzerine çalışmak düşünüldüğünün aksine zahmetli bir çalışma alanıdır. Bu tarz çalışmaların merkezinde insanın olması, biyografik malzemenin sınırlılığı, otobiyografik eserlerin yetersiz olması, şahıs-dönem dengesinin korunamaması gibi nedenler bu tür çalışmaları güçleştirmektedir. Çalışmamızda karşılaştığımız en önemli problem, istifade ettiğimiz Eyyûbî tarihi kaynaklarında Melik Nâsır Dâvûd'a ait bilgilerin müstakil olarak değil de Eyyûbî sultanlarının anlatıldığı eserlerin bazı bölümlerinde yer veriliyor olmasıdır. Bu da dağınık biçimde elde edilen bilgilerin sistematik bir biçimde kullanılmasını güçleştirmiştir.

Karşılaştığımız bir diğer problem ise, bazı olayların anlatımında tekrara düşülmesidir. Bu problemi aşmak için söz konusu olayı asıl geçmesi gereken yerde detaylı anlatıp diğer geçtiği yerlerde ise kısaca değindik. Örneğin Melik Nâsır Dâvûd'un Kerek Emîrliği döneminde geçen Abbasî Halifesi, Hârizmliler ve Moğollar ile olan münasebetlerinin anlatıldığı bilgiler, kendi başlıkları altında detaylandırılmış diğer geçtiği yerlerde ise detaya girilmemiştir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamız, ilmi araştırma aşamaları dikkate alınarak meydana getirilmiştir. İlk etapta konu belirlenmiş ve sınırları çizilmiştir. Daha sonra Eyyûbî tarihi ile ilgili literatür çalışması yapılarak Melik Nâsır Dâvûd ile aynı dönemde yaşamış Eyyûbî meliklerine ait bibliyografik çalışmalar incelenmiş ve bu şekilde konuyla alakalı kaynaklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kaynaklara ulaşmada KAŞİF (Milli Kütüphane Otomasyon Sistemi), İSAM, Dergi park ve YÖK Tez gibi kütüphane kayıtları ve bilimsel çalışmaların bulunduğu internet sitelerinden yararlanılmıştır. Ulaşılan kaynaklardan yola çıkarak Eyyûbîler'in kökeni, Eyyûbî tarihinin Melik Nâsır

Dâvûd’a kadar olan kısmı, Melik Nâsır Dâvûd’un hayatı, Dımaşk ve Kerek Emîrlîği ana başlıkları belirlenerek bir taslak plan oluşturulmuştur. Kaynaklardan yapılan okumalar sonrası alınan notlar tasnif edilirken notlar ilgili başlığın altına işlenmiştir. Çalışmamızda Arapça kitap, şahıs ve yer isimlerinin Türkçe telaffuz şekliyle yazımında TDV İslâm Ansiklopedisi esas alınmıştır. Türkçe telaffuz şekliyle verilmiştir

3. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

3.1. Kaynaklar

Araştırmamız boyunca konumuzla alakalı matbû eserleri tespit etmeye çalıştık. Melik Nâsır Dâvûd hakkında yazılmış müstakil bir esere ulaşamadık. Araştırmamıza esas 603-656/1206-1258 tarih aralığında yazılmış eserlere öncelik verdik. Bunun yanında konumuzla direkt ve dolaylı olan birçok kaynak ve araştırma eserlerine ulaştık. Bunları şu şekilde tasnife tabi tuttuk.

3.1.1. Birinci Derecedeki Kaynaklar

Bu başlık altında belirteceğimiz kaynaklar Melik Nâsır Dâvûd’un çağdaşı olan müelliflerin eserleri olacaktır. Bu müellifler aynı zamanda dönemin siyasî ve sosyal gelişmeleri içinde yer almışlardır.

Araştırmamızda yararlandığımız birinci derecedeki kaynak eserlerin başında hiç şüphesiz İbn Vâsıl’ın (ö. 697/1298), *Müferricü’l-Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb*¹ adlı eseri gelmektedir. Araştırmamızda, *Müferricü’l-Kürûb*’un Cemâleddîn eş-Şeyyâl’in tahkiki ile hazırlanan 4 ve 5. Ciltleri ile Ömer Abduselâm Tedmurî tahkiki ile hazırlanan nüshasından faydalandık.

¹ Uzun yıllar Melik Muazzam’ın hizmetinde bulunan İbn Vâsıl, Melik Muazzam’ın vefatı sonrası babası ile birlikte 629/1232 yılında Kerek’e giderek Melik Nâsır Dâvûd’un hizmetine girdi. Uzun yıllar Melik Nâsır Dâvûd’un yanında bulunan İbn Vâsıl, yaşanan olayların birçoğuna tanıklık etmiştir. Bu sebeple Melik Nâsır Dâvûd döneminin en önemli kaynak eseridir.

Çalışmamız için önem arz eden bir diğer kaynak Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 654/1256) *Mir'âtü'z-Zamân fî Tevârihi'l-A'yân*² eseridir. İbrahim ez-Zeybek'in tahkiki ile 2009 yılında Dımaşk'ta basılan Eser'in 22.cildinden yararlandık.

Araştırmamızda İbnü'l-Adîm'in (ö.660/1262), *Buğyetü't-Taleb fî Târîhi Haleb*³ adlı eserinden faydalandık. Bizzat olayların içinde deneyimli bir devlet adamı olması eserini güvenilir kılmıştır. İbn Vâsıl'ın bu eserden önemli ölçüde istifade etmesi eserin önemini arttırmaktadır.

Ebû Şâme Abdurrahman b. İsmâil b. İbrâhim b. Osman Şihâbüddin el-Makdisî ed-Dımaşkî'nin (ö. 665/1268) kaleme aldığı *Kitâbü'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-Devleteyn en-Nûriyye ve's-Salâhiyye* ile *Ravzateyn*'e zeyl olarak kaleme aldığı daha çok biyografileri içeren *Terâcimu Ricâli'l-Karni's-Sâdis ve's-Sâbi* adlı eserlerinden faydalandık. Eyyûbîlerin ilk dönem tarihi ağırlıklı olduğu için *Kitâbü'r-Ravzateyn*'i ilk bölümlerde kullandık. *Terâcimu Ricâli* ise daha çok Melik Kâmil ve Melik Eşref ile yaşananların anlatıldığı bölümde kullandık.

3.1.2 İkinci Derecedeki Kaynaklar

Melik Nâsır Dâvûd döneminden sonra yazılmış olan bu eserler, birinci derece kaynakların vermiş olduğu bilgilerin yanında birçok farklı malumat içermektedir. Farklı bilgiler içermeleri ve ilmi tutarlılıkları düşünülerek bu eserlerden istifade edilmiştir.

Araştırmamızda ikinci derece kaynak eserleri kullanırken en çok istifade ettiğimiz müellif, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (ö. 748/1348) oldu. Müellifin başta *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-(Tabakâtü'l-)Meşâhîr ve'l-A'lâm* olmak üzere, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*

² Melik Muazzam'ın hakimiyetindeki Dımaşk'ta yaşadı. Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk naibliği zamanında Emeviyye camiinde hatip olarak görev yaptı. Görev yaptığı esnada Melik Nâsır Dâvûd'un amcaları ile yaptığı mücadelelere bizzat şahit olmuştur. Hatta Melik Kâmil'in Kudüs'ü haçlılara teslimi esnasında Melik Nâsır Dâvûd tarafından halka yönelik bir konuşma yapması için görevlendirilmiş ve bunu eserinde belirtmiştir. Kerek'te Melik Nâsır Dâvûd ile birlikte yaşaması, anlatımlarının görgü tanıklarının ifadeleri olması gibi çalışmamızın konusu açısından bu kitabı önemli kılmaktadır.

³ Uzun yıllar vezir olarak görev yaptığı için deneyimli bir devlet adamı olan İbnü'l-Adîm, Eyyûbî Melikleri arasında yaşanan sorunların çözümü için elçi olarak Mısır, Halep ve Dımaşk Melikleri ile görüşmeler yapmıştır.

ve *el-İber fî Haberi men Ğaber* isimli eserlerinden istifa ettik. Araştırmamızın neredeyse her aşamasında faydalandığımız Zehebî, Melik Nâsır Dâvûd'un hayatı ve kişiliğine dair önemli bilgiler vermektedir.

Çalışmamızda Eyyûbî tarihçileri arasında önemli bir yere sahip Takıyyüddîn Ahmed b. Ali el-Makrîzî'nin (ölm. 845/1442) *Kitâbü's-Süluk li-Ma'rifeti Düveli'l-Müluk*, *el-Mevâiz ve'l-İ'tibâr bi-Zikri'l-Hıtat ve'l-Âsâr ve ez-Zehbî'l-Mesbuk fî Zikri men Hacce mine'l-Hulefa ve'l-Müluk* adlı eserlerinden yararlandık. Bunlar arasında en çok istifade ettiğimiz eser olan *Kitâbü's-Süluk li-Ma'rifeti Düveli'l-Müluk'un* M. Abdülkadir Atâ neşrinin birinci cildinden istifade ettik.

Yararlandığımız diğer bir kaynak, Eyyûbî hânedânına mensup tarihçi ve coğrafyacı Ebu'l-Fidâ el-Melikü'l-Müeyyed İmâdeddin İsmâil b. Ali b. Mahmud el-Eyyûbî'nin (ö. 732/1331), *el-Muhtasar fî Ahbârî'l-Beşer* adlı eseri oldu. İbn Vasıl'ın öğrencisi olan Ebu'l-Fidâ'nın en çok vurgu yaptığı kaynak ise İbnü'l-Esîr'in el-Kâmil fi't-Tarih isimli eseri olmuştur. Biz bu çalışmamızda *el-Muhtasar'ın* Muhammed Z. Azb neşrinin ikinci ve üçüncü ciltlerini kullandık.

Araştırmamızda ikinci derece kaynak olarak faydalandığımız diğer bazı eserler de şunlardır: Ahmed b. Abdülvahhab en-Nüveyrî'nin (ö. 732/1332) *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb*; Seyfüddîn Ebu bekir b. Abdullah b. Aybek ed-Devâdârî Kâhire'de doğdu. Devâdârî'nin (ö.736/1336) *Kenzü 'd-Dürer ve Câmiu 'l-Ğurer*; İbn Fazlullah el-Ömerî'nin (ö. 749/1349) *Mesâlikü'l-Ebşâr fî Memâliki'l-Emşâr*; Ömer b. Muzaffer İbnü'l-Verdî'nin (ö.749/1349) *Târîhu İbni'l-Verdi = Tetimmetü'l-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer*; Cemâlüddîn Yûsuf b. Tağrıberdî el-Atâbekî el-Yeşbugavî ez-Zâhirî'nin (ö.873/1470) *en-Nücümü'z-Zâhire fî Mülûki Mısır ve'l-Kâhire*.

3.1.3. Biyografi Eserleri

Çalışmamızda faydalandığımız biyografi eserleri arasında Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî'nin (ö. 681/1282) *Vefeyatu'l-A'yân*, İbn Şakir el-Kütübî'nin (ö. 764/1363)'nin *Fevâtü'l-Vefeyât ve'z-Zeyl 'aleyhâ*, Ebü's-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b.

İzziddîn Aybeg b. Abdillâh es-Safedî'nin (ö. 764/1363) *el-Vafi bi'l-Vefeyât* adlı eserler yer almaktadır.

3.1.4. Coğrafi Eserler

Çalışmamız esnasında faydalandığımız coğrafi eserlerin başında Yakut el-Hamevî'nin *Mu'cemu'l-Büldân* isimli eseri gelmektedir. Bu eserden özellikle Kerek'in coğrafyası ile bazı yerleşim yerlerine ait bilgiler konusunda istifade ettik. Bunun yanında ülkemizde Eyyûbî tarihi konusunda otorite olan Ramazan Şeşen'in Ebü'l-Fidâ Coğrafyası olarak çevirisini yaptığı *Takvimü'l-Büldan* eseri de faydalandığımız eserlerden oldu.

3.2. Araştırmalar

Yaptığımız araştırmalarda Melik Nâsır Dâvûd ile ilgili yazılmış müstakil bir kitap olmadığını, yüksek lisans tezleri ve makalelerin yazıldığını müşahade ettik. Tez çalışmalarının ilki; Melik Nâsır Dâvûd'un hayatının siyasi, askeri ve ilmi yönden ele alındığı Zeyna Muhammed Abdullah Mehîdat'ın hazırladığı *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. Muazzam Îsâ 603-656/1206-1258* isimli çalışmadır. Melik Nâsır Dâvûd dönemi ile ilgili bilgiler veren ve kaynaklara erişimde istifade ettiğimiz söz konusu çalışmada, eksik gördüğümüz ve kendi çalışmamızda değindiğimiz hususlar şunlardır: Eyyûbîler'in nesebi konusunda önemli görüşlerden birisi olan Melik Nâsır Dâvûd'un oğlu Emced Hasan'ın neşrettiği ve babası ile dedesinin görüşlerini ifade ettiği neseb risalesine yer verilmemiştir. Dımaşk nâibliği ve Kerek emîrliği dönemlerinde bazı olaylar kronolojik sıra takip edilmeden verilmiş ve bu sebeple olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi netlikten uzak kalmıştır. Melik Nâsır Dâvûd'un yaşamının büyük bölümünü teşkil eden ve müstakil bir başlık açarak detaylandırdığımız Kerek'in tarihi ve coğrafyası hakkında yeterince ayrıntı verilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca Melik Nâsır Dâvûd'un emîrliğinin son dönemine denk gelen ve hâkimiyetinin sona ermesine sebep olan Melik Salih Necmeddin döneminde girdiği mücadeleler, yaptığı ittifakların yer aldığı önemli olaylara değinilmediği müşahade edilmiştir. Buna karşın kendi çalışmamızda daha net çizgiler halinde dînî, siyâsî ve kültürel bazı önemli ayrıntılara girerek; Dımaşk ve Kerek Emîrliği hakkında bilgiler vermeye ve tespitler yapmaya

çalıştık. Yine tez çalışmamızda diğer çalışmalardan farklı olarak Melik Nâsır Dâvûd'a ait sikke, kitâbe, tarihi yapıların yer aldığı görsellere ekler kısmında yer verilmiştir.

Diğer bir tez çalışmasında ise Melik Nâsır Dâvûd'un Eyyûbî ailesi içinde yaşanan çatışmalardaki rolünden bahseden Ferğali Muhammed'in *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd Sâhibü'l-Kerek ve Devruhû fi'n-Nizâ'id-Dahilî lil-Usreti'l-Eyyûbîye* isimli çalışmadır. Bunlara ek olarak Melik Nâsır Dâvûd'un şair kimliğini öne çıkaran Fadî Mûsa'ya ait *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd "Melikü'l-Kerek" Şâiran* ile Josph Drory'nin *Al-Nâsir Dâwûd: A Much Frustrated Ayyûbid Prince* isimli makaleleri bulunmaktadır. Öte yandan doğrudan Melik Nâsır Dâvûd hakkında müstakil bir eser olmasa da Yusuf Derviş Gavanime'nin Kerek Emîrliğini anlattığı *Îmâretü'l-Kerek el-Eyyûbîye* adlı eserinden önemli ölçüde istifade ettik. Ülkemizde Diyanet İslâm Ansiklopedisinde yer alan "*el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd*" maddesi dışında herhangi bir müstakil eser, makale veya tez bulunmamaktadır. Çalışma konumuz ile ilgili bilgiler genelde Eyyûbî tarihi üzerine yapılmış çalışmalarda dağınık şekilde bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında Ramazan Şeşen'in *Selahaddin Eyyûbî ve Devlet, Eyyûbîler ve Salâhaddin'den Baybars'a Eyyûbîler-Memlûkler (1193-1260)*; Ayşe Dudu Kuşçu'nun *Eyyûbî Devlet Teşkilatı*, Mustafa Kılıç'ın *Melik Nâsır II Salâhaddin Yusuf Devrinde Eyyûbîler Devleti (634- 659/1236-1261)* isimli doktora tezi ile "*Âlim ve Devlet Adamı Olarak Eyyûbî Meliki el-Melikü'l-Muazzam*" makalesi; Abdulhalim Oflaz'ın *Kuruluş ve yükseliş döneminde Eyyûbîler(Melik Âdil Dönemi)*; Bedrettin Basuğuy'un *Haçlılar karşısında İslâm'ın sağlam bir kalesi Eyyûbîler*; Önder Kaya'nın *Selahaddin sonrası dönem Anadolu'da Eyyûbîler*; Yusuf Baluken'in *Hasankeyf Eyyûbîleri (630-866/1232-1462)* isimli eserler yer almaktadır.

Çalışmamızda Arapça kaynaklar dışında en fazla faydalandığımız yabancı kaynaklar R. Stephen Humphreys'in *From Saladin to the Mongols : the Ayyubids of Damascus : 1193-1260* olmak ile Joseph Drory'nin *Al-Nâsir Dâwûd: A Much Frustrated Ayyûbid Prince*; Steven Runciman'ın *Haçlı seferleri* adlı İngilizce eserler oldu.

4. MELİK NÂSİR DÂVÛD'A KADAR EYYÛBÎ DEVLETİ

4.1. Kuruluş Döneminde Eyyûbîler ve Sultan Salâhaddîn Dönemi

4.1.1 Eyyûbîlerin Kökeni

Eyyûbîlerin kökenlerine dair tartışmalar, hüküm sürdükleri dönemden başlayarak günümüze kadar gelmiştir. Tarih boyunca farklı milletler Eyyûbîler'e farklı etnik köken atfedip, onların mirasını sahiplenmişlerdir. Şüphesiz bu tartışmaların yaşanmasının en büyük nedeni Eyyûbîlerin haçlılara karşı verdikleri mücadeleler ve bunun devamında Kudüs'ün fethi ile taçlandıkları tarihi başarılarıdır.⁴

İbnü'l-Esir el-Cezerî (ö. 630/1233) başta olmak üzere birçok tarihçi Eyyûbîler'in atası Necmeddîn Eyyûb b. Şâdî (ö.568/1173)⁵ ve kardeşi Esedüddîn Şîrkûh b. Şâdî'nin (ö. 564/1169) kökeninden söz ederken onların Duvîn⁶ şehrinden ve Kürtlerin en soyluları olan Revâdî aşiretine mensup olduklarını ifade ederler.⁷ İbn Hallikân⁸ ve Yahya b. Humeyd b. İbn Ebî Tayy el-Müverrih'in (ö.627/1230)⁹ Necmeddîn Eyyûb ve Esedüddîn Şîrkûh'un vakfiyelerine münhasır bazı kitapları gördüklerini, nesep olarak Şâdî'den yukarı bir ata tespit edemediklerini belirtmişlerdir.

⁴ Cemaleddin Muhammed b Salim b İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb.*, thk. Cemâleddîn eş-Şeyyâl (Kahire: Dârü'l-Kutüb ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, 1960), 1/3; Ebü'l-Kasım Şehabeddin Abdurrahman Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-Devleteyn* (Mısır el-Kahire: Matbaatü Vadi'n-Nil, 1287), 1/354; Takiyuddin el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk li-Ma'rifeti Düveli'l-Müluk*, thk. M. Abdülkadir „Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 1/148; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b Muhammed b Abdülkerim İbnü'l-Esir, *et-Tarihü'l-Bahir fî'd-Devleti'l-Atabekiyye.*, thk. Abdülkadir Ahmed Tuleymat (Kahire : Dârü'l-Kütübi'l-Hadise, ts.), 141-142.

⁵ Memlük dönemi tarihçilerinden olan İbn İyâs, Eyyûbîlerin künyesini Necmeddîn Eyyûb b. Şâdî b. Mervan el-Kürdî olarak belirtmektedir. Ebü'l-Berekat Zeynüddin Muhammed b Ahmed İbn İyâs, *Bedaiü'z-Zuhur fî Vekaii'd-Duhur.* (Kahire : el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, 1982), 1/53.

⁶ Kimi kaynaklarda Azerbaycan sınırında bulunan Arran bölgesi olarakta geçen Duvîn Ermenistan'ın Artasat şehrinin kuzeyinde günümüzde Erivanın 35 km. güneyinde yer alan Duvîn, bilhassa Sasaniler döneminde önemli bir şehirdi. Şehrin adı eski Ermenice kaynaklarda Dovin-Dvin; Süryani kaynaklarda Devin, Yunan kaynaklarında Prokopius, İslâm tarihi kaynaklarından ise Duvîn-Devin; olarak geçer. Bir dönem Şeddâdilerin başkenti olan Duvîn Moğolların istilasından sonra eski önemini yitirmiştir. M. Canard, "Dwin", *Encyclopaedia of İslâm, Second Edition* (Brill, 24 Nisan 2012), 6; Ebü Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b Abdillâh Hamevî Bağdâdî Rûmî Yakut Hamevî, *Mu'cemü'l-büldan.* (Beyrut : Dâru Sadır, 1977), 2/491.

⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih.* (Thk. Muhammed Yûsuf ed-Dakkâk, Beyrut :Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye, 2003), 10/16; Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 1/354; Ali Muhammed Sallabi - Şerafettin Şenaslan, *Selahaddin Eyyûbî Ve Kudüs'ün Yeniden Fethi* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2017), 205; Şeref Han - Mehmet Emin Bozarslan, *Şerefname* (İstanbul: Ant, 1971), 71.

⁸ İbn Hallikan, *Vefeyâtü'l-A'yân fî Enbâ'i Ebnâ'i'z-Zamân* (Beyrut: Beyrut : Dâru Sadır, 1072), 7/139.

⁹ Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 2/164.

Ayrıca İbn Şeddâd (ö. 632/1234) *en-Nevâdirü's-Sultâniyye ve'l-Mehâsmü'l-Yûsufiyye* (*Sîretü Şalâhiddîn, es-Sîretü'l-Yûsufiyye*) adlı eserinde Salâhaddîn Eyyûbî'nin künyesini Ebü'l-Muzaffer el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn Yûsuf b. Necmiddîn Eyyûb b. Şâdî (1171-1193) şeklinde verir.¹⁰ Salâhaddîn Eyyûbî'nin uzun müddet inşâ kâtipliğini yapan İbn Şeddâd, sultana neseblerinin Kürt olmadığı hakkındaki iddiaları sorduğunda onun bu iddiaların temelini olmadığını söylediğini bildirir.¹¹

Kaynakların önemli bir kısmı Eyyûbîlerin kökeninin Kürt olduğunu ifade etse de onların Arap ve Türk olduğunu söyleyenler de mevcuttur.¹² Bu konuda hanedan üyeleri arasında da farklı görüşler öne sürülmüştür.¹³ Bunlardan birisi Salâhaddîn'in yeğeni el-Meliku'l-Mu'iz Fetheddîn İsmâîl b. el-Meliku'l-Azîz Seyfeddîn Tuğtekîn b. Eyyûb'un (ö.598/1202)¹⁴ soylarının Emevîlere dayandığı konusundaki iddiasıdır. Kaynakların aklî melekelerinin yerinde olmadığını belirttiği Mu'iz İsmâîl bu iddia ile halifeliliğini ilan etmiştir. Mu'iz İsmâîl'in iddialarını dönemin Eyyûbî ailesi üyelerine sorduğunu yazan İbn Ebî Tayy, onların böyle bir iddiayı yalanladıklarını ve Şâdî'den sonrasını bilmediklerini söylediklerini belirtir. Ayrıca onların Mu'iz İsmâîl'in sözlerine itibar etmediklerini nakletmektedir.¹⁵ Bir diğer görüş ise, tezimizin konusunu da teşkil eden el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn Dâvûd b. el-Meliki'l-Muazzam Îsâ'nın (ö. 656/1258) oğlu el-Meliku'l-Emced Mecdeddin Hasan b. el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd'un (ö. 670/1271-1272) babasının mektuplarını bir araya getirdiği *el-Fevâidu'l-Celiyye fi'l-Ferâidi'n-Nâsiriyye*¹⁶ isimli eserin başında yer alan Eyyûbîler'in kökenine

¹⁰ Ebü'l-Mehasin Bahaeddin Yusuf b Rafî' b Temim İbn Şeddâd, *en-Nevadirü's-Sultaniyye ve'l-Mehasinü'l-Yusufiyye = Siretu Selahuddin* (Kahire : Mektebetü'l-Hancı, 1994), 1/13.

¹¹ İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 7/141.

¹² Abdulhalim Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbîler* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2019), 17.

¹³ Yusuf Baluken, *Hasankeyf Eyyûbîleri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2008), 44-45.

¹⁴ Salâhaddîn'in kardeşi Yemen hakimi Tuğtekîn'in 593/Ağustos 1197 yılında vefat etmesi ile yerine oğlu Muizz İsmail Yemen hâkimi oldu. Abbasi Halifesi adına okunan hutbelere son verip kendisi adına okutmaya başladı. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 10/248; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/62.

¹⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 10/248; Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 2/163; İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 3/73.

¹⁶ Meliku'l-Emced Hasan (ö. 670/1271-1272) tarafından yazılan kitap giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Eyyûbî ailesinin nesebi ikinci bölümde ise babası el-Meliku'n-Nâsır Dâvûd'un mektuplarına yer vermiştir. Bu eserin dört adet yazma nüshası mevcut olup bunların ikisi el-Fevaidü'l-Celiyye fi'l-Fevaidi'l-Nâsiriyye. / el-Melikü'l-Emced Hasan b. el-Melik en-Nâsır Davud el-Eyyûbî ; müst. Şâdî b. Muhammed. -- [y.y.] : Yazma, [t.y.] 144 vr.; Nâsır Davud b. İsa, 655 Divan. / Nâsır Dâvûd b. İsa ; müst. Şerefüddin Hüseyin. -- [y.y.] : Yazma, [t.y.] 163-353 v kaydı ile Süleymaniye kütüphanesinde olup; birisi Medine İslâm üniversitesi kütüphanesi diğeri İngiltere'de The British Museum bulunmaktadır. el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye fi'l-Ferâidi'n-Nâsiriyye*, thk. Nâzım Reşid (Bağdad, 1992), 41-51.

dair neseb risalesinde belirttiği görüşleridir. Melik Emced Hasan'a göre Eyyûbî ailesinin büyük atası Eyyûb'un nesebinin Eyyûb b. Şâdî b. Mervân şeklinde olduğu konusunda kesinlik söz konusudur. Her ne kadar İbn Ebi Tayy konuyu araştırdığını ve Şâdî'den ötesinin olmadığını belirtse de sultan Salâhaddîn'in yeğeni Takiyeddîn Ömer b. Nûruddevle Şâhinşâh b. Eyyûb (ö. 587/1191)¹⁷ ise soylarının, Şâdî b. Mervân olduğunu belirtmektedir. Melik Emced, ailesine mensup yaşlıların Mervan'ın varlığını kabul ettiklerini, Mervan'dan sonraki isim konusunda ihtilaf içinde olduklarını belirtir. Kimileri bu ismin Mervan b. Muhammed kimisi de Muhammed b. Ya'kub olduğunu söylemiştir.¹⁸

Melik Emced Hasan bu rivayetlerden bahsettikten sonra kendi düşüncelerini şöyle ifade eder: “Nesebimiz konusunda üç görüş öne çıkmaktadır. Birincisi: İbnü'l-Esîr'in görüşü olan, atamız Necmeddîn Eyyûb'un Duvîn şehrine mensup olup; Kürtlerin en soyluları olan Revâdî aşiretindendir görüşüdür ki genel kabul de bu şekildedir. Fakat yaşlılarımız, atamız Necmeddîn Eyyûb'un Duvîn şehriden olduğunu kabul etmekle birlikte Kürtlerden olduğumuzu kabul etmemektedirler. Ayrıca el-Melikü'l-Emced Takiyyüddîn Ebu'l Fadl Abbâs b. el-Melikü'l-Âdil'e (ö. 587/1191) soyumuzun Kürtlerden neşet ettiğine dair babası ve kardeşlerinden bir şey duyup duymadığını sorduğumda, bu yönde bir bilgi duymadığını belirtti. Şunu söyleyebilirim ki hanedanımızda hâkim olan düşünce soyumuzun Kürt olmadığıdır. Atalarımızın bir arada yaşadıkları Kürtlerle ilişkisi Türklerle olduğu gibi evlilikler yoluyla oluşan hısımlık bağıdır. Nitekim hanedanımızın bazı üyelerinin anneleri Türklerdendir. Bu bir nevi dayı yeğen ilişkisidir. Önceki kuşaklarımızdan bazılarının anneleri Türklerdendi. Soyumuzun Kürtlere dayanmadığının bir başka delili de Kâdî Bahâeddîn b. Şeddâd ve Sultanın sır kâtibi İmâdeddîn el-Kâtib el-İsfahânî (ö. 597/1201) gibi Sultan'a yakın olan onun hakkında eserler yazan kişilerin onun soyunun Kürtlere dayandığına dair herhangi bir bilgi vermemeleridir.¹⁹

¹⁷ Eyyûbîler'in Hama kolunun kurucusu ve ilk hükümdarı (1178-1191) Angelika Hartmann, “el-Melikü'l-Muzaffer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/73-74.

¹⁸ el-Melikü'l-Emced, el-Hasan bin Meliku'l-Nâsır Dâvud (ö. 670), *Nesebu'l-Eyyûbiyyîn* (Beyrut: Darul Kitabu Cedid, 1978), 55-56.

¹⁹ el-Melikü'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 56-60.

Melik Emced Hasan'ın nesebleri konusundaki görüşlerinin ikincisi ise; Eyyûbîlerin soyunun Ümeyye Oğullarından Emevî Halifesi Mervân b. Muhammed'e (744-750) dayanmasıdır. Bu görüşü dile getiren Mu'iz İsmâîl'dir.²⁰ Bu görüşü Yemen melikliği sırasında dile getirmiştir.²¹

Melik Emced'in kaydettiği görüşlerden üçüncüsü ise Eyyûbîler'in soyunun Ali b. Ahmed el-Merrî'ye (ö.?) dayanmış olmasıdır. Hasan b. Garîb b. İmrân el-Hıraşî (ö. 621/1224), el-Melikü'l-Muazzam Şerefüddîn Îsâ b. el-Meliki'l-Âdil'e (ö. 624/1227) Eyyûbîler için şecere düzenleyip sunmuştur. Melik Muazzam'ın bu şecereyi kabul ettiği ve oğlu Ebû'l-Muzaffer²² el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn Dâvûd b. el-Meliki'l-Muazzam Îsâ b. el-Meliki'l-Âdil b. Eyyûb b. Şâdî (ö. 656/1258) ile birlikte dinlediği ifade edilmektedir. Melik Emced bu şecereyi dinleyemese de icazetini almıştır. Melik Emced Hasan Eyyûbîler'in nesebi konusunda dedesinin de kabul ettiği bu görüşü benimsemiş ve şu şekilde ifade etmiştir: *“Bu nesebi benimsedim. Çünkü dedemin Fıkıh, Arapça ve Eyyamü'n-nas ilimlerinde üstün bilgisi vardır. Ayrıca onun babası el-Melikü'l-Âdil Muhammed b. Eyyûb b. Şâdî (1200-1218) ile uzun süre birlikte ve onun yaşadığı dönemi bilenlerin olduğu bir ortamda yaşaması bu görüşü benimsememde etkili olmuştur.”*²³

Melik Emced gibi Eyyûbîlerin nesebinin Arap olduğunu belirten yakın dönem tarihçilerde bulunmaktadır.²⁴ Ülkemizde Eyyûbîler konusunda önemli çalışmaları olan Ramazan Şeşen ise; Eyyûbîlerin soyunun, Hezbâniye Kürtlerinin Revâdiye koluna dayandığını belirttikten sonra şunları ifade etmektedir: Eyyûbîler, en eski ataları Revvâd b.Müsennâ el-Ezdînin Yemen Araplarından olmasına rağmen zamanla Kürtleşmişlerdir. İlk zamanlar Azerbaycan'a bağlı Duvîn şehrinde ve Şeddâdî

²⁰ Melik Âdil bunu duyunca yeğenini kesin bir dille yalanlayarak kendilerinin Ümeyye oğullarından gelmediğini vurgulamıştı. Ayrıca bkz el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/148-149.

²¹ el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 60.

²² İbn Vâsıl el-Melik Nâsır Davud'un önceki lakabının Melik Hâkim olduğunu belirtmektedir. İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/218.

²³ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/1; Ebû Bekr b Abdullah b Aybek ed-Devadari, *Kenzü'd-Dürrer ve Câmiü'l-Gurer : Şühdü'z-Nahl min Kısmeti Feleki'z-Zühal: ed-Dürrü'l-Matlub fi Ahbari Müluki Beni Eyyûb.*, thk. Said Abdülfettah Âşûr (Kahire: Merkezi Vudûd li'l-Mahtûtât, 1972), 7/7; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 49.

²⁴ Viladimir Minorsky, *Studies in Caucasian History* (London: Taylor's Foreign Press, 1953), 114-115; R. Stephen Humphreys, *From Saladin to the Mongols : the Ayyubids of Damascus : 1193-1260.* (Albany : State University of New York, 1977), 27-31.

devletinin hizmetinde bulunurlarken Selçuklularla irtibat kurmuşlar ve bu irtibat devlet yönetiminde Türk etkisini göstermiştir. Bu yakınlaşma ile çeşitli evlilikler yapılmış ve aile mensuplarına Tûrânşâh, Tuğtekin ve Böri gibi Türk isimler verilmişti. Bu verilerden yola çıkan Şeşen, Eyyûbîlerin Türkleştiklerini ifade eder.²⁵ Netice olarak kaynaklar ve hanedan üyelerinin kendi ifadelerinden yola çıkarak Eyyûbîlerin köken olarak Kürt olduklarını ifade edebiliriz.

4.1.2 Eyyûbîlerin Devletleşme Süreci

Eyyûbîlerin atası Şâdî, Şeddâdî hakimiyetindeki Duvîn ümerasındandı.²⁶ Şâdî ile Selçukluların Irak şahnesi²⁷ Ebü'l-Hasan el-Ğıyâsî Bihrûz b. Abdullah el-Hâdim'in (ö.540/1146)²⁸ dostlukları Duvîn'e dayanmaktaydı. Bihrûz, Sultan Muhammed Tapar (1105-1118) tarafından 502/1108 yılında Bağdat şahneliğine getirilince davet ettiği Şâdî, oğulları Necmeddîn Eyyûb ve Esedüddîn Şîrkûh ile birlikte Irak'a göç etti. Şahnelik vazifesi nedeniyle Bağdat'ta bulunması gereken Bihrûz, Şâdî'yi nâibi sıfatıyla iktâsı olan Tıkrît'e atadı. Şâdî'nin vefatı²⁹ sonrası görev Bihrûz tarafından aklı, güzel ahlakı, feraseti ile öne çıkan büyük oğlu Necmeddîn Eyyûb'a verildi.³⁰ Necmeddîn Eyyûb ile Esedüddîn Şîrkûh'un siyaset ve idarecilik konusunda bilgileri ileri düzeydi. Irak'a gelirken bu bilgi birikimleri ile geldiler. Tıkrît³¹ valiliği

²⁵ Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet* (İstanbul: Çağ yayınları, 1987), 10; Ramazan Şeşen, *Eyyûbîler (1169-1260)* (Üsküdar, İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2018), 10; Nevzat Keles, "Nevzat Keles, 'İnsanların En Kibarlarından: Selçukluların Bağdad Şahnesi Bihrûz El-Hâdim' (One of the Kindest People: Seldjukid Shihna of Baghdad Bihrûz Al Khâdim)", (ts.), 466.

²⁶ Keles, "Selçukluların Bağdad Şahnesi Bihrûz El-Hâdim", 466.

²⁷ Bir şehrin veya bölgenin muhafaza ve kontrolünden sorumlu kişiyi ifade eden terim.

²⁸ Tam künyesi Ebü'l-Hasan el-Hâdim el-Ebyad el-Ğıyâsî Bihrûz b. Abdullah olan Bihrûz el-Hâdim, hakkındaki zina ile suçlaması sonucu hadım ile cezalandırıldı. Bu olaydan sonra Duvinden ayrılarak Irak'a gitti. Selçuklu Sultanı Muhammed b. Melikşâh'ın çocuklarının lâlâlığı görevine getirildi. Bu durum Sultan Mesût döneminde de devam etti. 1108 yılında Sultan tarafından Bağdat şahneliğine getirilerek Tıkrît kendisine iktâ olarak verildi.İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 1/255-256; Keles, "Selçukluların Bağdad Şahnesi Bihrûz El-Hâdim", 452.

²⁹ Tıkrît'te medfun olan Şâdînin kabri üzerine bir kubbe inşa edilmiştir. İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 7/140; Minorsky, *Studies in Caucasian History*, 125.

³⁰ İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 7/255-256; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 10/16; İbn Kesir, *Büyük İslam Tarihi : el Bidaye ve'n-Nihaye*. (İstanbul : Çağrı Yayınları, 1994), 467; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 85; Keles, "Selçukluların Bağdad Şahnesi Bihrûz El-Hâdim", 466; Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbîler*, 19; Bedrettin Basuğuy, *Eyyubiler : El- Melikü's- Salih Dönemi [634-647/1240-1249]*. (İstanbul : Siyer Yayınları, 2017), 25.

³¹ Dicle nehrinin batı sahilinde ve Bağdat'ın 140 km. kuzeybatısında olan, bugünkü Irak'ın Salâhaddin eyaletinin merkez şehridir. Hamevi, *Mu'cemü'l-Büldan*, 2/38-39.

sürecinde gösterdikleri başarı bunun önemli bir göstergesiydi.³² Esedüddin Şîrkûh'un da Selçuklular nezdindeki itibarı artmış, bunun neticesinde Tıkrît ve çevresinde önemli miktarda arazi kendisine ikta olarak verilmişti. Verilen iktâların senelik vergisi dokuz yüz dinar olup o dönem için hatırı sayılır bir tutardı.³³

Necmeddîn Eyyûb'un Tıkrît valiliği yaptığı dönemde, Selçukluların içinde bulunduğu kriz ortamını fırsat bilen Haçlılar; Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablusşam merkezli prenslikler kurmuşlardı. Suriye ve Güneydoğu Anadolu Selçuklu beyleri ile Musul atabegleri ise bu prenslikler karşısında yeterli mücadele sergileyememiş ve Haçlıların tehdidi artarak devam etmişti. Halep, Harran, Dımaşk ve Musul Haçlı tehdidi altındaydı. Musul atabegi Aksungur el-Porsukî'nin ³⁴ (ö. 520/1126) vefatı sonrası Musul'da siyasî bir boşluk meydana gelmişti. Sultan Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Muhammed Tapar b. Melikşâh (1118-1131) Musul halkının isteğini de göz önüne alarak İmâdüddîn Zengî b. Aksungur b. Abdillâh'ı (ö. 541/1146) Musul Atabegi olarak tayin etti. Atabeg Zengî, kısa sürede etkili bir mücadele sergileyerek Haçlılara karşı başarılar elde etti.³⁵

Selçuklu Sultanı Mahmûd'un (1118-1131) ölümü sonrası Sultan Sencer (1118-1157) ve Sultan Mes'ûd b. Kılıcarslan es-Selcûkî (1116-1155) arasında taht kavgaları yaşandı. Abbasî Halifesi Müsterşid (1118-1135) Sultan Sencer'in yanında, İmâdüddîn Zengî ise Sultan Mes'ûd'un yanında yer aldı. Sultan Mes'ûd ve İmâdüddîn Zengî Bağdat'ı kuşatınca Halife, Atabeg Karaca Sâkî'yi (ö.526/1132) yardıma çağırdı. 526/1132 yılında yapılan savaş sonucu İmâdüddîn Zengî ağır bir yenilgi aldı ve yaralı olarak Tıkrît Kalesi'ne sığındı. Tıkrît valisi olan Necmeddîn Eyyûb, İmâdüddîn Zengî'ye yardım ederek askerleri ile Dicle'yi geçmesine yardım etti. İmâdeddin Zengî, yaşadığı bu zor durumda yanında olan Necmeddîn Eyyûb ve kardeşi Esedüddîn Şîrkûh'un âlîcenaplığını unutmadı. İlerleyen süreçte hediyeleşme ve yazışmalar ile bu

³² Makrîzî, Takıyuddîn Ahmed b. Ali, *El-Mevâiz ve'l-İ'tibâr bi-Zikri'l-Hıtat ve'l-Âsâr = el-Hıtatü'l-Makriziyye*, thk. Muhammed Zinehum-Mediha eş-Şarkav (Kahire: Mektebetü-Medbuli, 1997), 3/3/404; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 85; Sallabi - Şenaslan, *Selahaddin Eyyubi*, 205.

³³ Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 2/355.

³⁴ Selçuklu Hükümdarları Muhammed Tapar ve oğlu Sultan Mahmud'un emiri.Coşkun Alptekin, "Aksungur el-Porsukî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/297.

³⁵ Şeşen, *Eyyûbiler (1169-1260)*, 18-19.

ilişki güçlendirildi. İmâdeddin Zengî'nin vefatından sonra da sürecek olan dostluk ve birlikteliğin temelleri inşa edilmiş oldu.³⁶

Necmeddîn Eyyûb yönetimdeki becerisi, kardeşi Şîrkûh ise cesareti ile halkın sevgisini kazanmış ve güçlü bir konuma gelmişlerdi. Sahip oldukları bu gücün bilgisi Bihrûz'a ulaşınca, onların artık Tikrît'te kalmamaları gerektiği kanaatine vardı. Bu düşüncesini ilk fırsatta gerçekleştirmek istiyordu. Bihrûz'un Hristiyan bir dostunun yapmış olduğu yanlış bir fiilden dolayı Şîrkûh tarafından öldürülmesi, beklenen fırsatın gerçekleştiğini haber veriyordu.³⁷

Bunun üzerine Eyyûbî ailesi, Salâhaddîn'in dünyaya geldiği 532/1138'de Tikrît'ten ayrılarak Musul'da İmâdeddin Zengî'nin hizmetine girdiler. İmâdeddin Zengî, Eyyûbî ailesinin gelişine çok sevindi. Onları güzel bir şekilde ağırlayıp iktâlar verdi. Kısa sürede Zengî'nin yanında önemli bir konuma ulaştılar. 533/1139'da Ba'lebek'in³⁸ fethinde bulunan kardeşler büyük yararlılık gösterdiler. Zengî, Necmeddîn Eyyûb'u Ba'lebek'e emîr olarak tayin etti. Kaynaklar, Haçlılar ve Böriler'in bulunduğu, stratejik öneme sahip bir yere yapılan bu tayinin; Eyyûb'un Türkler nezdinde itibarlı büyük bir emîr olduğunu gösterdiğini ifade etmektedir.³⁹ Bu dönemde Melik Nâsır Dâvûd'un dedesi olan Melik Âdil dünyaya geldi.⁴⁰ Şehrin idaresini ele alan Necmeddîn yararlı işler yaptı. Kardeşi Şîrkûh ise Zengî'nin ordusunda başkomutanlık görevini ifa etmekteydi. İki kardeş Haçlılar'a yönelik savaşlar ve fetihlerde önemli katkılarda bulundular. Özellikle Şîrkûh, bu fetih ve savaşlarda olağanüstü bir gayret gösterdi.⁴¹

³⁶ İbnü'l-Esir, *et-Tarihü'l-Bahir fi'd-Devleti'l-Atabekiyye.*, 119; Ebü'l-Mehasin Cemaleddin Yusuf b Tagriberdi İbn Tagriberdi, *en-Nücümü'z-Zâhire fi Mülûki Mısır ve'l-Kahire.*, nşr. Muhammed Hüseyin Şemsüddin (Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 6/4; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi: Kudüs Krallığı ve Frank Doğu: 1100-1187.* (Ankara : Türk Tarih Kurumu, 1987), 2/2/159; Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*, 36; Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyübîler*, 21.

³⁷ İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 7/143; Bar Hebraeus, *Abû'l-Farac Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1950), 1/401.

³⁸ Lübnan'ın Bikâ 'vadisinde tarihî bir şehir. İdris Bostan, "Ba'lebek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/9-11.

³⁹ Ali Beyyumi, *Kurtuluş Devrinde Eyyübîler* (İstanbul: Nûbihar, 2015), 71.

⁴⁰ Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*, 37; Şeşen, *Eyyübîler (1169-1260)*, 19.

⁴¹ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 16; İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 7/144; İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 1/8-9.

İmâdüddîn Zengî 541/1146'da yapılan Ca'ber Kalesi kuşatması esnasında suikasta uğrayarak yaşamını yitirdi. Musul'u merkeze alarak ülkenin doğusunda oğlu Seyfüddîn el-Gâzî b. İmâdiddîn Zengî b. Aksungur (ö. 544/1149) ve Halep'i merkeze alarak ülkenin batısında ise diğer oğlu Nûreddîn Mahmûd Zengî b. İmâdiddîn Zengî b. Kasîmiddevle Aksungur (1146-1174) hüküm sürdü.⁴²

Şîrkûh, Nûreddîn Zengî'nin yanında yer alırken, abisi Necmeddîn Eyyûb ise Böriler'in yanında yer alıp Dimaşk'ın büyük emîrleri arasına girdi. Her ne kadar iki kardeş farklı yerlerde yer alsalar da aralarındaki irtibat devam etmekteydi. Dimaşk'ın Nûreddîn Zengî'ye teslimi iki kardeşin iş birliği ile oldu. Nûreddîn Zengî, babası gibi Dimaşk Atabeyliğini hem İslâm birliğini tesiste hem de Haçlılar ile yapılan mücadelede engel olarak gördüğü için ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyordu. Dimaşk'ın fethinde Necmeddîn Eyyûb'un yardımını almak için Esedüddîn Şîrkûh'u görevlendirdi. Yapılan görüşmeler sonunda Dimaşk'ın Nûreddîn Zengî'ye bağlanması kararlaştırıldı. Dimaşk'ın zaptı sonrası Eyyûbîlerin gücü ve etkinliği giderek arttı.⁴³

Eyyûbî ailesinin Zengîler ile birlikteliği, Mısır'ın devrik veziri Şâver b. Mücîr b. Nizâr es-Sa 'dî'nin (ö. 564/1169) yardım istemesi ile yeni bir döneme girecek ve Eyyûbîlerin tarihte güçlü bir figür olarak ortaya çıkmasına sebep olan Mısır Seferleri başlayacaktı.⁴⁴ Şöyle ki; Mısır'da hüküm süren Fâtımî devleti çalkantılı günler geçiriyordu. Halifelerin nüfuzunun azaldığı, ülkeyi "sultan" ünvanıyla vezirlerin yönettiği bir döneme girilmişti. Öte yandan Dimaşk'ta Nûreddîn ile yaptıkları mücadelede başarısız olan Haçlılar için yeni hedef Mısır olmuştu. Haçlıların Mısır'a ilgisi ve güdülen mezhep kaygıları gibi nedenlerden Nûreddîn Zengîde Fâtımî Devleti'ne son verme fikri belirmişti.⁴⁵

Dırgâm b. Âmir b. Sevvâr el-Lahmî (ö. 559/1164), Şâver'i devirerek vezir olmuştu. Bunun üzerin Şâver, 559/1164 yılında Nûreddîn Zengîden yardım talep etti.

⁴² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 10/16; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/2/197; Willermus Tyrensis vd., *Haçlılar Türkler Karşısında* (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 26-27; Malcolm Cameron Lyons, *Saladin: The Politics of the Holy War*. (Cambridge: Cambridge University, 1984), 3; Rene Grousset, *L'épopée des croisades*. (Paris: Librairie Plon, 1939), 126.

⁴³ İbnü'l-Esîr, *et-Tarihü'l-Bahir fi'd-Devleti'l-Atabekiyye*, 120; İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 1/9-10.

⁴⁴ Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbîler*, 24.

⁴⁵ İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 7/145.

Mısır'a karşı yapılacak bir sefere başından beri istekli olan Nûreddin Zengî bu talebe olumlu cevap verdi.⁴⁶

Şîrkûh, Mısır'a girerek Bilbis'te Dırgâm'ın ordusunu bozguna uğrattı. Yapılan bu savaşta Dırgâm da öldürülenler arasındaydı. Böylece Şâver yeniden Mısır vezirliğine getirildi. Şîrkûh, Nûreddin'in temsilcisi olduğunu ve anlaşma kapsamında söz verilen gelirlerin üçte birlik kısmının verilmesini istedikten sonra Kahire'nin dışında beklemeye başladı. Fakat Şâver belirtilen tutarı inkâr ederek 30 bin dinar verebileceğini söyledi. Ayrıca Şâver, Şîrkûh'un Mısır'ı terk etmesini istedi. Bunun üzerine Şîrkûh, Mısır'da bulunan muhalif Sünniler ile anlaşarak Bilbis'i işgal ettikten sonra Salâhaddîn'i buradaki birliğin başına koyup Kahire'yi kuşattı. Şâver bunun üzerine Kudüs Kralı I. Amaury'ye (Amalric) (1162-1174) başvurup bir an önce yardıma gelmesini rica etti. Bu çağrıya kayıtsız kalmayan Amaury hemen harekete geçerek Bilbis'te bulunan Şîrkûh'u kuşattı. Bunu haber alan Nûreddin Zengî, Banyas ve Harim kalelerini zapt etti. Bunun üzerine Amaury, yaklaşık 3 ay sürdürdüğü kuşatmayı Şîrkûh'un Mısır'ı terk etmesi koşulu ile kaldırdı. Şîrkûh, Mısır'dan ayrılıp Dımaşk'a döndü.⁴⁷

Şîrkûh, Mısır'ı ele geçirme düşüncesini Nûreddin'e ifade ederek yeni bir sefer için onu ikna etmeye çalışıyordu. Bu süreçte yaşanan bazı gelişmeler Nûreddin'in ikna olmasını sağladı. 560/1165 yılında Şâver'e karşı isyan eden Dırgâm taraftarları başarısız olunca Dımaşk'a sığınmış ve Şîrkûh'tan destek istemişlerdi. Şâver, Şîrkûh'u Haçlılardan daha tehlikeli görüyordu. Bu nedenle Haçlılar ile gizli bir antlaşma yaptı. Buna göre Haçlılar, yardımlarına karşılık Kahire'de bir çarşı edinecekler ve yüklü bir savaş tazminatı alacaklardı. Anlaşmadan haberdar olan Nûreddin ve Şîrkûh, Mısır'a yeni bir sefer yapmaya karar verip hazırlıklara başladılar. Nûreddin, Şîrkûh komutasında içinde Salâhaddîn'in de bulunduğu 2000 kişilik seçkin bir birliği 562/1167'de Mısır'a gönderdi. Şîrkûh, Nil'in batı yakasında bulunan Cize'de karargâh kurdu. Burada yaklaşık iki ay kalarak Mısır'daki taraftarları ile temas kurdu. Bunun üzerine Şâver ile müttefiki Haçlılardan oluşan ordu 24 Cemaziyülevvel 562/18 Mart

⁴⁶ Basuğuy, *Eyyûbîler*, 26.

⁴⁷ Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*, 45.

1167'de Şîrkûh ve Salâhaddîn komutasındaki orduyla Babeyn mevkiinde karşı karşıya geldi. Yapılan savaşta Şîrkûh'un ordusu büyük bir zafer elde etti.⁴⁸

Savaş sonrası Şîrkûh, destekçilerinin yardımıyla İskenderiye'ye hâkim oldu. Kahire'ye çekilen Şâver ve müttefikleri, Şîrkûh'un İskenderiye'den ayrılması sonrası Salâhaddîn'in kontrolündeki şehri kuşattılar. Şîrkûh'un İskenderiye'ye yöneldiği esnada Nûreddin'in Trablus Haçlı kontluğu topraklarına girdiği bilgisi ulaştı. Bunun üzerine birinci Mısır seferinde olduğu gibi iki taraf arasında anlaşma sağlandı. Şîrkûh ve Haçlılar Mısır'a üçüncü kez dönme arzusu ile ayrıldılar.⁴⁹

Frenklerin desteği ile Yahya b. el-Hayyat (ö.?) öncülüğünde Şâver'e karşı isyan başladı. Yaşanan bu olay Şâver'in Frenklere olan güvenini sarstı ve Nûreddin ile yakınlaşmasına sebep oldu. Daha önce Kahire'de kalması için izin verdiği Frenk garnizonunu geri gönderdi. Ayrıca ödemeyi kabul ettiği vergiyi vermeyi reddetti.⁵⁰ Bunun üzerine I. Amaury, Şâver'in antlaşmanın gereklerine riayet etmediği gerekçesiyle 564/1168 yılında Mısır'a büyük bir sefer düzenledi. Haçlılar'ın Bilbis'i ele geçirdikten sonra Kahire'yi kuşatıp büyük katliam yapması üzerine zor durumda kalan Fâtîmî halifesi Âdîd-Lidînillâh Ebû Muhammed Abdullâh b. Yûsuf (ö. 567/1171) ve Şâver, Nûreddîn'i yardıma çağırdı. Halife Âdîd gönderdiği mektubun içine eşlerinin saçlarını bir miktar kesip koymuş: “Bunlar sarayımdaki kadınların saçlarıdır. Onları, Haçlılardan kurtarman için senden yardım talep ediyorlar” ifadelerini kullanmıştı.⁵¹ Şîrkûh, Nûreddîn'in emri üzerine yedi bin kişiden oluşan ordu ile Mısır'a sefer düzenledi. 564/1169 yılında yapılan bu sefere genç yaştaki Melik Âdil, amcası Şîrkûh ve ağabeyi Salâhaddîn ile birlikte katılmıştı. Şîrkûh'un

⁴⁸ Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 7/7-10; İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 1/148-152; Mustafa Şakir, *Salâhuddîn el-Fârisu'l-Mucâhid ve'l-Meliku'z-Zâhidu'l-Mufterâ Aleyh* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1998), 67-69; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/310; Tyrensis vd., *Haçlılar Türkler Karşısında*, 157-158.

⁴⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/313; Tyrensis vd., *Haçlılar Türkler Karşısında*, 157-158; Beyyumî, *Kurtuluş Devrinde Eyyübîler*, 119-120; Abdulcelil Işık, “Haleb Atabegliği'nin Mısır'ı Feth Etmesinde Eseddüddîn Şîrkûh'un Rolü ve Kaynaklara Göre İzahı”, *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/3 (27 Aralık 2019), 7-9; Mustafa Mollaibrahimoğlu - İhsan Arslan, “Zengî Atabeyliği ve Kudüs Haçlı Krallığı'nın Mısır Üzerinde Hâkimiyet Mücadelesi”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (30 Haziran 2022), 292-294; Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri: Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları*. (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008), 219-220.

⁵⁰ İbnü'l-Esir, *et-Tarihü'l-Bahir fi'd-Devleti'l-Atabekiyeye*, 138; Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 1/34; Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*, 48.

⁵¹ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-tarih*, 10/13; Usta, *Çıkarların gölgesinde Haçlı Seferleri*, 222.

gelmekte olduğunu öğrenen Haçlılar Kahire'deki kuşatmayı kaldırıp Mısır'dan ayrıldılar. Kahire'ye varan Şîrkûh, Halife tarafından hil'at ile taltif edildi. Şâver, Şîrkûh'un aleyhine faaliyetlerde bulunuyordu. Dahada ileri giderek planladığı bir komplo ile Şîrkûh'u ortadan kaldırmak istedi. Fakat oğlu el-Kâmil Şüca (ö.?) durumu Şîrkûh'a bildirince plan boşa çıkmış oldu. Bu durumdan rahatsızlık duyan Salâhaddîn ile bazı genç komutanlar Şâver'i yakalayarak Halife Âdîd'ın emri ile öldürdüler. Bunun üzerine Şîrkûh, Fâtımîler'in veziri oldu. Bu makamda ancak iki ay kalabilen Şîrkûh, 22 Cemâziyelâhir 564/ 23 Mart 1169 Pazar günü vefat etti. Şîrkûh'un vefatı sonrası vezirin kim olacağı konusunda çekişmeler yaşandı. Yaşanan belirsizlik, Ziyâuddîn Ebû Muhammed Îsâ b. Muhammed b. Îsâ el-Hakkârî'nin (ö.585/1189) ⁵² Aynuddevle el-Yârukî (ö.564/1168) haricindeki emîrleri iknası sonrası Salâhaddîn, "el-Melikü'l-Mansûr" lakabıyla Halife tarafından vezirliğe getirildi. Salâhaddîn her ne kadar Fâtîmî veziri olsa da Nûreddin Zengî'nin emrinde olan bir komutandı. ⁵³

Abbâsî Halifesi olan el-Müstazî-Biemrillâh el-Hasen b. el-Müstencid-Billâh Yûsuf b. el-Muktefi-Liemrillâh el-Abbâsî, (1136-1180) Nûreddin Zengî'ye mektup yazarak Mısır'da kendisi adına hutbe okutulmasını talep etti. Bunun üzerine Nûreddin 566/1171 yılında Salâhaddîn'e bir mektup gönderip hutbenin Abbâsî Halifesi adına okutulmasını istedi. Zilhicce 566/Ağustos 1171 de Halife Âdîd'ın hastalanması sonrası 7 Muharrem 567/10 Eylül 1171 Cuma günü Abbasî Halifesi Müstazî adına hutbe okutuldu. Halife Âdîd'ın sarayına ve mallarına el konularak müsadere edildi. Netice olarak Şîî Fâtîmî dönemi sona ermiş oldu. ⁵⁴

⁵² İsa el-Hakkârî, Hz Hasan(ra) soyundandır. Halebte bulunan Zücaciye Medresesi'inde fıkıh dersleri veriyordu. Şîrkûh ile tanıştıktan sonra vakit namazlarda onun imamlığını yapar. Esedüddîn Şîrkûh'la birlikte Mısır seferlerine katılmış akabinde Şîrkûh'un 564/1169'daki vefatı sonra Salâhaddîn'in hizmetinde bulunmuş ve onun en önemli adamlarından olmuştur. Bedrettin Basuğuy, "Ziyaüddin İsa el-Hakkari ve Selahaddin-i Eyyubi'nin Siyasi Kariyerine Etkisi" (Uluslararası Zap Uleması Sempozyumu, Hakkari: Hakkari Üniversitesi Yayınları, 2018), 1/1/272-280; Beyyumi, *Kurtuluş Devrinde Eyyübîler*, 144; Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyübîler*, 26.

⁵³ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 1/155-156.

⁵⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 10/33; İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 1/167-169; Tagriberdi, *en-Nücûmü'z-Zâhire*, 6/7; Ebû İbrâhim Kıvamüddin Feth b Ali b Muhammed Bündari, *Senâ'l-Berki's-Şami: Muhtasarü'l-Berki's-Şami fî Sireti's-Sultan Selahaddin li-Katibü'l-İmad el-İsfahani*. (İstanbul: Merkezü'l-Ebhas li't-Tarih ve'l-Fünun ve's-Sekâfeti'l-İslâmiyye İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 2004), 47; Şeşen, *Salâhaddîn Eyyubî ve Devlet*, 53-58; Beyyumi, *Kurtuluş Devrinde Eyyübîler*, 153-159,163-171; Serkan Özer, "Selâhaddîn Eyyübî'nin Fâtîmîlerle İmtihani: Komplolar ve İsyanlar", *Mavi Atlas* 8/2 (27 Ekim 2020), 458-460.

Salâhaddîn, Nûreddin Zengî'nin 11 Şevval 569/15 Mayıs 1174 yılındaki vefatına kadar Mısır naibi olarak görev yaptı. Nûreddin'in ölümü ile yerine geçen oğlu el-Melikü's-Sâlih İmâdüddin İsmâil'e (ö.577/1181) bağlılığını bildirdi. Salâhaddîn, Sicilya donanmasını yendikten sonra Abbâs b. Şâdî Kenzüddevle (ö.570/1174) isyanını bastırdı. Mısır'da bunlar yaşanırken Halep, Dımaşk ve Musul'daki emîrler arasında Melik Sâlih'e naib olma mücadelesi vardı. Naib olanın gücü elinde bulunduracağının farkındaydılar. Hassân b. Gümüştegin et-Türkî'nin (ö. 549/1154-55) Melik Sâlih'i Halep'e götürmesi üzerine Dımaşklılar Salâhaddîn'i Suriye'ye davet ettiler. Daveti alan Salâhaddîn kardeşi Melik Azîz Zahireddin Tuğtekin b. Eyyûbî'nin de (ö.593/1197) aralarında olduğu 700 seçkin süvari ile 13 Rebîülevvel 570/12 Ekim 1174 tarihinde Mısır'dan Dımaşk'a hareket etti. Dımaşk'ta hakimiyeti sağlayan Salâhaddîn, kardeşi Tuğtekin'i nâib bırakıp; Ba'lebek, Hıms ve Hama'yı ele geçirdi. Salâhaddîn'e karşı Haçlılar ve Haşhaşîler'in desteğini alan Musul ve Halepliler Salâhaddîn'i uzun bir müddet uğraştırsalar da netice alamadılar.⁵⁵

Salâhaddîn, Abbâsî halifesi Müstazî-Biemrillâh'a elçi göndererek Mısır, Suriye ve el-Cezîre üzerindeki hakimiyetinin tanınmasını talep etmişti. 12 Şevval 570/6 Mayıs 1175 tarihinde Abbâsî halifesi elçi ile taklid ve hil'at göndererek onun hakimiyetini tanıdı. Bunun üzerine Salâhaddîn kendi adına hutbe okutup para bastırdı. Bu Eyyûbî Devleti'nin kurulduğunun ilanıydı. Salâhaddîn Hama, Hıms ve Ba'lebek'e emîrler atayarak Eyyûbî Devleti'nin bu şehirlerdeki kurmuş oluyordu.⁵⁶

Sultan Salâhaddîn 56 yıllık hayatında; Fatimî Hilafetini ortadan kaldırması, İslâm birliğini tesis etmesi, Haçlılara karşı kazandığı zaferler ve düşmanlarının dahi takdirini kazanan adalet anlayışı ile tarihte derin izler bırakmıştır. Salâhaddîn, vefatı ile geride Mısır'dan başlayıp Libya, Hicaz, Yemen, Filistin, Suriye, Hemedan, Kuzey Irak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya uzanan geniş hakimiyet sahasına sahip bir devlet bıraktı.⁵⁷

⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 10/65-68; Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 2/218-220; Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*, 69-72.

⁵⁶ Bündari, *Senâ'l-Berki's-şami*, 107-108; Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*, 71.

⁵⁷ Ayşe Dudu Kuşçu, *Eyyubî Devleti Teşkilâtı* (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu, 2013), 142.

4.2. Salâhaddîn Sonrası Eyyûbîler

Salâhaddîn sonrası ülke idaresinin taksimi şu şekildeydi: Veliahdı ve büyük oğlu el-Melikü'l-Efdal Nûruddîn Alî b. Selâhiddîn Yûsuf b. Eyyûb (1186-1196) Dımaşk'ta, ikinci oğlu el-Melikü'l-Azîz Osmân b. Selâhiddîn Yûsuf b. Eyyûb (1193-1198) Mısır'da, üçüncü oğlu el-Melikü'z-Zâhir Gâzî b. Salâhiddîn Yûsuf b. Eyyûb (ö. 613/1216) Halep ve Kuzey Suriye'de, kardeşi Tuğtekin Yemen'de, kardeşi Melik Âdil Ürdün ve el-Cezîre 'de, Takiyyüddîn Ömer'in oğlu el-Melikü'l-Mansûr Nâsirüddîn Muhammed b. Ömer b. Şâhinşâh (ö. 617/1221) Hama'da, el-Melikü'l-Mücâhid Esedüddin Şîrkûh (ö.637/1240) Hıms'ta, Behram Şah (ö.657/1260) Ba'lebek'te, el-Melikü'l-Muazzam Muzafferüddîn Gökborû (ö.619/1233) ise Musul'da Salâhaddîn'in nâibi olarak bulunuyorlardı.⁵⁸

Salâhaddîn'in vefatı sonrası kardeşi Melik Âdil orduya hakimiyeti, uzun yıllar yaptığı Mısır naibliği, devlet yönetiminde ikinci adam olması, III. Haçlı Seferindeki siyasî ve askeri rolü gibi birçok sebepten dolayı Eyyûbî Devleti sultanlık makamı için akla gelen ilk isimdi. Fakat Sultan Salâhaddîn bunun aksi bir karar alarak, en büyük oğlu Dımaşk naibi Melik Efdal'i veliaht tayin etti. Melik Efdal'in, vezir Ebü'l-Feth Ziyâüddîn Nasrullâh eş-Şeybânî el-Cezerî'nin (ö. 637/1239)⁵⁹ yanlış yönlendirmeleri sonucu yapmış olduğu icraatlar ve şahsiyetindeki zâfiyet kendisine karşı olan güveni sarsmıştı. Bu durumdan rahatsız olan yakınındaki bazı emîr ve komutanlar kardeşi Mısır naibi Melik Azîz'in tarafına geçtiler. Kardeşler arasında baş gösteren anlaşmazlıklar Salâhaddîn'in uzun mücadeleler sonucu oluşturduğu siyasî birliği sekteye uğrattı. Bu ortamı fırsat bilen Musul, Sincar, Mardin ve Ahlat beylikleri bağımsızlıklarını ilan ettiler. Yanına gelen emirlerin telkinleri ile Melik Azîz, 7 Cemâziyelevvel 590/30 Nisan 1194 tarihinde Dımaşk'ı kuşattı. Zor durumda kalan Melik Efdal, kardeşi Melik Zâhir ile amcası Melik Âdil'i yardıma çağırdı. Dımaşk'a gelen Melik Âdil yeğeni Melik Azîz ile Mizze ovasında bir görüşme yaptı. Görüşmede

⁵⁸ İmad el-Katib el-Muhammed, *el-Fethü'l-Kussî fî'l-Fethi'l-Kudsi*. (Kahire: ed-Dârü'l-Menar, ts.), 329-330; Carl Brockelmann - Neşet Çağatay, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi* (Ankara: A.Ü. İlahiyat Fak, 1964), 216; P. M. Holt, *Haçlı devletleri ve komşuları : Urfa Kontluğu, Antakya Prenslığı, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı*. (İstanbul : Kitap Yayınevi, 2007), 61-62.

⁵⁹ Ziyâüddîn İbnü'l-Esir, ünlü İslâm tarihçisi İzzüddîn İbnü'l-Esir'in kardeşidir.

babası Salâhaddîn'in yapmış olduğu taksimata saygı göstermesini, hanedan içinde ortaya çıkabilecek fitnenin sebebi olmamasını ve kuşatmayı kaldırmasını telkin etti. Melik Efdal'in çağrısı ile Hama, Halep, Hıms, Musul, Ba'lebek'ten takviye kuvvetlerinin geldiğini gören Melik Azîz kuşatmayı kaldırdı. Yapılan antlaşma ile Kudüs ve çevresi Melik Azîz'e, Lazkiye ve Cebele Melik Zâhir'e, Dımaşk, Taberiyye ve Gavr Melik Efdal'e verildi.⁶⁰

Yapılan bu antlaşma Eyyûbî devleti siyasetinde etkili olan Salâhiyye⁶¹ ve Esediyye⁶² ümerasının etkisi ile uzun soluklu olmadı.⁶³ Şöyle ki; Melik Efdal'in tavırlarından rahatsız olan Salâhiyye'nin önemli isimleri İzzeddin Üsâme (ö.609/1212), Şemseddin Salar (ö. 590/1194) ile Dımaşk kadısı Şerefüddîn Abdullah b. Muhammed b. Hibetillâh et-Temîmî (ö. 585/1189) Melik Efdal'den ayrılıp Mısır'a gittiler. Melik Azîz yanına gelenleri iyi karşılayıp ikramlarda bulundu. Hatta, Şerefeddin İbn Ebi Asrun'u Mısır kadılığına atadı. İyice güçlenen Salâhiyye ümerası, Esediyye'nin devlet içindeki etkinliğini azaltacak adımlar attı. Bununla yetinmeyen Salâhiyye ümerası Melik Azîz'e Esediyye'nin Dımaşk'ta güçlendiğini, bunun Mısır için tehdit teşkil ettiğini belirterek onu Dımaşk'a sefer için ikna ettiler.⁶⁴ Melik Azîz Şaban 4 Şevval 591/Ağustos 1195 yılında bir kez daha Dımaşk kuşatmasına girişti. Bunun üzerine Melik Efdal, amcası Melik Âdil, kardeşi Halep emîri Melik Zâhir ve Hamâ emîri Melik Mansûr ile görüşerek onların desteğini aldı.⁶⁵ Melik Azîz'in Salâhiyye'nin etkisinde kalmasından rahatsız olan Mısır'daki Esediyye kuvvetlerinin lideri Seyfeddin Yazguç (ö.?) ile Mısır ordusunda yer alan Mihraniyye Kürtlerinin lideri Ebu'l-Heycâ ortak karar alarak 4 Şevval 591/11 Eylül 1195'te Melik Efdal'in tarafına geçtiler. İttifak üyelerine Melik Azîz'i teslim etmeyi taahhüt etmeleri üzerine

⁶⁰ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 3/11-15; Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 4/246-247; Kuşçu, *Eyyûbî Devleti Teşkilâtı*, 144-145; Hannes Möhring, *Salaheddin Eyyubi 1138-1193*. (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008), 88; Ramazan Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*. (İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı [İSAR], 2007), 24.

⁶¹ Salâhiye birliği, Eyyûbi ordusunda Salâhaddîn'in Memlûklerinin meydana getirdiği birliktir. Salâhaddîn'in el-Melikü'n-Nâsır ünvanından dolayı Nâsiriye olarak ta adlandırılmışlardır.

⁶² Esediye birliği, Esedüddîn Şîrkûh'un memlûklerinden oluşan askerî birliktir

⁶³ Salâhaddîn'in ölümü ile ülkedeki Memluklardan Esediyye ve Salahiyye ümerası devletin siyasetinde aktif rol oynadı. XII. yüzyılın ortalarından başlayarak artan nüfuzları zamanla daha da artıp hakimiyet tamamen onların olacaktı. Bunun devamında kurulan devlet Memluklar Devleti adını alacaktı.

⁶⁴ el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/232-233.

⁶⁵ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 3/43-44.

Mihraniyye Kürtlerinin rakibi durumundaki Hamidiyye Kürtleri reisi durumu Melik Azîz'e bildirdi. Hakkındaki plandan haberdar olan Melik Azîz, süratle Mısır'a çekildi. Bunun üzerine Ebü'l-Heycâ, Melik Âdil'e bu geri çekilmenin Melik Azîz'in gücünün zayıflaması sebebiyle olduğunu; takip etmeleri halinde Mısır'ı kontrol altına alabileceklerini belirtmesi üzerine Melik Âdil ile Melik Efdal onu takip ederek Mısır üzerine yürüdüler. Bilbis'te Melik Âdil ile Melik Azîz görüşmesi sonrası yapılan anlaşmaya göre Kudüs, Filistin, Taberiyye, Dımaşk ve çevresi Melik Efdal'e verilecek, Melik Âdil'e ise Mısır'da bulunan eski iktâları verilecekti.⁶⁶

Mısır'ı yeğeni Melik Azîz ile yöneten Melik Âdil kısa sürede idareye hâkim oldu. Melik Âdil, Eyyûbî devletini tek çatı altında toplama düşüncesini gerçekleştirme yolunda atacağı ilk adım Dımaşk'ı ele geçirmek olacaktı. Harekete geçen Melik Âdil ve Melik Azîz Dımaşk'ı kuşattılar. Melik Efdal'in en güvendiği emîrlerinin Melik Âdil tarafından ikna edilmesi sonucu 25 Şaban 592/24 Temmuz 1196 günü Dımaşk ele geçirildi. Melik Âdil ve yeğenleri arasında yapılan görüşmeler neticesinde; Dımaşk'ın Melik Âdil'e, Sarhad'ın Melik Efdal'e ve Mısır'ın Melik Azîz'e verilmesine karar verdiler. Sarhad'a gönderilen Melik Efdal'den boşalan sultanlık makamına ise Melik Azîz oturdu.⁶⁷

Melik Azîz'in ölümü sultanlık makamı için yeni bir mücadele sürecini başlattı. Melik Azîz'in oğlu Melik Mansûr Nâsırüddîn Muhammed'in (1198-1199) yaşının küçük olması sebebiyle ülke idaresi için iki isim öne çıkmıştı. Daha önce Melik Efdal'den ayrırlıp Melik Azîz'in safına geçen Salâhiyye ümerası Melik Âdil'i, Esediyye ümerası ise Melik Efdal'i destekliyordu. Yapılan görüşmelerde iki taraf da kendi adayında diretince el-Kâdî el-Fâzıl Muhyiddîn (Mücîrüddîn) Abdürrahîm b. Alî b. el-Hasen el-Askalânî (ö. 596/1200)'nin fikrine başvurdular. Kâdî el-Fâzıl bu görev için Melik Efdal'in daha uygun olduğunu belirttikten sonra Melik Efdal'e teklif edilmesine karar verildi. Teklifin kendisine iletilmesinden sonra Melik Efdal seri bir şekilde Mısır'a intikal ederek ülkeyi Melik Mansûr Nâsırüddîn Muhammed'in naibi

⁶⁶ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 3/47; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 97-100; Önder Kaya, "Bir Eyyûbî Melikinin Portresi: Melik Efdal Nureddin Ali b. Selahaddin Eyyûbî", *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXI/2 (2006), 139.

⁶⁷ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 3/71; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/246-247; Kaya, "Bir Eyyubi Melikinin Portresi", 155-156.

olarak yönetmeye başladı. Melik Efdal'ın Mısır'a gelmesi ile endişeye kapılan Salâhiyye emîrlerinin önemli bir kısmı Kudüs'e yerleştiler. Mısır'da kalan Salâhiyye ümerası ise Melik Efdal tarafından hapsedildi. Bunun üzerine Salâhiyye emîrleri Melik Âdil'e bağılılıklarını bildirerek Mısır'a davet etti. O sırada Mardin kuşatmasında olan Melik Âdil, Mısır'a gidemedi.⁶⁸

Melik Efdal, Melik Âdil'in Mardin kuşatmasında olmasını da fırsat bilerek kardeşi Melik Zahir ve Hıms hâkimi Melik Mücahid ile görüşerek 15 Cemâziyelevvel 595/15 Mart 1199 günü Dımaşk üzerine sefere çıktı. Sefere çıktıkları bilgisi Kudüs'te bulunan Salâhiyye kuvvetleri tarafından Mardin kuşatmasındaki Melik Âdil'e bildirildi. Bunun üzerine Melik Âdil, Mardin kuşatmasını oğlu el-Melikü'l-Kâmil Nâsırüddîn Muhammed b. el-Meliki'l-Âdil Ebîbekr Muhammed b. Eyyûb'a (1218-1238) devrettikten sonra Dımaşk'a gidip savunma hazırlıkları yaptı. Melik Efdal ve müttefikleri 12 Şaban 595/9 Haziran 1199'da şehri kuşattı. İçinde bulunduğu durumun kötüye gitmesi üzerine Melik Âdil, önemli bir hamle yaparak Melik Efdal'ın bazı emîrlerini yanına çekmeyi başardı. Fakat Melik Efdal'ın müttefikleri olan Melik Zahir ve Melik Mücahid' in gelmesi ile süreç yeniden zora girdi. Bunun üzerine Melik Âdil, Salâhiyye birliklerini yardıma çağırdı. Salâhiyye birlikleri Dımaşk'a doğru harekete geçmiş ayrıca Mardin kuşatmasında olan Melik Kâmil'de babasına yardıma gelmişti. Melik Kâmil'in gelmesi, Mısır'a dönüş yolunun Salâhiyye'nin tehdidi altında olması ve kış mevsiminin yaklaşıyor olması gibi sebepler üzerine Melik Efdal ve müttefikleri kuşatmayı kaldırıp Mısır'a döndüler. Melik Âdil, Dımaşk ve Salâhiyye birlikleri ile Melik Efdal'i takip etmeye başladı. Haberi alan Melik Efdal'ın önünde iki seçenek vardı. Ya Mısır'a çekilerek savunma savaşı verecekti ya da Bilbis yakınlarındaki el-Sâih'te amcası ile savaşıacaktı. Yaptığı istişareler sonucunda ikinci seçeneğin daha uygun olduğuna karar verildi. 7 Rebîülâhîr 596/26 Ocak 1200 günü yapılan savaşta Melik Âdil'e yenilen Melik Efdal, Mısırı teslim etmeyi kabul etti. Buna karşılık amcasından, önce Dımaşk'ı daha sonra Harran ve Urfa'yı istediye de olumsuz cevap

⁶⁸ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 88-92; Kuşçu, *Eyyûbî Devleti Teşkilâtı*, 148.

aldı. Netice olarak Mısır Melik Âdil'de kalırken Hani, Cebel-i Cûr, ⁶⁹ Meyyâfârikîn ve Sümeysat Melik Efdal'e verildi.⁷⁰

Salâhaddîn sonrası Eyyûbî devlet idaresinde oluşan boşluk, Melik Âdil'in 9 Rebîülâhîr 596/28 Ocak 1200'de sultan olması ile doldurulmuş oldu. Her ne kadar Melik Âdil, idari ve askeri deneyime sahip etkin bir devlet adamı olsa da istikrarı sağlaması kolay olmadı. Melik Âdil'in idareyi el aldığı sırada Mısır'da yaşanan kuraklık ve kıtlık birçok insanın ölümüne yol açmıştı. Buna çözüm bulmaya çalışan Melik Âdil'i başka bir sorun bekliyordu. Saltanatın Salâhaddîn çocuklarında kalmasını isteyen ve Melik Âdil'in sultanlığını kabullenmeyen Melik Zâhir, Melik Efdal ile yeni bir ittifak oluşturup 597/1201 yılında Dimaşk'ı kuşattı.⁷¹ Fakat daha önce olduğu gibi kendi aralarında anlaşamamaları ve Melik Âdil'in ince siyaseti sayesinde başarılı olamayıp geri çekildiler. Melik Âdil, muhalefet etmeye devam eden Melik Zâhir'i itaat altına almak için Halep'e yürüdü. Hama Melik'i Mansur'un Melik Âdile bağlılığını bildirmesi ile tedirgin olan Melik Zahir, amcasının saltanatını tanıdığını bildirdi. İki taraf arasında varılan mutabakat ile; Halep ve Hama bağlılıklarını devam ettirmeleri koşuluyla mevcut sahiplerinde kaldı. Hıms, Rahbe ve Tedmür Melik Mücâhid'e, Ba'lebek ve bağlı yerler el-Melikü'l Emced Behremşâh b. Ferruhşâh b. Şâhinşâh'a (ö. 627/1230) ve Sümeysât da Melik Efdal'e bırakıldı. Melik Âdil, Harrân ve Ruhâ'yı el-Melikü'l-Eşref Mûsâ b. el-Meliki'l-Âdil Muhammed b. Eyyûb'a (ö. 635/1237), Meyyâfârikîn ve Diyarbakır'ı Melik Evhad Necmeddîn Eyyûb'a (ö.607/1210), Dimaşk'ı Melik Muazzam'a, Mısır'ı Melik Kâmil'e (ö. 635/1238) verdi. Böylece Melik Âdil, bütün Eyyûbî topraklarını hakimiyeti altına almış ve Salâhaddîn sonrası bozulan siyasî birliği sağlamış oldu. Melik Âdil'in sultanlığı 599/1203'te Halife en-Nâsır-Lidînillâh Ahmed b. el-Müstazî-Biemrillâh el-Hasen el-Abbâsî (1180-1225) tarafından kabul edildi.⁷²

Melik Âdil, Mardin Artukluları ve Musul Atabeyliğini itaat altına alarak Haçlılarla mücadelede elini güçlendirdi. Ahlat, Erciş ve Van'ı alıp, Ahlatşahları

⁶⁹ Bingöl ilinin en eski adıdır. Zamanla Çapakçur şeklinde telaffuz edilmiştir.Hamevi, *Mu'cemü'l-Büldan.*, 2/102.

⁷⁰ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 97-100; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 113.

⁷¹ Basuğuy, *Eyyûbîler*, 223.

⁷² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 10/269-271; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 3/132-133; ed-Devadari, *ed-Devâdârî*, 7/153; Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbîler*, 175-176.

ortadan kaldırarak devletin sınırlarını genişletti. Melik Âdil, Haçlılarla münasebetinde ihtiyatlı olmayı tercih etti. V. Haçlı seferi tehlikesi, Haçlıların denizlerdeki üstünlüğü ile kendi ülkesinde yaşanan bazı karışıklıkların olması gibi sebepler bu tavrı sergilemesine neden olmuştu. Fakat bu ihtiyatlı tavır V. Haçlı Seferi hazırlığını duyması ile yerini savaş hazırlığına yönelik tedbirler almaya bıraktı. 613/1217 yılında Papa III. Honorius'un (ö.624/1227) çağrısı ile V. Haçlı seferi başladı. Haçlıların nihai hedefi olan Kudüs için öncelikle Mısır'ı ele geçirmeleri gerekmektedir. Mısır hakimiyeti için ise Dimyat'ın öneminin farkında olan Haçlılar, 2 Rebûlevvel 615/29 Mayıs 1218 de büyük bir donanma ile Dimyat'a çıkarma yaptı. Nehir üzerinde 564/1169 yılında olduğu gibi gemilerin geçişini engelleyen zincir bulunmaktaydı. Bu zincir nehir yakınlarında bulunan bir ada üzerindeki kuleye sabitlenmişti. Kuleyi hedef alarak saldırıya geçen Haçlılar, 5 Cemâziyelâhir 615/24 Ağustos 1218'de kuleyi ele geçirdiler. Kuleyi ele geçirip bağlı olan zinciri kıran Haçlılar'ın önünde engel kalmamış ve Dimyat surlarına kadar ilerlemişlerdi. Aldığı habere hayli üzülen Melik Âdil hastalandı ve birkaç gün sonra 12 Cemâziyelâhir 615/31 Ağustos 1218 günü vefat etti. Melik Âdil vefat ettiğinde Mısır, veliaht olarak belirlediği oğlu Melik Kâmil'in Filistin, Kerek ve Dimaşk Melik Muazzam'ın, el-Cezîre ise Melik Eşref'in idaresi altındaydı.⁷³

⁷³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 10/375; Steven Runciman - Fikret Işıltan, *Haçlı Seferleri Tarihi* (Ankara: Türk Tarihi Kurumu, 1986), 3/135; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 279.

BİRİNCİ BÖLÜM

MELİK NÂSİR DÂVÛD

1.1. DOĞUMU, EĞİTİMİ VE İLMİ FAALİYETLERİ

Melik Nâsır Dâvûd, 19 Cemâziyelâhir 603/21 Ocak 1207 yılında Dimaşk'ta doğdu. Melik Muazzam'ın üç erkek çocuğunun⁷⁴ en büyüğü olan Melik Nâsır Dâvûd'a babası İbrahim adını verdi. Fakat bu isim, amcası Melik Fâiz İbrâhim'in (ö. 635/1238) ismi ile aynı olmasından dolayı Melik Âdil'in tavsiyesiyle çok geçmeden Dâvûd olarak değiştirildi.⁷⁵

Harzemli bir Türk cariyeye olan annesi; cesur, gözü pek bir kadındı. Melik Kâmil Dimaşk'ı kuşattığında oğlu için Kerek'i muhafaza etmiştir. Melik Nâsır Dâvûd'dan sonra uzun müddet yaşadı. Ömrünün sonlarına doğru gözleri âmâ oldu ve 672/1273 yılında 90 yaşında iken yaşamını yitirdi.⁷⁶

Melik Nâsır Dâvûd, Dimaşk'ta babasının himayesinde ilim ve edebiyat atmosferinde yetişti. 9 yaşında Kur'an'ı hıfzeden Melik Nâsır Dâvûd, 10 yaşına geldiğinde şiir yazıp okumaktaydı. Babası Melik Muazzam ilme ve ulemaya önem veren alim ve fakih birisiydi. Bu özelliğinden dolayı Eyyûb oğullarının Me'mûn'u olarak nitelendirilmekteydi.⁷⁷ Melik Nâsır Dâvûd'un ilme ve alimler meclisine olan

⁷⁴ Melik Muazzam'ın 7 erkek çocuğu vardı. Bunlardan dördü o hayatta iken vefat ettiler. Hayatta kalanlar: Nâsır Dâvûd, el-Muğîs Şihabeddin AbdülAzîz (öl.649/1251) ile el-Kâhîr Bahaüddin Abdülmelik (öl.676/1277) . Kız çocuklarının sayısı konusunda net bir bilgi yoktur. Sayıları 9-11 arası değişmektedir. Fakat kaynaklarda ismi net olarak geçen kızı; Celaleddin Harizmşah ile evliliği gerçekleşmeyen aynı zamanda Dimaşk'taki Mürşidiyye Medresesi'nin banisi olan Hadice Hatundur (öl.654/1256-1257) İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/218-219; Tagriberdi, *en-Nücûmü'z-Zâhire*, 6/6/268; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 184; Tülay Yürekli, "Eyyubi Ailesi Kadınları", *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi = The Pursuit of History: International Periodical for History and Social Science* III/6 (2011), 338.

⁷⁵ Ebû's-Safâ Salâhuddîn Halîl b İzziddîn Aybeg b Abdillâh Safedî, *el-Vafî bi'l-Vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnâvut-Türkî Mustafa (Beyrut: Dârü İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, 2000), 13/301-302; Yunîni, *Zeylu Mir'ati'z-zaman*, 1/126-127; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî Zehebî, *Tarihü'l-İslâm ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lâm* :, thk. Dr. Ömer Abdulselâm Tedmürî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1999), 48/7; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 7; Cengiz Tomar, "el-Melikü'n-Nâsır, Dâvûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/76-77.

⁷⁶ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 4/219; Hajah Salmah Ahmad, "Puisi İslâm dalam Minda Raja al-Nasir Dawud", *İslâm: Past, Present and Future (Proceedings of the International Seminar on Islâmic Thought, ISOIT)* (Malaysia: Faculty of Islâmic Studies Universiti Kebangsaan Malaysia, 2004), 847.

⁷⁷ Ahmed Ahmed Badawi, *Mamoun Bani Eyyub Al-Muazzam Issa* (Kahire: Lecnetu'l-Beyânî'l-Arabî, 1953), 22.

sevgisinin babasından geldiği söylenebilir. Melik Muazzam oğlundaki ilmî iştiağı her fırsatta destekledi. Fıkıh metinlerinden ve Arap şiirlerinden ezberler yapmasına önayak oldu. Melik Muazzam, İbn Vâsıl Ebû Abdillâh Muhammed b. Sâlim eş-Şâfiî'nin (ö. 697/1298) babasından kalan değerli kitaplarından oluşan koleksiyonun bir kısmını kendine aldıktan sonra diğer kısmının ise kendisi ile birlikte Maarra'da⁷⁸ bulunan oğlu Melik Nâsır Dâvûd'a verilmesini emretti. İbn Vâsıl bu sırada Melik Nâsır Dâvûd'un yaşının 16 olduğunu zikreder.⁷⁹

Melik Nâsır Dâvûd, Dımaşk'ın önde gelen alimlerinden İslâmî ilimler, Nahiv, Kıraat, Felsefe ve Arap edebiyatı okudu. Aklî ilimleri Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî'nin (ö. 606/1210) talebesi olan Ebû Muhammed Şemsüddîn Abdülhamîd b. İsmâ eş-Şâfiî'den (ö. 652/1254), yazışma derslerini Fâhru'l-kudât Nasrullah b. Berâka el-Mısırî'den, (ö.650/1252) hadis derslerini Ebû'l-Hasen Müeyyed b. Muhammed b. Ali et-Tûsî (ö.617/1220) ve Ebu Rûh AbdulAzîz b. Muhammed el-Herevî'den, fıkıh ilmini Cemâleddin el-Hasîrî'den (ö.636/1238), nahiv ilmini İbn Hâcib olarak bilinen Cemâleddîn Osman b. Ömer el-Kürdî'den (ö. 646/1249), hat sanatı ve edebiyat ilmini Şemseddin el-Makdisî'den (ö.650/1202), nahiv, kıraat ve edebiyat derslerini ise Tâcüddîn Ebû'l-Yümn Zeyd b. el-Hasen el-Bağdâdî'den (ö. 613/1217) öğrendi.⁸⁰

Kerek'e giderek İbn'ül-Letî olarak bilinen Abdullah b. Ömer'den (ö. 635/1237) Kur'anî ilimler aldı. Kerek'ten ayrıldıktan sonra önce Musul'a daha sonra ise 621/1224 yılında Erbil'e gitti. Erbil'de Melik Muazzam'ın halası ve Erbil hâkimi Muzafferüddîn Gökbörü'nün hanımı olan Rabia Hatun'un (ö.643/1245-1246) evinde 3 sene kaldı. Bu ziyaretin, babasının veliahdı olması hasebiyle Melik Nâsır Dâvûd'un siyâsî tecrübe ve ilmi donanımının gelişmesi amacına yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Ardından Bağdat'a giderek Müstansırıyye Medresesi müderrislerinden Muhammed b.

⁷⁸ Maarra ya da Maarretünnu'mân, Suriyenin kuzeyinde yer alan tarihî ile meşhur günümüzde Suriye'nin İdlîb kentine bağlı bir kazadır. Hamevi, *Mu'cemü'l-Büldan.*, 5/156; Işın Demirkent, "Maarretünnu'mân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/274-276.

⁷⁹ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/119; Ebû'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Makrizî, *ez-Zehbî'l-Mesbuk fî Zikri men Hacce mine'l-Hulefa ve'l-Müluk*. (Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 2000), 111.

⁸⁰ Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 23/377; Mehîdat Muhammed Abdullah, *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. Muazzam İsmâ* (İrbid: el-Câmiatü'l-Yermuk, 1995), 13.

Ahmed el- Katîî'den (ö. 643/1245) dersler okudu. İlim ve edebiyattan birçok kazanım elde ettikten sonra Dımaşk'a geri döndü.⁸¹

Büyük bir tutku ile farklı ilimlerden kitaplar okumaya yöneldi, şiirlerle ilgilendi, özellikle dönemin şairleri için rol model olan Ebü't-Tayyib Ahmed b. el-Hüseyn b. el-Hasen b. Abdissamed el-Cu'fi el-Kindî el-Mütenebbî'nin (ö. 354/965) şiirlerini okuyup ezberledi. Kendi döneminde birçok alim ve fakihten ders alan Melik Nâsır Dâvûd, almış olduğu eğitim ve farklı ilimler ışığında oluşan derin kavrayışı ile öne çıktı.⁸²

Melik Nâsır Dâvûd, babası Melik Muazzam'ın vefatı sonrası Dımaşk'ta idareyi ele aldı. İki yıl gibi kısa bir müddet süren Dımaşk'taki naibliğinin ardından, 626/1229 yılında uzun bir süre devam edecek olan Kerek emîrliği dönemi başladı. Kerek Emîrliği, Kahire'den bağımsız olarak varlığını sürdürüyordu. Kerek'in önemi askeri ve ekonomik yönleriyle sınırlı kalmamış, ilmî ve kültürel açıdan da önemli bir merkez olarak öne çıkmıştı. Melik Nâsır Dâvûd, 12 Şaban 626/7 Temmuz 1229'de Kerek'te idareyi ele aldıktan sonra, seçkin alim, hukukçu ve yazarları çevresinde topladı. Böylece Kerek, ilim adamlarının uğrak yeri haline gelmişti. Kerek'teki ilim hayatı, tıp, felsefe ve edebiyat türlerini içeren geniş kapsamlı bir ilmî rönesansa tanık oldu. Melik Nâsır Dâvûd, büyük bir alimin niteliklerine sahipti. Edebiyat, şiir ve felsefe gibi birçok ilim dalına hakimdi.⁸³ İbn Vâsıl ve babası, 629/1232'de Kerek'e giderek Melik Nâsır Dâvûd'un hizmetine girdiler. Kerek'e vardıkları zaman Melik Nâsır Dâvûd ile ilgili izlenimlerini paylaşan İbn Vâsıl şunları ifade etmektedir: *"Çok erdemli ve bilgili bir Melik ile karşılaştık. Seçkin alim ve fakihlerin sarayında bulunmasından ve katıldığı ilmi münazaralardan çok memnun olurdu. İlim ehlini çok önemsiyor ve onlara çeşitli hediyeler veriyordu. Ayrıca Melik Nâsır Dâvûd, kütüphanesi için nadir bulunan değerli kitaplar topluyordu. Bunların birçoğu ölümünden sonra ortadan kayboldu."*⁸⁴

Edebî ve tarihî kaynaklarda Melik Nâsır Dâvûd'un şiir sanatına dikkat çekilerek, Benî Eyyûb şairleri arasındaki seçkin konumuna işaret edilmiştir. Tüm şiirleri ve nesirleri *el-Fevâidu'l-Celiyye fi'l-Ferâidi'n-Nâsiriyye* olarak bilinen bir

⁸¹ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/142; Safedi, *el-Vafi bi'l-vefeyât*, 13/302; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 8.

⁸² Mehîdat Muhammed Abdullah, *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. Muazzam Îsâ*, 9..

⁸³ Yusuf Derviş Gavanime, *Îmâretü'l-Kerek el-Eyyûbüyye* (Amman: Dârü'l-Fıkr, 1982), 232.

⁸⁴ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/330.

divanda toplanmıştır. 53 yıl süren ve çalkantılarla dolu yaşamı onun şiirlerine akrabalarına sitem ve yalnızlık teması ile yansımıştır. Ayrıca şiirinde öne çıkan başlıklar zühd, tasavvuf, methiye, tenkit, kınama ve öğütler şeklindedir. Bu başlıklar altında serdettiği şiirlerindeki İslâmî düşünceler, onun başta mutasavvıflar olmak üzere devrinin alimleri; Ömer b. el-Ferid (ö. 632/1234) Muhyiddîn Muhammed b. Alî el-Hâtimî (ö. 638/1240) ve Celaleddîn-i Rûmî'nin (ö. 672/1273) düşünceleriyle paralellik arz etmektedir.⁸⁵

Eyyûbîlerde Fatimî devletinin bir kalıntısı olarak kabul edilen felsefeye yönelik olumsuz tutumlar yaygındı. Halep uleması Salâhaddîn'e mektup yazarak İshrâkî felsefe akımının kurucusu filozof Şihâbüddîn Yahyâ b. Habeş es-Sühreverdî el-Maktûl'ü (ö. 587/1191) şikâyet ettiler. Müdahalede bulunmaması durumunda insanları ifsad edeceğini ve itikatlarını bozacağını belirttiler. Felsefenin aklı yanılttığı, insanların birliğini bozduğu, imanı sarstığını düşünen Salâhaddîn, Sühreverdî'yi idam ettirdi. Sühreverdî'nin ölümü Eyyûbîlerde felsefi çalışmaları gerilettiler.⁸⁶

Melik Eşref, Dımaşk'ın hakimiyetini ele aldıktan sonra medreselerde kelim ve mantık ilimlerinin okutulmasını yasaklamış fıkıh, tefsir ve hadis ilimlerinin okutulmasını emretmiş, kelim, mantık ve felsefe ile uğraşmakta ısrar eden alimleri sürgün ile tehdit etmiştir. Bunun en bariz örneği olarak, Dımaşk'taki Aziziye medresesinde on yıl müderrislik yapan Ebü'l-Hasen Seyfüddîn Alî b. Muhammed es-Sa'lebî'nin (ö. 631/1233) ders vermesi yasaklanmış ve Dımaşk'tan çıkarılmıştır. Böylece Melik Muazzam döneminde zirve noktada olan kelim, felsefe ve mantık ilimleri bitme noktasına gelmiştir.⁸⁷ Melik Muazzam ise Eyyûbî ailesinin genel tutumunun aksine felsefe ve mantığa büyük önem vermiştir. Bu konularda ön planda olan Seyfüddîn el-Âmidî'yi yanına almış ve onu medresesinde müderris olarak tayin etmişti. Melik Nâsır Dâvûd, felsefeye olan ilgisini babasından miras almıştı.

⁸⁵ Hajah Salmah Ahmad, "Puisi İslâm dalam Minda Raja al-Nasir Dawud", 859.

⁸⁶ Ebü'l-Muzaffer Şemseddin Yusuf b Kızıoğlu Sibt Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman fî Tevârihi'l-A'yan*. (Dımaşk : er-Risaletü'l-Alemiyye, 2013), 21/400; İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 6/273; Hasan Kâmil Yılmaz, "Sühreverdî, Şehâbeddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/40-42.

⁸⁷ Önder Kaya, *Selahaddin sonrası dönem Anadolu'da Eyyûbîler*. (İstanbul : Yetitepe Yayınevi, 2007), 221; Emrullah Yüksel, "Âmidî, Seyfeddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/57-58.

Melik Nâsir Dâvûd, Kerek'e yerleştikten sonra orayı bir ilim merkezi yaptı. Önemli bir filozof ve şair olan el-Hasen b. Muhammed. b. Ahmed el-Erbilî'nin (ö. 660/1261) onun yanında önemi ve değeri büyüktü. Onu ziyaret eder felsefe üzerine sohbetler ederlerdi. Melik Nâsir Dâvûd, Dımaşk'ta kaldığı süre boyunca hocası Hüsrevşâhî ile İbn Sînâ'nın Uyûnul-Hikme isimli eserini okurdu. Melik kimliğini bir kenara bırakıp bir öğrenci gibi mendile sarıp kolunun altına aldığı kitabı ile hocasına gider derslere büyük bir ihtimam ile devam ederdi. Kerek'e gittikten sonra hocasını dini ve felsefî ilimler okutması için davet etti. Hüsrevşâhî uzun yıllar onun yanında kaldı, seyahatlerinde ve ziyaretlerinde ona eşlik etti.⁸⁸

Melik Nâsir Dâvûd, felsefe ve mantığa karşı bu olumlu tutumuna rağmen, mantık ve felsefeye ilgi duyduğu ve bu ilimleri okuduğu hususunun dile getirilmesini istemiyordu. Şucauddin Ebu'l Hasan Ali b. Süleyman es-Sellar'ın (634/1237) kendisi hakkında; babası gibi aklî ilimleri okuduğunu söylediğini işitince onu sert sözlerle azarlamış ve Dımaşk'a sürgün etmiştir. Melik Nâsir Dâvûd'un es-Sellar'a olan tepkisinin nedeni, Eyyubî toplumunda aklî ilimlere karşı oluşan kötü bakış açısının getirebileceği tepkilerden kaçınmak istemesidir.⁸⁹

Eyyubî devleti tarihinde savaş ve salgın hatalıkların yol açtığı çok sayıda ölümlerin olması, Eyyubî sultanlarının tıp ilimlerine ilgi göstermesine sebep oldu. Bu durum tıp ilimlerinde birçok seçkin hekimin ortaya çıkmasına ve Bîmâristânların kurulmasına yol açtı. Melik Nâsir Dâvûd, babası gibi tıp ilimlerine büyük ilgi duymuş ve desteklerde bulunmuştu. Kerek emîrlîği döneminde tıp ilminin gelişmesi ve yerleşmesinde önemli katkıları oldu. 626/1229 yılında Kerek'te hastaları tedavi etmek ve tıp dersi vermek için Bîmâristan kurdu. Melik Nâsir Dâvûd, seçkin hekimleri emîrlîğinin merkezi olan Kerek'te bir araya getirmeye çalıştı. Dönemin önemli tabiplerinden olan Evhadeddin İmran b. Sadaka'yı (ö.637/1239) Kerek'e davet ederek ona her ay bin beş yüz, bir buçuk yıl için ise yirmi yedi bin Nâsirîye dirhemi ödemeyi taahhüt etti. Ayrıca botanik ve tıp ilminde önemli bir isim olan Ebû Mansûr Reşîdüddîn b. Ebi'l-Fazl b. Ali es-Sûrî'ye (ö. 639/1242) babası döneminde bağlanan maaşı devam ettirdi ve 624/1227 yılında ona hekimbaşılık görevini tevdi etti. Melik Nâsir Dâvûd'un

⁸⁸ Makrizi, *ez-Zehbü'l-mesbuk*, 81; Ebû Ubeydullah Muhammed b İmran b Musa Merzübanî, *Mu'cemü's-Şuara* (Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1982), 1706.

⁸⁹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/243; Zehebi, *Tarihü'l-İslâm*, 46/154.

Kerek emîrlîği sırasında Dîmaşk'ta onun yanında kalan İbnü's-Sûrî Melik Muazzam döneminde yazmaya başladığı eseri *Edvîyetü't-tiryâkı'l-kebîr*'in yazımını tamamladı.⁹⁰

1.2 KİŞİLİĞİ

Melik Nâsır Dâvûd, çocukluğundan beri faziletli, zeki, edepli, adil, cömert olmasının yanı sıra; yumuşak huyluluk ve duyarlılığı ile öne çıkan birisiydi. Eyyûbî ailesi içinde, ilim, cesaret ve idarecilikte seçkin bir yere sahipti. Birçok Melik'in sahip olduğu faziletler onda bir araya gelmişti. Hem melik hem yazar hem de İslâm'ın cesur bir savaşçısıydı. Aydın bir insan olup isabetli görüşleri vardı.⁹¹ Şüphesiz onun ilmi onun karakterini belirlemede önemli bir yer tutar. O alimdi, iyi bir şairdi, güzel hat yazardı, bütün bu ilimlerde hayatı boyunca en iyilerdendi. İlme ve âlimlere olan sevgisinden dolayı değerli kitaplar koleksiyonu tutkusu vardır ki, bu şekilde çok sayıda kitap elde etmişti. Âlimlere hürmeti öyle bir noktaya ulaştı ki, Kerek emîrlîği âlimler ve şairlerin tercih ettiği bir şehir oldu.⁹² İyi bir münazaracı olan Melik Nâsır Dâvûd, Bağdat'ta bulunduğu sırada Halife el-Müstansır'ın (623-640/1226-1242) tertip ettiği ve birçok fakihin katıldığı yemeğe katıldı. Yemekte bulunan fakihlerin öne sürdükleri düşüncelere karşı cevaplarını delillerle ortaya koydu. Fakihlerden biri olan Malikî mezhebi fakihlerinden Ebu't Tahir el- Mağribî el-Kayravânî (ö. 675/1276), Halife Müstansır'ı metheden şu dizeleri okudu:

“Eğer siz Sakîfe gününde orada olsaydınız

Takvası en büyük, en önde gelen imam olurdunuz.”

Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd araya girerek: *“Bu sözlerin hakikati yansıtmıyor. Sakîfe gününde, Emîrü'l- Mü'minîn'in atası olan Abbâs orada bulunmasına rağmen o değil Ebu Bekir seçildi. Bu da Ebu Bekir'den başkasının önde olamayacağını gösterir.”* dedi. Melik Nâsır Dâvûd'un ifadeleri Halife Müstansır

⁹⁰ Ebü'l-Abbas Muvaffakuddin Ahmed b Kâsım İbn Ebû Usaybia, *Uyunü'l-Enba' fî Tabakati'l-Enba*. (Beyrut : Daru Mektebeti'l-Hayat, ts.), 597-700.

⁹¹ el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 8.

⁹² Ebü'l-Kâsım Kemâleddin Ömer b Ahmed İbnü'l-Adim, *Bugyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb.*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1809), 7/3453.

tarafından yerinde bulundu ve onu hil'atle ödüllendirdi. Vecihüddin el-Kayrevânî ise Mısır'a sürgün olarak gönderildi.⁹³

Melik Nâsır Dâvûd, ilim adamları karşısında tevazu sahibiydi. Hocası Hüsrevşâhî'den ders almaya, içinde köleler ve devlet adamlarının bulunduğu büyük bir alayla giderdi. Hocası Hüsrevşâhî'nin evinin bulunduğu sokağa geldiklerinde, bir melik olarak değil öğrenci gibi davranarak sokağın başında ders sırasının gelmesini beklerdi. Sırası geldiğinde kitabını alır ve yaya olarak hocasının evine giderdi. Büyük bir edep ile kapıyı çalar ve içeri girerdi. Dersini okuduktan sonra aynı edep ile kalkar hocasının uğurlamasına müsaade etmeden evinden ayrılırdı.⁹⁴

Melik Nâsır Dâvûd, Eyyûbî ailesinin zayıflamaması ve parçalanmaması hususunda çok gayret gösterdi. Şam bölgesinde Frenklerin varlığı karşısında tepkisiz kalmadı ve Kudüs'ü Frenklerden temizledi. Tüm bu vasıflarına rağmen Melik Nâsır Dâvûd ailesi içinde sevilen birisi değildi. Melik Nâsır Dâvûd'un felsefe ile meşguliyeti, Eyyûbî hanedanının aksine Hanefî mezhebini benimsemesi gibi durumlardan dolayı amca ve amcazadelerinin yoğun baskılarına ve eziyetlerine maruz kaldı. Safedî, bu konuda şunları ifade etmektedir: “*Edebiyat ile meşgul olması dışında onu sevmemelerini gerektirecek bir olumsuzluk göremedim.*” Ahmed b. İbrahim el-Hanbelî de ona karşı olan olumsuz tavrın sebebi olarak onun aklî ilimlere meylini görmektedir. Çünkü bu ilimle uğraşmak Eyyûbî devletinde tiksnilen bir durumdu.⁹⁵

İbn Vâsıl, Abbâsî ailesi için faziletli olmasına rağmen sevilmeyen Halife Mu'tezz Billâh (866-869) için İbn Bassam'ın (ö.541/1147) yazmış olduğu şiirde geçen ifadelerin, Melik Nâsır Dâvûd'u da tarif ettiğini ifade eder. Şiirde geçen ifadeler şu şekildedir:

“Sende bulunan ilim, edep ve asâlet bir tarafa

Senin bu alem-i fanide sultan olman bile ne muhteşem bir şeydir

⁹³ Yunini, *Zeylu Mir'ati'z-zaman.*, 136; İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/107-108; Celâl ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî - Onur Özatağ, *Halifeler Tarihi* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014), 471.

⁹⁴ Harun b. Ebû Ferec İbn İbrî, *Târîhu Muhtasari'd-Düvel*, thk. Anton Salhani, (Beyrut: Darü's-Şark, 1992), 1/445.

⁹⁵ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/221; Safedî, *el-Vaşi bi'l-vefeyât*, 13/301; Ahmed b. İbrahim el-Hanbelî, *Şifau'l Kulûb fî Menakıb -i Benî Eyyûb*, thk. Mediha, Tarihsiz, 375.

Edebiyatın özüne ulaştığın vakit

Orada değerini azaltacak ne keşke ne şayet vardır”⁹⁶

1.3 MELİK MUAZZAM’IN VELİAHTI VE DİMAŞK NÂİBİ OLMASI

Melik Muazzam, en büyük oğlu olan Melik Nâsır Dâvûd’un saltanat ve siyaset becerisinin gelişmesine büyük özen göstermiştir. Kimi zaman askerî seferlerde yanında götürmüş kimi zaman ise başka meliklere sefir olarak göndermiştir. İbn Vâsıl; Melik Muazzam’ın 619/1222 senesinde yapmış olduğu Hama kuşatmasına oğlu Melik Nâsır Dâvûd’u beraberinde götürdüğünü zikreder. Bununla oğlunun savaş ve siyaset tecrübesi edinmesini amaçlamıştır.⁹⁷

Melik Muazzam ile kardeşleri Melik Eşref ve Melik Kâmil arasındaki soğukluk şiddetlenmişti. Melik Kâmil ile Melik Eşref’in yakınlaşmaları sonrası Melik Muazzam, kardeşlerinin kendi idaresinde bulunan memleketleri elinden almaya niyetlendiklerini hissetti. Bu sebeple onlara karşı güçlü bir ittifak kurmaya çalıştı. Oğlu Melik Nâsır Dâvûd’u 621/1224 senesinde halası Rabia Hatun’un eşi Erbil Meliki Muzafferüddîn Gökbörü’ye gönderdi.⁹⁸ Böylece ziyaretin maksadı hasıl olmuş ve Gökbörü ile Melik Muazzam ittifakı gerçekleşmişti.⁹⁹ Erbil’de kaldığı süre boyunca edindiği siyasî tecrübeler Melik Nâsır Dâvûd’un ilerleyen yıllarda yönetimde benimseyeceği siyaseti etkiledi. Erbil’de üç yıl kalan Melik Nâsır Dâvûd hocası Şemseddîn el-Hüsrevşâhî ile birlikte 624/1227 senesinde Dımaşk’a döndü. Döndükten birkaç gün sonra babası Melik Muazzam 1 Zilhicce 624/12 Kasım 1227’de vefat etti.

⁹⁶ İbn Vasil, *Müferricü’l-Kürûb*, 1960, 4/156; Ebü’l-Meali Bahaeddin Muhammed b Hasan İbn Hamdun, *et-Tezkiretü’l-Hamduniyye*. (Beyrut : Ma’hedü’l-İnmai’l-Arabi, 1983), 4/285.

⁹⁷ İbn Vasil, *Müferricü’l-Kürûb*, 1960, 4/118.

⁹⁸ Kaynaklarda Melik Nâsır’ın gidiş sebebi ile ilgili farklı görüş mevcuttur. Bir görüşe göre; Muazzam oğlu Nâsır’ı, aralarındaki sevgi ve güven bağını kuvvetlendirmek için Muzafferüddîn Gökbörü eşi olan halası Rabia Hatun’a göndermiştir. Bunu Muzafferüddîn’in talep ettiğini ve erkek çocuğu bulunmayan Muzafferüddîn’in Nâsır Dâvûd’u veliahtı yapmak istediği belirtilir. Fakat Melik Muazzam onu kendi veliahtı olarak belirlediğinden bu talebini geri çevirdi. Bk Ebü’l-Fazail Muhammed b Ali İbn İbn Nazîf, *et-Tarihü’l-Mansuri*. (Dımaşk : Matbuatu Mecmai’l-Lugati’l-Arabiyye, 1981), 110. Diğer bir görüşe göre ise Gökbörü’nün Melik Muazzam ile yaptığı anlaşma gereğince oğlu Melik Nâsır’ın bir süre kendi yanında rehin olarak bulunmasını istediğini ve Melik Muazzam’ın da oğlunu Erbil’e gönderdiğini belirtir. Bk. Sıbt İbnü’l-Cevzi, *Mir’atü’z-Zaman*, 22/271.

⁹⁹ Şeşen, *Salahaddin’den Baybars’a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 96.

Melik Muazzam'ın daha önce belirlediği üzere yerine büyük oğlu Melik Nâsır Dâvûd veliahdı olarak geçti.¹⁰⁰

1.4. DIMAŞK NÂİBLİĞİ (624-626/1227-1229)

1.4.1. Babasının Ölümü ile Dımşakta İdareyi Ele Alması

Melik Kâmil'e tabi olmasına rağmen müstakil bir sultan gibi Dımaşk idaresini yürüten Melik Muazzam çok etkili bir liderdi. Onun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Melik Nâsır Dâvûd, babasının bıraktığı boşluğu dolduracak yeterli siyasî tecrübe ve birikime sahip değildi. Henüz 21 yaşında olan Melik Nâsır Dâvûd'un idaredeki en büyük destekçisi babasının memlukü olan Sarhad¹⁰¹ sâhibi İzzeddîn Aybek el-Mu'azzamî (ö. 646/1248)¹⁰² idi. Amcaları Banyas hâkimi el-Melik el-Azîz İmâdeddin Osman (ö.633/1236) ile Busra ve Sevad hâkimi Melik Sâlih İmâdeddin İsmail (ö.648/1251) kendisine bağlılıklarının devam ettiğini bildirdi. Melik Nâsır Dâvûd'un attığı ilk adım amcaları Melik Kâmil ile Melik Eşref'e babasının vefat ettiğini bildirmek oldu.¹⁰³ Bunun üzerine Melik Eşref ve Melik Kâmil taziye kurdular.¹⁰⁴ Melik Kâmil, Melik Nâsır Dâvûd'a saltanat nişanelerini Emîr Alâeddîn b. Şucâaddîn Celdek el-Muzafferî (ö. 624/1227) ile gönderdi. Gönderdiği nişanelerden birisi olan Gaşiyeyi¹⁰⁵ amcaları Melik Azîz İmâdeddin Osman ve Melik Sâlih İmâdeddin İsmail

¹⁰⁰ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/142.

¹⁰¹ Sarhad, Suriye'nin güneyine yakın Dımaşk'ta bir yerleşim yeridir. Hamevi, *Mu'cemü'l-Büldan*, 3/401.

¹⁰² İzzettin Aybek: 607/1210 yılında Melik muazzam tarafından satın alındı. Onu eğitimi ile bizzat ilgilendi ve oğullarının başına rehber olarak tayin etti. Onu saray amiri olarak atadı ardından Sarhad'a vali olarak atadı. Muazzam vefat ettiğinde Aybek oğlu Nâsır Davud'un hizmetinde kalmaya devam etti. Amcası kâmil onu Dımaşk'tan çıkarmak istediğinde Nâsır Davud'un yanında yer aldı. Fakat hicri 625/1228 senesinde Melik Kâmil'in emrine girdi. Yumuşak huylu cesaretli ve idareci kimliği ile meşhurdu. el-Melikü's-Sâlih Necmeddîn Eyyüb 644/1246 yılında Sarhad'ı ele geçirince onu Mısır'da gözetim altında tuttu. 646/1248 yılında Mısır'da vefat etti oraya gömüldü. İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 3/496.

¹⁰³ el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/346; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 108.

¹⁰⁴ İbn Vasil; Melik Kâmil'in saltanatının önünde en büyük engel olarak gördüğü Melik Muazzam'ın ölmesi ile sevindiğini, göstermelikte olsa taziye kurduğunu belirtir. İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/224.

¹⁰⁵ Orta çağ'da İslâm devletlerinde görülen hükümdarlık nişanelerindendir. Arap dilinde "örtü" manasına gelen gaşiyeye, Tamamı altından olan altın işlemeli deriden yapılmış bir eyer örtüsüdür. Tören ve bayramlarda ata binmiş olan sultanın atının üzengî sini tutan rikâbdar taşırdı. Gaşiyeyi yukarı kaldıran. Rikâbdar daha sonra sağa ve sola çevirirdi. Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b Ali b Ahmed Kalkaşendi, *Subhü'l-A'ş'a fî Sinaati'l-İnşa*. (Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1913), 4/7;

taşıdı.¹⁰⁶ Ayrıca Melik Kâmil yeğeni Melik Nâsır Dâvûd'a bir mektup göndererek onun Dımaşk hakimiyetini tanıdığını belirtti.¹⁰⁷ Bu sırada Ahlat seferinde olan Melik Eşref de yeğeni Melik Nâsır Dâvûd'un hakimiyetini onayladı.¹⁰⁸

Dımaşk'ta idareyi ele alan Melik Nâsır Dâvûd bazı atamalar yaptı. 625/1228 yılında Muhyiddin Yahya b. Zekî'yi (ö. 598/1202) kadı olarak belirledi. Divan-ı İnşanın başına Bahâeddîn b. Ebu'l-Yüsr'ü (ö. 656/1258), vezirliğe ise Şerefuddîn Abdülazîz b. Muhammed el Ensârî'yi (ö.634/1237) getirdi.¹⁰⁹ Gerek fakih ve alimlere yaklaşımında gerekse de siyasî ve idarî işleri düzenlemede babasını takip etti. Dımaşk halkı babası gibi onu da sevmişti.¹¹⁰

Melik Nâsır Dâvûd, Dımaşk emîrliği ile birlikte Eyyûbî ailesi içindeki ihtilafları da devralmıştı. Babası Melik Muazzam'ın kardeşleri Melik Kâmil ve Melik Eşref ile Hama üzerinde başlayan ihtilafları uzun bir müddet devam etmiş ve Melik Muazzam'ın vefatı ile farklı bir merhaleye geçmişti. Melik Kâmil yeğeni Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk hâkimiyetine onay verse de zihnindeki plan başkaydı. O Eyyûbî devletini tek çatı altında toplayıp, hâkimiyetini tamamen tesis etmek için Dımaşk'ı ele geçirmek istiyordu. Melik Kâmil Şaban/Ağustos 625/1228'de Melik Nâsır Dâvûd'dan, mühimmat deposu olarak kullanmak için Şevbek kalesini talep etti. İbn Vâsıl; Melik Nâsır Dâvûd'un bu isteği kabul etmesi halinde mülkünün elinden gideceği endişesi ile bu talebi kabul etmediğini belirtmektedir.¹¹¹ R. Stephen Humphreys ise bu kararı şöyle yorumlamaktadır: “Şevbek, Melik Nâsır Dâvûd'un hüküm sürdüğü toprakların en güneyindeydi ve stratejik bir konumda da bulunmuyordu. Buna rağmen Melik Nâsır Dâvûd bu talebi geri çevirdi. Bu talebin bütün mülkünü ele geçirmek için yapılan bir planın ilk aşaması olduğunu düşündü. Belki de sadece gururunun muhakemesine galip gelmesine izin verdi; ama her halükârda reddetti”.¹¹² Beklediği fırsat eline geçen Melik Kâmil, Dımaşk üzerine sefer yapmaya karar verdi. Görünürdeki sebep Roma

Erdoğan Merçil, “Gâşiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/399.

¹⁰⁶ Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b Ahmed b Osman Zehebi, *el-İber fî Haberi men Ğaber* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1985), 3/194.

¹⁰⁷ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/224.

¹⁰⁸ İbn Nazîf, *et-Tarihü'l-Mansuri.*, 157.

¹⁰⁹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/296.

¹¹⁰ Zehebî, *Tarihü'l-İslâm ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003), 805.

¹¹¹ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/225..

¹¹² Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 193-194..

İmparatoru II. Friedrich'in (ö.648/1250) öncü birliklerinin Akka'ya ulaşması haberleri olsa da asıl amaç Dımaşk'ı ele geçirmektir. Recep 625/Temmuz 1228 tarihinde Kahire'den hareket eden Melik Kâmil'in yanında yeğeni el-Melik Muzaferredin b. Mevdud b. el-Adil (ö.637/1239) ile Hama'ya tayin etmek istediği el-Melik Takıyüddin Mahmud b. el-Melik Mansur (ö.642/1244) bulunuyordu. Önce Gazze'ye uğrayan Melik Kâmil ardından Tell el-Acul'a¹¹³ giderek orda konakladı.¹¹⁴

Bazı kaynaklar, Melik Kâmil'in Melik Nâsır Dâvûd'a yönelik sefer düzenleme sebepleri arasında Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk ehline zulmetmesi, mallarını yağmalaması, içkiye düşkünlüğü ve devletin maslahatı ile ilgilenmemesi gibi gerekçeler sıralamaktadır.¹¹⁵ Fakat İbn Vâsıl ve Zehebî'nin eserlerinde geçen bilgiler bunun aksini göstermektedir. Daha sonra üzerinde duracağımız Dımaşk kuşatması sırasında Melik Nâsır Dâvûd ve babası Melik Muazzam'ı seven Dımaşk halkı onun etrafında kenetlenmiş ve onun Dımaşk yönetiminden uzaklaşması fikrini kabul etmemişler, onun yanında canla başla mücadele etmişlerdi. Olayların bizzat tanığı olan İbn Vâsıl, suları Melik Kâmil tarafından kesilmiş olan ve çeşitli sıkıntılar ile boğuşan Dımaşk halkının buna rağmen her gün Melik Nâsır'ın ordusu ile çıkıp şiddetli çarpışmalara katılmalarından bahseder.¹¹⁶ Netice olarak, bu yaşananlar halkın Melik Nâsır Dâvûd'tan kurtulmak istediği iddialarının aksini göstermektedir.

Ba'lebek'te bir grup asker 625/1228 yılında Banyas hâkimi Melik Azîz ile görüşerek şehrin teslimi için anlaşmışlardı. Bunu haber alan Ba'lebek Sahibi Melik Emced Behramşah (ö. 628/1231) anlaşmayı yapan askerlerden bazılarını tutuklayıp bazısını da öldürdü. Bunun üzerine Melik Azîz Ba'lebek üzerine sefer düzenledi. Seferden haberdar olan Melik Nâsır Dâvûd, Melik Emced Behramşah'ın yanında yer almış ve Melik Azîz'e elçi göndererek geri çekilmesini emretmiştir. Çünkü Melik Emced sadece 45 yıldır Ba'lebek'in miras yoluyla başa geçen lideri değil aynı zamanda babasının sadık tebaasındandı. Bu müdahaleye oldukça kızan Melik Azîz, Filistin'e geldiği haberini aldığı Melik Kâmil'in yanına giderek yaşananları anlatmış,

¹¹³ Gazze'nin 7 km güneyinde yer alan arkeolojik höyük/tepe. Muḥammad Şerrab, *Mu'cemu'l Buldan Filistin* (Beyrut: Darül-Memun lit-Türas, 1987), 232..

¹¹⁴ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/226.

¹¹⁵ İbn Nazîf, *et-Tarihü'l-Mansuri.*, 158; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/349; Georges b Amid Mekin, *Ahbârü'l-Eyyubiyyin*. ([Kahire]: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 1991), 137.

¹¹⁶ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/239; Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 805.

Melik Kâmil de ona Ba'lebek'in teslimi sözünü vermişti. Bu hadise ile Melik Nâsır Dâvûd, hükümdarlığı ve idaresi için küçük sayılabilecek bir problem ile karşı karşıya kalmıştı. Bu da tebaasının zorlama olmadan ya da baskı uygulamadan kendisine nasıl itaat ve bağlılığı sağlayacağı hususundaki problem idi.¹¹⁷ Öte yandan Melik Kâmil, Melik Nâsır Dâvûd'un hâkimiyetinde olan Kudüs, Nablus, Halil şehirlerine valiler atadıktan sonra Nablus'a geçerek Melik Muazzam'a ait eve yerleşti.¹¹⁸

1.4.2. Melik Kâmil'in Dımaşk'ı Kuşatması üzerine Amcası Melik Eşref'ten Yardım İstemesi

Gelişmeler üzerine tedirgin olan Melik Nâsır Dâvûd, Melik Kâmil ile eşit güce sahip amcası Melik Eşref'ten yardım almaya karar verdi. Busra Sahibi Melik Sâlih ve İzzeddîn Aybek, Melik Nâsır Dâvûd'a yardım için gelmişlerdi. Melik Nâsır Dâvûd, İzzeddîn Aybek'in Melik Kâmil ile uzlaşma yolunu seçmesinin daha doğru olacağı yönündeki tavsiyesini dikkate almadı. Sincar'da bulunan amcası Melik Eşref'e elçi olarak önce Emîr İmadüddîn b. Mûsek Hasko (ö.644/1246) ve Nasrullah b. Berâka'yı ve peşinden Eşref b. Kadı el- Fâzıl'ı gönderdi. Melik Eşref ile görüşen elçiler ondan Şam'a gelmesini, yeğeni Melik Nâsır Dâvûd'u desteklemesini ve onu Melik Kâmil'e karşı savunmasını istediler. Melik Kâmil'in Dımaşk'a yönelik attığı adımlardan endişe duyan Melik Eşref, oluşması muhtemel güç dengesizliğinden rahatsızlık duydu. Böylece yeğeni Melik Nâsır Dâvûd'un yardım talebini kabul ederek Dımaşk'a yöneldi.¹¹⁹

Melik Eşref, 625/1228 Ramazan ayının son haftasında Dımaşk'a vardı. Onun Dımaşk'a gelişinin şerefine şehir süslenmiş, müjdeciler şehirde dolaşmış ve bayraklar asılmıştı. Büyük beyaz bir sancakla şehre giren Melik Eşref onu karşılamaya gelen Melik Nâsır Dâvûd ile birlikte şehre girerek Dımaşk kalesine çıktı. Kale hazinelerinin anahtarlarını amcasına takdim eden Melik Nâsır Dâvûd, yanında bulunan kardeşleri ile birlikte amcasına bağlılıklarını bildirerek şunları söyledi: “*Sen bizim efendimizsin, biz senin memlûklar'ın ve yetimleriniz. Senin buyruğun başımızın tacıdır.*” Buna karşılık Melik Eşref, yeğenine müsterih olmasını ve Dımaşk için almış olduğu

¹¹⁷ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/227; İbn Nazîf, *et-Tarihü'l-Mansuri.*, 161.

¹¹⁸ Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 195.

¹¹⁹ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 4/228; Muhammed Süheyl Takkuş, *Tarihü'l-Eyyûbüyyin fî Mısır ve Biladi's-Şam ve iklimi'l-Cezire* : 569-661h/1174-1263m. (Beyrut : Dârü'n-Nefâis, 2008), 326.

tedbirlere artık gerek kalmadığını belirterek Dımaşk ve bağlı yerleri koruyacağına dair söz verdi. Bu sözler ile rahatlayan Melik Nâsır Dâvûd, amcasına Dımaşk'ın sayfiyeleri gezdirdi. Dımaşk'ın güzelliği karşısında etkilenen Melik Eşref'te içten içe Dımaşk'ı ele geçirme isteği oluştu. Dımaşk'ta bir süre kalan Melik Eşref, Melik Kâmil'e bir mektup yazarak Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk hâkimiyetine müdahale etmemesini ve ona karşı şefkatini esirgememesini istedi.¹²⁰

1.4.3. Gazze Görüşmesinde Alınan Kararlar Sonrası Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk Savunması

Melik Eşref'in Dımaşk'a gelmesindeki asıl amacın, zor durumda olan yeğeni Melik Nâsır Dâvûd'a yardım etmek olmadığı, Melik Muazzam'ın vefatı ile değişen güç dengesinin Melik Kâmil'in lehine dönmesine engel olmaya ve Suriye'deki nüfuzunu arttırmaya çalıştığı söylenmektedir.¹²¹ Melik Eşref, Halep'in önemli emîrleri arasında olan Seyfeddîn Ali b. Kılıç'ı (ö.644/1247) Melik Kâmil'e elçi olarak göndererek bağlılıklarını bildirmiş ve Dımaşk'a gelmesinin abisine muhalefet amacı taşımadığını, aksine onun Haçlılar ile yapacağı mücadelede yanında olma amacı taşıdığını ilettili. Melik Kâmil de cevabî mektubunda, Suriye'ye geliş sebebinin Haçlılara karşı koymak olduğunu belirtti. Haçlıların Saydâ'yı¹²² işgal edip sağlam bir kale haline getirdiklerini, bunu yaparken hiçbir engel ile karşılaşmadıklarını, amcaları Salâhaddîn'den kendilerine miras kalan bu toprakları korumanın boyunlarının borcu olduğunu ve Kudüs'ün düşman eline geçmesinin kendileri için zillet olduğunu ifade etti. Ayrıca mektubun devamında Melik Kâmil; Suriye'de kardeşi Melik Eşref'in varlığının yeterli olduğunu burada kalmasının kardeşini muhasara ettiği söylentilerine sebebiyet vereceği gerekçesi ile Suriye'yi Melik Eşref'e bırakarak Mısır'a dönme kararı verdiğini belirtti.¹²³ Daha önce kardeşi Melik Muazzam'ı zora sokmak için Haçlıları davet eden Melik Kâmil'in, Haçlılar ile mücadele için Suriye'ye geldiğini

¹²⁰ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 4/229; İbn Nazîf, *et-Tarihü'l-Mansuri.*, 161; Süheyl Takkuş, *Tarihü'l-Eyyûbiyyin*, 327.

¹²¹ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/229; Kaya, *Selahaddin Sonrası Dönem Anadolu'da Eyyubiler.*, 162.

¹²² Beyrut'un yaklaşık 45 km. güneyinde yer alan Lübnan'ın Akdeniz kıyısında bir şehridir. Cengiz Tomar, "Sayda", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/207-209.

¹²³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 11/482; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/345; Süheyl Takkuş, *Tarihü'l-Eyyubiyyin*, 327; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 196.

belirtmiş olması Melik Eşref gibi geliş amacını gizlediği şeklinde ifade edilmektedir.¹²⁴

Melik Kâmil, Nablus' tan Tell Acûl'a çekildi. Melik Eşref ise Melik Nâsır Dâvûd ile bir görüşme gerçekleştirdi. Ona Dımaşk hâkimiyetini Melik Kâmil'e kabul ettirmek ve onun Suriye'den çekilmesini sağlamak için Nablus'a birlikte gitme teklifinde bulundu. Ayrıca yapılacak görüşmelerde kendileri ile birlikte Hıms hâkimi Melik Mücahid Şîrkûh'un da olacağını böylece daha güçlü bir şekilde isteklerini Melik Kâmil'e kabul ettireceklerini ekledi. Melik Nâsır Dâvûd teklifi kabul ettikten sonra amcası Melik Eşref ve Melik Mücahid Şîrkûh ile birlikte Nablus'a giderek orada konakladılar. Fakat Gazze'de bulunan Melik Kâmil ile yapılacak görüşmeye Melik Eşref ile Melik Mücahid yalnız gittiler. Melik Nâsır Dâvûd, hâkimiyeti altındaki toprakların geleceğinin belirleneceği böyle önemli bir görüşmeye katılmayıp Nablus'ta¹²⁵ kalarak çıkacak sonucu beklemeğe geçti.¹²⁶ Bu sırada Melik Eşref, Melik Kâmil'in II. Friedrich'le olan müzakerelerine şahitlik etmiş ve bu konuda ona desteklerini iletmişti. Melik Kâmil ile Melik Eşref ve Melik Mücahid arasındaki görüşmelerin neticesinde yapılan Tell Acul Antlaşması, kapsamı ve siyasî yapısı itibarıyla Eyyûbî hanedanı için derin öneme haizdir.¹²⁷

Rebûlevvel 626/Şubat 1229'da Gazze'de yapılan görüşme sonrası üzerinde mutabık kalınan maddeler şöyleydi:

1- Dımaşk ve Akabetü'l-Feyk'e¹²⁸ kadar olan bölüm Melik Eşref'e; Kerek ve Şevbek dahil olmak üzere Taberiyye gölünün doğusundaki Akabetü'l-Feyk ile Gazze arasındaki şehir ve kaleler ise Melik Kâmil'e bırakılacak.

2-Dımaşk elinden alınmasına karşılık Melik Nâsır Dâvûd'a el- Cezîre bölgesinde Melik Eşref'e ait Harran, Rakka, Ruha, Suruç, Re'su'l-Ayn, Cebeleyin ve Müvezzer verilecek.

¹²⁴ Kaya, *Selahaddin Sonrası Dönem Anadolu'da Eyyubiler.*, 161.

¹²⁵ Bazı kaynaklar Nâsır Dâvûd'un Beyzan'da beklemeye geçtiğini belirtir. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 11/482; Runciman - Işltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3/162.

¹²⁶ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/230; J. Prawer, *Histoire du royaume Latin de Jerusalem* (Paris : Centre National de la Recherche Scientifique, 1975), 2/133-134.

¹²⁷ Şehri Karakaş, "Vi. Haçlı Seferi'ni Sona Erdiren 1299 Yâfâ Antlaşması'nın Şartları Ve Değerlendirilmesi", *Gazi Türkiyat* 31 (30 Aralık 2022), 175.

¹²⁸ Ürdün vadisinden Golan'in dağlık bölgelerine ve Şam'a oradan da Taberiyye gölünün güney ucuna uzanan bölgedir. Moshe Sharon, *Aqabat Fîq* (Brill, 1997), 102; Hamevi, *Mu'cemü'l-Büldan.*, 4/286..

3-Ba'lebek, daha önce söz verildiği gibi Melik Emced 'den alınarak Melik Azîz Osman'a verilecek.

4- el-Melikü'n-Nâsır Kılıçarslan'ın (ö. 627/1229) hâkimiyetinde olan Hama, Maarra ve Bârîn, Melik Muzaffer'e, buna karşılık Melik Muzaffer ise Selemiye'yi Hıms Sahibi II. Şîrkûh'a bırakacaktı.¹²⁹

Bu antlaşma ile Melik Kâmil, neredeyse umduğu her şeyi elde etti. Melik Eşref'in doğudaki devasa toprakları yarıya inecek ve Melik Kâmil'in Eyyûbî ailesi içindeki üstünlüğüne yönelik çok daha küçük bir tehdit olacaktı. Ayrıca Melik Kâmil, Hama'da Melik Eşref'e yakın Melik Nâsır Kılıçarslan'ın yerine kendisine yakın olan Melik Muzaffer'i koyarak, kardeşinin Kuzey Suriye'deki konumunu önemli ölçüde zayıflatmayı düşünmüştü.¹³⁰

Antlaşmanın bilgisini alan Melik Nâsır Dâvûd, Nablus'tan Dımaşk'a doğru harekete geçti. Bu arada Melik Nâsır Dâvûd'un en güçlü emîrlerinden, Cenin sahibi ve İzzeddîn Aybek'ten sonra ikinci adamı İzzeddîn Aydemir el-Mu'azzamî (ö. 647/1249) ile kaynaklarda bahsedilmeyen bir nedenden dolayı arası açıldı. Melik Nâsır Dâvûd, emîrin yakalanıp dövülmesini ve aşağılanmasını emretti. Buna karşılık İzzeddîn Aydemir el-Mu'azzamî, kendisine bağlı Huşdaşiye'yi¹³¹ alarak Melik Kâmil'in yanına gitti. Onu iyi karşılayan Melik Kâmil, ona 20.000 dinar, Yukarı Mısır'da bulunan Kus'ta bir ikta ve vezir Safiyyüddîn Abdullah b. Şükr'e (ö. 622/1225) ait mülkleri de vererek ödüllendirdi.¹³² İbn Vâsıl, İzzeddîn Aydemir'in saf değiştirmesinin Melik Nâsır Dâvûd nezdindeki kaybının ciddiyetini şu sözlerle ifade eder. *“Onun ayrılması Melik Nâsır Dâvûd'un hâkimiyetinin önemli bir sütununun yıkılması gibiydi. Melik Kâmil onun geldiğini görünce “Şam'ın anahtarı geldi” demiştir.”* Alınan kararları Melik Nâsır Dâvûd'a iletmek için yola çıkan Melik Eşref, ona Ürdün vadisinde Kûsayr-ı Mu'înüddîn denilen yerde ulaşarak bir görüşme gerçekleştirdi. Yapılan görüşmede Busra sahibi İmâdeddin İsmail ile yeğeni Melik Muğis ve Melik Nâsır'ın Üstâdüddâr'ı İzzeddîn Aybek ile emîrlerinden Kerîmeddin

¹²⁹ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/231; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 197; İbnü'l-Adim, *Buğyetü't-Taleb fi Tarihi Haleb.*, 7/3453.

¹³⁰ Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 198.

¹³¹ “Hoşdaşiye”, “Huşdaşiye”, “Huşdaş”, efendileri ve eğitim gördükleri yer aynı olan memlûkler arasındaki birlik ve dayanışma ruhunu ifade eden kavramdır. Fatih Yahya Ayaz, “Hoşdaş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), EK-1/563.

¹³² Mekin, *Ahbârü'l-Eyyûbiyyin.*, 16.

el-Halâtî (ö. 652/1254) bulunuyordu. Melik Eşref, Dimaşk'ın yeğeninde kalması için elinden geleni yaptığını fakat Melik Kâmil'in bunu kabul etmediğini iddia ederek; Melik Nâsır Dâvûd'u Tell Acul anlaşmasını kabul etmeye ikna etmeye çalıştı. Sözlerine devam eden Melik Eşref; Melik Kâmil'in Eyyûbî devletinin Sultanı ve en yüksek otoritesi olduğunu belirterek ona karşı çıkmamasını tavsiye etti. Melik Nâsır Dâvûd yapılan bu tekliften etkilenir gibi olsa da araya giren İzzeddîn Aybek onlara verecek hiçbir şeylerinin olmadığını, birliklerinin güçlü ve onlara karşılık verebilecek düzeyde olduğunu belirterek; Melik Nâsır Dâvûd'a Dimaşk'a doğru yola çıkmasını söyledi. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd otağının sökülmesini emredip Dimaşk'a hareket etti. Yanında az sayıda asker bulunan Melik Eşref onun gitmesine engel olamadı. Ancak Melik Sâlih, Melik Muğis ve Emîr Kerîmeddin el-Halâtî Melik Nâsır Dâvûd ile birlikte hareket etmeyip Melik Eşref'in tarafını seçtiler.¹³³

Dimaşk'a dönen Melik Nâsır Dâvûd şehrin savunması için gerekli hazırlıklara başladı. Dimaşk halkı Melik Muazzam'a göstermiş oldukları sevginin benzerini oğlu Melik Nâsır Dâvûd'a gösterdi ve savaş hazırlıklarında onun yanında yer aldı. Sıkıntılar başgösterince askerlerin çoğunun Melik Aziz ve Melik Muğis'e katılmalarından dolayı Melik Nâsır Dâvûd'un askeri gücü zayıfladı. Melik Eşref, ordusunun önemli bir kısmını Doğuda Celaledîn Hârizmşah'a (ö. 629/1231) karşı konuşturduğundan yeterli sayıda kuvvete sahip değildi. Yanında bulunan Halep birliği, Melik Mücahid'in Hıms ordusu ve Melik Nâsır Dâvûd'dan ayrılan Salih İsmail ile Melik Muğis Mahmud'un birlikleri bulunuyordu. Melik Eşref emrinde olan birlikler ile Kusayr'dan çıkarak Dimaşk'a ulaştı ve Melik Kâmil'in desteğinin gelmesini beklemeden Dimaşk'a karşı saldırı başlatmaya karar verdi. Rebûlâhir 626/Mart 1229'da birliklerini surların önüne götürdü. İlk önce şehrin su kaynakları olan Bânas, Bâbü'l-Câbiye, Yezîd ve Sevre kanallarını ele geçirdi. Dimaşk askerlerinin karşı saldırısı sonrası su kanallarının kontrolü Melik Nâsır Dâvûd'un askerlerinin kontrolüne geçti. Melik Eşref'e bağlı birlikler köşkleri, meyve ağaçlarını ve bostanları talan ettiler. 24 Cemâziyelevvel 626/20 Nisan 1229 günü şiddetli bir çarpışma meydana geldi. Kasr-ı Haccâc ve eş-Şağur mahalleleri ateşe verildi, evler ve hanlar büyük zarar gördü. Melik

¹³³ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/236-238; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 11/482; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 200-201.

Eşref'in askerleri Meydanü'l-Ahdar'a kadar ilerlediler.¹³⁴ Ebû Şâme kuşatmanın ciddiyetini şu sözlerle dile getirir. “*Eyyûb oğullarının geçmişteki kuşatmalarına tanık olan anne babam ve bir grup meşâyih, Dimaşk kuşatmasından daha şiddetlisini görmediklerini ifade ettiler.*”¹³⁵

Kuşatma devam ederken Melik Nâsır Dâvûd müttefik arayışına girdi. Babası Melik Mu'azzam'ın müttefiki olan Celaleddîn Hârizmşâh'a (1220 – 1231), danışmanı ve hocası Şemseddin el- Hüsrevşâhi'yi bir mektupla elçi olarak göndererek Ahlat'ı kuşatmasını talep etti. Bu şekilde amcasının dikkatini Ahlat'a çekerek kuşatmanın kaldırılacağını düşündü. Bir süre sonra Celaleddîn Ahlat'a yöneldi ve 626/1229 senesinde Ahlat'ı kuşattı. Fakat Melik Eşref, Ahlat'ın tehlike altında olduğunu bilmesine rağmen kuşatmayı sürdürdü. Melik Nâsır Dâvûd, Celaleddîn'in Ahlat'ı kuşatmasının amacına ulaşmada yeterli olmadığını görünce başka bir müttefik arayışına girdi. Hedefindeki isim Melik Eşref'e yardım için Dimaşk'a gelen Hama Melik'i Nâsır Kılıçarslan'dı. Fakat onun, Melik Kâmil ve Melik Eşref'in anlaşarak Hama'yı kardeşi Melik Muzaffer'e teslim etmeyi kararlaştırdıklarını öğrenip derhal Hama'ya dönmesiyle bu plan da boşa çıktı. Emîrlerinin saf değiştirmesi ve müttefik bulamaması ile zor durumda kalan Melik Nâsır Dâvûd buna rağmen Dimaşk'ı teslim etmeyip mücadele etmeye devam etti.¹³⁶

Melik Nâsır Dâvûd'un emîrlerinden Nasrullah b. Berâka ile amcasının oğlu Mükerrrem, Melik Eşref'e mektup göndererek; Melik Nâsır Dâvûd'un henüz çocuk olduğunu, Dimaşk melikliğine kendisinin daha layık olduğunu yazdılar. Mektuptan haberdar olan Melik Nâsır Dâvûd onları azarladı ve ömür boyu hapis ile cezalandırdı.¹³⁷ Dimaşk kuşatmasından istediği neticeyi alamayan Melik Eşref, Melik Kâmil'i aralıklar ile yardıma çağırdı. Fakat Melik Kâmil bu talepleri sürekli öteliyordu. II. Friedrich ile yapılan anlaşma sonrası Melik Eşref'in yapmış olduğu daveti bir şart ile kabul edeceğini bildirdi. Daha önce aralarında yapmış oldukları

¹³⁴ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/239; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 112-113.

¹³⁵ Ebû'l-Kâsım Şehabeddin Abdurrahman Ebû Şame el-Makdisi, *Teracimu Ricali'l-Karneyni's-Sadis Ve's-Sabi' = ez-Zeyl Ale'r-Ravzateyn*, thk. İbrahim Şems el-Dîn (Beyrut : Dârü'l-Cil, 1974), 155.

¹³⁶ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/239-240.

¹³⁷ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/299.

antlaşmanın maddelerinin revize edilmesini istedi. Melik Eşref'in kabul etmesi üzerine antlaşma maddeleri şu şekilde revize edildi:

- Önceki antlaşmada Melik Nâsır Dâvûd'a verilen Harran, Rakka, Urfa, Suruç, Re'su'l-Ayn, Cebeleyin ve Müvezzer Melik Kâmil'e
- Dımaşk ve Akabetü'l-Feyk'e kadar olan bölümü Melik Eşref'e
- Kerek-Şevbek-Salt topraklarının Melik Nâsır Dâvûd'a verilmesi

kararlaştırıldı. Antlaşma üzerine Tell-Acûl'den yola çıkan Melik Kâmil, 9 Cemâziyelâhir 626/5 Mayıs 1229 tarihinde Dımaşk'ın güneyinde bulunan Mescid-i Kadem yakınlarında kamp kurdu.¹³⁸

Melik Kâmil'in gelişi Melik Nâsır Dâvûd'u güç duruma düşürdü. Ertesi gün Dımaşk'ın ileri gelenlerinden ve alimlerinden bir heyet oluşturuldu. Melik Kâmil ile görüşen bu heyette; Emevîye Camii hatibi Cemaleddin Duveli (ö. 647/1249), Kadi'l-Kudât Ebu'l-Abbâs Kadı Şemseddin Ahmed b. Kadı Şehâbeddin Halil b. Sa'âde b. Cafer b. İsa el-Bermekî el-Hôyi/el-Huveyyî eş-Şâfiî (ö.638/1240) , Kadı Şemseddin b. Şirazi (ö.635/1237) ve Melik Muazzam'ın Hanefî fikhındaki hocası olan Cemaleddin el-Hasirî (ö.636/1238) yer alıyordu. Yapılan görüşmelerin olumlu seyretmesi üzerine Üstâdüddâr İzzeddin Aybek görüşmelere katıldı. Ancak bu aşamada görüşmelerin sonuçsuz kalacağı kısa sürede anlaşıldı.¹³⁹ Görüşmelerden netice alınamaması üzerine kuşatmayı başlatan Melik Kâmil ve Melik Eşref, öncelikle şehrin su kaynağı olan Bânâs nehrini ele geçirerek suyu kestiler. Şehir halkı bu olumsuz durumu ellerinde bulunan kuyu suları ile gidermeye çalıştı. Tüm bu yaşananlara rağmen Dımaşk halkı Melik Nâsır Dâvûd'un yanında yer almış ve şehri savunmak için şiddetli çarpışmalara katılmıştır.¹⁴⁰ Kuşatma olduğu sırada Dımaşk'ta bulunan İbn Vâsıl, Dımaşk Camii'nin minaresine çıkarak yaşananları takip ettiğini, Melik Nâsır Dâvûd'a bağlı kuvvetlerin Mısır askerlerini mevzilerden uzaklaştırarak mevzileri ateşe vermelerine rağmen kuşatmanın şiddetinde herhangi bir azalma olmadığını belirtmiştir.¹⁴¹ 17 Cemâziyelâhir 626/13 Mayıs 1229'da Dımaşk'ın Bab Tûmâ semti yakınlarında

¹³⁸ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/252; Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddin İsmâil b. Ali b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer Târîhu Ebi'l-Fida.*, thk. Muhammed Z. Azb (Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1119), 254.

¹³⁹ Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 202.

¹⁴⁰ Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260).*, 112.

¹⁴¹ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/253.

şiddetli çatışmalar sonucunda yangın ve yağma meydana geldi. Yaz ayının gelmesiyle kuşatma şartları daha da zorlaşmıştı. Şehirde ürünlerin fiyatları artmış, yiyecek temini zorlaşmış ve kıtlık baş göstermişti. Bir hafta sonra, kuşatmanın başında Dımaşk'a akın eden Guta köylülerinin çoğu, erzak çok az olduğu için geri dönmek zorunda kaldı. Melik Nâsır Dâvûd, bütün mal varlığını Kerek'te bırakmıştı. Halkın direncini diri tutmak için yanında bulunan sınırlı mal varlığından para dağıttı. Bunların da tükenmesi üzerine önce madeni para basmak için altın ve gümüş kapların eritilmesini emretmiş, buda yetmeyince eşlerine ait ziynet eşyaları ve giysileri satmış fakat olumsuz durumu değiştirememişti.¹⁴²

Dımaşk kuşatması devam ederken, Melik Kâmil, Melik Nâsır Dâvûd'un annesinin ikamet ettiği Kerek Kalesini kuşatmak için bir kuvvet göndermeye karar verdi. Melik Kâmil Kerek kuşatması için yola çıkınca daha önce Melik Muazzam'ın emîrlerinden olan Nureddin Ali b. Ebi'l-Heyca el-Kerekî (ö. 766/1365) saf değiştirerek ona katıldı. Melik Nâsır Dâvûd'un annesi cesur bir kadındı ve bu saldırı karşısında oğlu adına Kerek'i korudu. Melik Nâsır Dâvûd'un Kerek nâibi Sa'düddin Sârumiddin, (ö. 636/1238) Kerek halkından bir birlik çıkararak kuşatmaya karşı koydu. Kerek askerleri Melik Kâmil'in gönderdiği birliği hezimete uğratarak birçok ganimet ele geçirdiler. Birliğin kumandanı olan Nûreddin ve beraberindeki diğer bir emîrini esir alıp Kerek Kalesinde hapsedtiler.¹⁴³

Melik Nâsır Dâvûd, Nasrullah b. Berâka ve Mûkerrem'den sonra yeni bir sadakatsizlik ile karşı karşıya kaldı. Komutanlarından Arguş el-Muazzamî (ö.?) öncülük ettiği bir askeri birlikle birlikte Melik Kâmil'in saflarına katıldı. Yaşanan tüm bu olumsuzluklar sonucu direnci kırılan Melik Nâsır Dâvûd amcaları ile uzlaşmak zorunda kaldı.¹⁴⁴

1.4. 4. Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk'ı Melik Kâmile Teslimi

Melik Nâsır Dâvûd, amcası Melik Kâmil ile görüşmek üzere 20 Recep 626/14 Haziran 1229 Çarşamba gece vakti yanındaki az miktardaki asker ile Dımaşk'tan

¹⁴² Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 5/234-235; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/356; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 204.

¹⁴³ el-Makdisi, *Teracimu Ricali'l-Karneyni's-Sadis Ve's-Sabi' = ez-Zeyl Ale'r-Ravzateyn*, 4/258; Gavanime, *Îmâretü'l-Kerek*, 225; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 206.

¹⁴⁴ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/253.

ayrılıp amcasının karargâhına ulaştı.¹⁴⁵ Hataları ile geldiğini belirtip eman diledi. Bunun üzerine ağlayan Melik Kâmil: “*Vallahi evladım, sen amcan Melik Eşref’ten yardım istemeden önce bana gelseydin Dımaşk’ın hâkimiyetinin sende kalmasına müsaade ederdim.*” dedi.¹⁴⁶ Melik Nâsır Dâvûd’a çeşitli hediyeler ve 16.000 altın vererek Dımaşk’a dönmesini ve kendisinden haber beklemesini istedi. Birkaç gün geçtikten sonra Melik Kâmil, Emîr Fahreddîn b. Şeyhu’ş-Şuyûh’u Dımaşk’ı teslim alması için gönderdi. Emîr Fahreddîn ve Melik Nâsır Dâvûd Cuma namazından sonra Melik Kâmil’in yanına giderek nihaî teslim şartlarını görüşerek anlaşmaya vardılar. Yapılan antlaşmaya göre:

- Kerek, Şevbek, Salt, Belkâ, Gavr, Nablus, Beyt-ı Cibril ve Kudüs’teki Müslümanlara ait olan amillikler Melik Nâsır Dâvûd’a verilecek
- Dımaşk’ın yanı sıra el Halil, Gazze, Şevbek, Taberiye, Askalân ve Remle Melik Kâmil’e verilecek
- Sarhad daha önce olduğu gibi İzzeddîn Aybek’te kalacak
- Melik Sâlih, Melik Azîz ve Melik Muğîs’e verilen yerlerde herhangi bir değişiklik olmayacaktı.

Melik Kâmil daha önce isteyip geri çevrildiği Şevbek’i tekrar istedi. Melik Nâsır Dâvûd, Melik Kâmil’in Şevbek’i devralması halinde Kerek’i ele geçirme imkânına kavuşabileceğini düşündüğünden vermek istemiyordu. Fakat isteksiz olmasına rağmen bu kez talebi kabul ederek Şevbek’i verdi.¹⁴⁷

Melik Nâsır Dâvûd, 1 Şaban 626/25 Haziran 1229 günü Dımaşk’ın kapılarını açtırarak şehri Melik Kâmil’in askerlerine teslim etti. Dımaşk’ın teslimi halkta büyük üzüntüye sebep oldu. O anlara şahit olan İbn Vâsıl şunları ifade etmiştir. “*Dımaşk’ın teslim edildiği gün kale kapısında idim. Şehrin kapıları açılarak Mısır askerlerinin girmesi ile halk feryad edip ağlamaya başladı. Onların bu perişan halini gören birisi*

¹⁴⁵ Kuşatma sırasında Dımaşakta bulunan İbn Vâsıl ve Sibt İbnü’l-Cevzînin aksine İbnü’l-Âmid, Melik Kâmil ile yapılan görüşmeye Melik Nâsır’ın değil Emir İzzeddîn Aybek’in katıldığını belirtir. Mekin, *Ahbârü’l-Eyyûbiyyin.*, 16.

¹⁴⁶ Şihâbu’d-Dîn Aḥmed b. ‘Abdilhahhâb b. Muḥammed b. ‘Abdiddâim el-Ḳureşî et-Teymî el-Bekrî en-Nuveyrî en-Nuveyrî, *Nihâyetu’l-Ereb fî Funûni’l-Edeb* (Kahire: Dâru’l-Kutub ve’l-Veşâiku’l-Kavmiyye, 1423), 29/154.

¹⁴⁷ Sibt İbnü’l-Cevzî, *Mir’atü’z-Zaman*, 22/301.

bunun sebebinin çocukları ya da babalarını kaybettikleri için olduğunu düşünürdü. ¹⁴⁸

Dımaşk'ı teslim eden Melik Nâsır Dâvûd 12 Şaban 626/6 Temmuz 1229 Cuma günü ailesiyle Kerek'e doğru yola çıktı. Melik Kâmil 16 Şaban 626/10 Temmuz 1229 Salı günü Dımaşk'a giriş yaptı. Babasının kabrini ziyaret edip ona ait olan köşke yerleşti. Yapılan anlaşma mucibince Dımaşk'ı Melik Eşref'e teslim edip karşılığında Rakka, Re'su'l-Ayn, Suruç, Ruha ve Müvezzer'i aldı. ¹⁴⁹

¹⁴⁸ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/257.

¹⁴⁹ el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/357; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 227.

İKİNCİ BÖLÜM

MELİK NÂSİR DÂVÛD 'UN KEREK EMİRLİĞİ

2.1. KEREK'İN COĞRAFYASI VE SİYASİ TARİHİ

M.Ö. 3. binyılda kurulan Kerek, Süryanicede “Kale”, Aramicede “Kale”, “Surlarla çevrili şehir” veya “Tepenin tepesindeki müstahkem şehir”, Latince ise “Mantar ağacı” anlamlarına gelir. Tevrat'ta Kirk kelimesi ile anılan şehir; Kir, Moab, Karak, Moba, Karkha ve Karko gibi çeşitli isimlerle telaffuz edilmiştir. İslâm kaynaklarında Hz. Nûh (a.s.) kabrinin bulunduğu yere nispetle Kerek-i Nûh şeklinde bir ifade yer almaktadır.¹⁵⁰ Kerek; Mısır, Asur, Babil, Pers, Yunan, Roma, Arap ve İslâm olmak üzere birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.¹⁵¹

İlk dönem İslâm fetihlerinde savaşırsız bir şekilde Müslümanların hâkimiyetine giren Kerek, daha sonra Haçlılar tarafından ele geçirildi. Yıllar geçtikçe bu bölgede Müslüman kervanlarının maruz kaldığı çok sayıdaki saldırı nedeniyle Müslümanlar, Mısır ile Levant¹⁵² ve Hicaz ile Doğu Akdeniz arasındaki tek çıkış noktası olan bu bölgenin stratejik önemini anladılar. 583/1188 yılında yapılan Hittîn Savaşı ile ele geçirilen Kerek'te, yaklaşık seksen yıl süren bir Eyyûbî Emîrliği varlığı oluştu. Melik Nâsır Dâvûd (1229-1247) ile birlikte yarı bağımsız bir emîrlik olan Kerek, Mısır ile Dımaşk arasındaki güç dengesinin merkezidi. Haçlı, Moğol ve Harezmliler gibi birçok gücün Levant ve İslâm alemine karşı saldırıların yoğunlaştığı bu kritik dönemde bu emîrliğin göz ardı edilemeyecek bir rol oynadığını belirtmekte fayda görmekteyiz.¹⁵³

¹⁵⁰ Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b Ömer İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihaye* (Beyrut: Mektebetü'l-Maârif, 1981), 1/281.

¹⁵¹ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 44-51.

¹⁵² Avrupa kaynaklarında 10. Yüzyıl başlangıç kabul edilerek Akdeniz'in doğu kıyıları yakınında bulunan Mısır, Filistin, Kıbrıs, Suriye gibi ülkelere verilen ad. Şerafettin Turan, “Levant”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/145-147.

¹⁵³ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 11-14; Mustafa L. Bilge, “Kerek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/278-279.

2.1.1. Kerek'in Konumu ve Coğrafyası

Kerek, Ürdün'ün Belkâ bölgesinde; Lut gölünün yaklaşık 15 km doğusunda, denizden 1000 m Yükseklikte olan Kerek platosunun sarp kısmında yer alan şehirdir. 35° 42' boylam, 31° 22' enlem değerleri ile üçüncü iklimdedir. 3.495 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Kerek'in 2023 yılı itibariyle nüfusunun yaklaşık 32 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir. Kerek büyük kale ve iç kale şeklinde ikili bir yapıdan teşekkül etmiştir. İç kale savunma, büyük kale ise yerleşim amacıyla kurulmuştur.¹⁵⁴ 536/1142 yılında Haçlılar tarafından inşa edilen Kerek Kalesi'nin üç tarafı vadilerle çevrilidir ve bu vadiler at nalı veya bilekte dönen bir bileziği andırır. Yüksek surlarla çevrili olan kalenin mimarisinde Bizans geleneklerinin etkisi görülür.¹⁵⁵ Yaklaşık 220 m uzunluğunda, kuzey ucunda 125 m genişliğinde ve güney ucunda 40 m olan kama biçimli büyük bir yapıdır. Savunma amacıyla dik ve yüksek bir zemin üzerine inşa edilen Kerek Kalesi'nin girişi sağlam bir kayadan oyulmuş tek kapıdan yapılmaydı. Bu kapıdan giriş yapıldıktan sonra benzer şekilde kaya oyularak yapılan uzun bir dehlizden geçilerek kaleye ulaşılmaktaydı. İslâmî dönemde kaleye girişi kolaylaştıran ahşap bir köprü yapılmış fakat saldırılar sonucu kaldırılmıştır. Kalenin bu müstahkem yapısı onu ulaşılması ve fethi zor hale getirmiştir. Dönemin önemli seyyahlarından olan Ebû Abdillâh Şemsüddîn (Bedrüddîn) Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. İbrâhîm el-Levâtî et-Tancî İbn Battûta (ö. 770/1368-69) kalenin muhkem yapısını Hısn-ı Gurâb (Kuzgun/Karga Kalesi) şeklinde ifade etmektedir.¹⁵⁶

Kerek Kalesi hükümdar ve ailesinin yanı sıra, şehrin idaresi ve savunmasında bulunan asker ve katiplerin ikamet ettiği geniş bir alana sahipti. Bu geniş alan aynı zamanda herhangi bir düşman saldırısında hayvanların muhafaza edilmesi imkanı da

¹⁵⁴ Ahmet Çaycı, *Ürdün'de Osmanlı Mimarisi* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2010), 95; Bahar Karataş, *Bahrî Memlûkleri Döneminde Kerek (1250-1382)* (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, masterThesis, 2020), 1.

¹⁵⁵ Ebü'l Fidâ vd., *Ebü'l Fidâ coğrafyası* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017), 212; Micaela Sinibaldi, "Detailed History of Karak Castle Discoverable by Analysing Architecture - Archaeologist Jordantimes.Com/News/Local/Detailed-History-Karak-Castle-Discoverable-Analysing-Architecture---Archaeologist", (ts.), 55; D. Sourdel, "Al-Karak", *Encyclopédie de l'İslâm* (Brill, 01 Ekim 2010), 1-3; Bilge, "Kerek", 25/278-279.

¹⁵⁶ Şerefü'd-din İbn Batuta - A. Sait Aykut, *İbn Battûta Seyahatnâmesi* (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2004), 1/166; M. Milwright, "The Fortress of the Raven; Karak in the Middle Islamic Period (1100 -1650)" 72 (01 Ocak 2008), 1; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 55-56.

vermekteydi.¹⁵⁷ 14.yy'da yaşamış önemli bir İslâm Coğrafyacısı olan Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Alî el-Eyyûbî (ö. 732/1331) Takvimü'l-Büldan adlı eserinde; Kerek Kalesi'nin yer aldığı vadide birçok kaplıca ve bostan olduğunu, bu bostanlarda kayısı, nar, armut gibi meyvelerin yetiştiğini ve kalenin bir konak¹⁵⁸ uzağında ise Ebû Abdillâh Ca'fer b. Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib el-Hâşimî (ö. 8/629) ile arkadaşlarının kabrinin olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁹

Kerek, zapt edilmesi zor surlarla çevriliydi ve kendi kendine yetebilen kalabalık bir şehirdi. Şehrin dışında el-Seniyye olarak adlandırılan bölgede, Hicaz'a gitmek üzere yola çıkan hacılar, askerler ve şehre girmek için izin bekleyenlerin kısa süreli konakladığı bir meclis yer almaktaydı. Kerek Kalesinden Ölü Deniz ve Kudüs dağları görülüyordu. Kuşatma zamanlarında yardım istemek amacıyla geceleri kalenin burçlarında ateş yakmak suretiyle Kudüs'teki Davut Kulesi ile iletişim kurulurdu. Kerek Kalesi, 536/1142'den 16. yüzyılın sonuna kadar kışla, cephanelik, hapishane, hazine, divan, bölge valiliği merkezi olmak üzere çok çeşitli idarî ve askerî işlevleri yerine getirdi. Öte yandan Kerek, Müslümanların hac yolculuğunda en çok kullandıkları Şam-Mekke yolu üzerinde bulunan önemli güzergâhlarından birisiydi. Ayrıca deniz ve kara yolu ile yapılan ticaret açısından da önemli bir konumdaydı.¹⁶⁰

2.1.2. Eyyûbîler Dönemine Kadar Kerek

Kerek, tarihte ilk kez M.Ö. 2400 Tunç Çağı'nda gelişmiş bir yerleşik tarım uygarlığı olarak ortaya çıktı. Fakat M.Ö. 1800'lü yıllara gelindiğinde bilinmeyen bir nedenle şehirden eser kalmadı. Şehir yaklaşık 600 yıl sonra, yeni bir uygarlık olan Moab Krallığı ile tekrar gün yüzüne çıktı. Bugünkü Kerek şehrinin bulunduğu yere ilk kez o zaman yerleşildi ve güçlendirildi. O zamandan beri, muhtemelen kısa süreli

¹⁵⁷ Runciman - Işltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3/314.

¹⁵⁸ Ortalama olarak 8 saat yolculuk ile varılacak mesafeyi anlatmak için kullanılan tabir. Osmanlıda kullanılan en büyük mesafe ölçüsü olan merhale ile aynı anlama gelmektedir. Cemal Çetin, “Osmanlılarda Mesafe Ölçümü ve Tarihi Süreci”, *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*, Ed. Hasan Bahar, Mustafa Toker, M. Ali Hacıgökmen, H. Gül Küçükbezci, Konya 2013, s. 443-466.”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, (ts.), 443-446.

¹⁵⁹ İmâdüddin el-Melikü'l-Müeyyed İsmail b Ali Ebü'l-Fida, *Takvimü'l-büldan* (Frankfurt am Main : Institut für Geschichte der Arabisch-İslâmischen Wissenschaften [Institute for the History of Arabic-İslâmic Science], 1992), 40.Ebü'l Fidâ vd., *Ebü'l Fidâ coğrafyası*, 212.

¹⁶⁰ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 56; Şeşen, *Salâhaddîn Eyyubî ve Devlet*, 106; Milwright, *The Fortress of the Raven*, 2.

kesintilerle birlikte sürekli olarak iskân edilmiştir. M.Ö. 10. yüzyılda Moablılar, İsrail hükümdarı olan Hz. Dâvûd'a yenilip haraç ödediler. Fakat Moab Kralı Meşa yönetiminde bölge M.Ö. 840'ta özgürlüğünü yeniden kazandı.¹⁶¹ Kemoshyat yazıtı olarak da bilinen Kerek Yazıtında Meşa veya babası Chemosh-yat, M.Ö. 9. yüzyılın ortalarında Moab kralları olarak adlandırılır. Yazıtta Qir Moab olarak ismi geçen Kerek'in, tanrı Chemosh'a ait bir tapınak olduğu öne sürülür.¹⁶²

Daha sonra Kerek, önce Asurluların ve sonraki iki yüzyıl boyunca da Persler'in hâkimiyeti altında kaldı. Büyük İskender, (M.Ö. 336 – 323) Asya'nın geri kalanıyla birlikte Kerek'i de fethetti. Onun ölümünden sonra Ptolemaios Krallığı, Filistin ve güney Suriye ile birlikte Kerek'i hâkimiyeti altına aldı. M.Ö. 2. yüzyılda Moab Krallığı yerini Kerek'in güneyindeki Petra merkezli Nabatî Araplarına bıraktı.¹⁶³ Nabatî Krallığı, bir ticaret krallığıydı ve Mısır'da bulunan Ptolemaios Krallığı ile Suriye'de hüküm süren Seleukos Krallığı arasında bir tampon devletti. Nabatîlerin en parlak dönemi Aretas (Birinci Haris) (M.Ö. 169) ile başlayıp Aretas IV (dördüncü Haris) (MÖ 9/8 - 39/40) ile sona eren dönemdir. Bu dönemde Petra, Busra, Ezra, Umman, Cereş, Kerek, Şubek, Hicr gibi kadim şehirlerin ele geçirilmesi ile devletin sınırları genişlemiştir.¹⁶⁴ Kral Ptolemaios (Ptolemy), (M.Ö. 305 - 285) M.Ö. 312'de Nebatileri ağır bir yenilgiye uğratarak bölge üzerinde kontrol sağladı. Nabatî Krallığı, Ptolemaios Krallığına bağlı olarak büyük ölçüde iç bağımsızlığını koruyabildi. MS 106'da çeşitli Arap kabilelerinin bölgeyi fethedip Nabatî Krallığını dağıtmasıyla iç yönetim el değiştirdi. M.S. dördüncü yüzyılda, İmparator Konstantin'in (272-337) Hristiyanlığı benimsemesiyle, Ürdün'ün büyük çoğunluğu Hristiyan oldu ve Kerek, Petra piskoposluğunun bir parçası oldu. Altıncı yüzyılda Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası olan Gassanîlerin hakimiyeti altına girdi. Yedinci yüzyılın başlarında kısa bir süre Perslerin eline geçti, ancak sonra tekrar Bizans İmparatorluğunun kontrolüne girdi. Müslümanlar ile Bizanslılar arasındaki ilk savaş 8/629'da Kerek'e 11 km

¹⁶¹ Peter Gubser, *Politics And Change In Al-karak, Jordan: A Study Of A Small Arab Town And Its District* (New York: Routledge, 2019), 36.

¹⁶² Eric M. Meyers (ed.), *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East* (Oxford University Press, 2011), 280.

¹⁶³ Gubser, *Politics And Change In Al-karak, Jordan*, 37.

¹⁶⁴ M. Şemsettin Günaltay, *Yakın Şark : Perslerden Romalılara kadar: Selevkoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları*. (Ankara : Türk Tarih Kurumu, 1951), 4/177.

uzaklıkta bulunan Mûte'de meydana geldi. Gassânî-Hıristiyan Araplarının reisi Şürahbîl b. Amr'ın (ö.9/630) Resûlullah'ın elçisi el-Hâris b. Umeyr el-Ezdî'yi (ö. 8/629) öldürmesi üzerine gerçekleşen savaş, sayıca az olan Müslümanların mağlubiyeti ile neticelendi. Savaşta şehit düşen Hz. Cafer (r.a.) ve arkadaşları Kerek'in el-Mezâr köyüne defnedildiler. Şürahbîl b. Hasene bint Mutâ' el-Kindî (ö. 18/639) Hz. Ömer (14-24/634-644) döneminde Ürdün'ün fethi için görevlendirilmiş ve 636 yılında Ürdün'ün tamamını fethetmiştir. Ürdün'ün fethi esnasında Kerek savaş yapılmadan ele geçirildi. Müslümanların fethinden sonra Kerek, çeşitli İslâmî hanedanların bir parçası olarak yönetildi, ancak 12. yüzyılda Haçlılar bölgeyi yeniden ele geçirdi. Kudüs Kralı I. Baldwin, (1098 – 1100) Kerek'in önemli bir parçası olacak Kerek Kalesinin inşa çalışmalarını başlattı. Çöl Taşı (Pierre du Désert) olarak isimlendirilen Kerek Kalesi II. Baldwin (1100 – 1118) döneminde tamamlandı.¹⁶⁵

2.1.3 Eyyûbîler Döneminde Kerek

Nüreddîn Zengî, Mısır ile Suriye arasındaki ulaşımında önemli bir güzergâh olan ve kendileri için tehlike arz eden Kerek'e sefer düzenlemiş, Salâhaddîn'i de seferler yapması konusunda teşvik etmişti. Nüreddîn Zengî 565/1170 yılında Kerek'i dört gün boyunca kuşattı. Kurmuş olduğu mancınıklar ile kaleyi taşlarla hedef aldı. Haçlılar'ın destek kuvvetlerinin gelmesi üzerine Nüreddîn Zengî kuşatmayı kaldırarak geri çekildi. Salâhaddîn, 567/1171 yılında Fâtımî Hilafetini ortadan kaldırdıktan sonra Haçlılara yönelik mücadeleye girişti. Nüreddin Zengî'nin onayını alarak başkenti Kerek olan Mâverâ-yı Ürdün iktâsı Kerek-Şevbek Prinkepsliğine iki sefer düzenledi. Fakat Nureddin Zengî ile aralarında yaşanan bazı ihtilaflardan dolayı seferler amacına ulaşamadı. Kerek, bu süreçte Kudüs Haçlı Kontluğu'nun olası ihtiyaçları için gıda ve mühimmat deposu olarak kullanıldı.¹⁶⁶

Kerek, Toronlu III. Humphrey (1144-1181) ve Plancyli Miles'in (ö. 1174) dul eşi Étienne de Milly (1169-1189) ile evlenen Renaud de Châtillon'un yönetiminin merkezi oldu. Onun zamanında Müslümanlara ait ticaret kervanları ve hac kafileleri

¹⁶⁵ Gubser, *Politics And Change In Al-karak, Jordan*, 38; Mahmut Kelpetin - Mustafa Çağrııcı, *İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan* (İstanbul: KURAMER, 2016), 124-126; Hatice Dokgöz, *İslâm Siyasi Tarihinde Şürahbil bin Hasene* (Bursa Uludağ Üniversitesi, Thesis, 2019), XII, 96 y./31; Dokgöz, *İslâm Siyasi Tarihinde Şürahbil bin Hasene*, 39/268.

¹⁶⁶ Abdulkadir Turan, *Nüreddin Mahmud Zengî ve Devri* (Sakarya, Doktora Tezi, 2018), 212-238.

tehlike altındaydı. Salâhaddîn'in 580/1185 yılında Kudüs Krallığı ile yapmış olduğu 4 yıllık antlaşma ile bu tehlike bertaraf edilmek istendi. Fakat Renaud de Chatillon antlaşmaya uymayarak büyük bir ticaret kafilesine saldırmış, kafile mensuplarının bir kısmını esir almıştı. Esirlerin serbest bırakılması talebi karşılık bulmayan Salâhaddîn, Kerek'e sefer düzenleyip şehri kuşattı. Bir yılı aşkın bir süre devam eden kuşatma Haçlıların teslim olması üzerine 583/1188 yılında kaldırılmış böylece Kerek, Eyyûbîlerin hâkimiyeti altına girmişti. Salâhaddîn Eyyûbî Kudüs, Kerek ve Şevbek'i alarak Mısır-Hicaz yolu üzerindeki tehlikeyi bertaraf etmiş ve Kerek'in idaresini kardeşi Melik Âdil'e bırakmıştı.¹⁶⁷

Salâhaddîn Eyyûbî vefat etmeden önce ülke topraklarını Eyyûbî melikleri arasında paylaştırdı. Kerek'i, Şevbek ve el-Cezîre ile birlikte kardeşi ve en büyük yardımcısı Melik Âdil'e verdi. Melik Âdil döneminde Eyyûbîler'in Halep, Baalbek, Hama, Hıms ve Yemen kollarına Hısnkeyfâ, Hıms ve Kerek dahil oldu.¹⁶⁸ Melik Âdil vefat etmeden önce toprakları çocukları arasında taksim etti. Veliaht tayin ettiği Melik Kâmil'e Mısır, Melik Muazzam'a Dımaşk, Kudüs, Ürdün, Kerek, Taberiyye, Melik Eşref'e el-Cezîre, Ahlat ve Meyyâfârikîn, Şihâbeddin Gâzî b. el-Adil'e (ö 642/1244) Urfa, el-Hafız Nureddîn Arslan Şah'a (ö.639/1241) ise Caber Kalesinin yönetimini bıraktı.¹⁶⁹

Melik Muazzam, Dımaşk'ta babasına ait 700.000 dinar değerindeki hazine ile Caber ve Kerek'teki hazinelerini alarak Dımaşk'taki otoritesini sağlamlaştırdı. Kerek'in kontrolünü ele aldıktan sonra Kerek Kalesini tahkim etti. Melik Muazzam'ın, Dımaşk, Kerek, Ürdün, Kudüs ve Taberiyye'deki hakimiyeti on yıl beş ay yirmi üç gün sürdü. Onun hâkim olduğu dönemde Kerek, gelişimi en net görülen şehirlerden birisi olmuştu. Şehirde ihtiyaç duyulan her alanda kalifiye insan sayısı yeterli miktarda vardı. Oluşan ihtiyaçlara çözümler dışarıdan değil şehrin kendi bünyesinden karşılanmaktaydı.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 2/196; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 13-20.

¹⁶⁸ Oflaz, *Kuruluş ve yükseliş döneminde Eyyübiler*, 200.

¹⁶⁹ Yavuz Şenbaş, *Eyyûbî Sultanı Melik Kâmil Döneminin Siyasî Tarihi (615-635/1218-1238)* (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Thesis, 2017) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), XII, 179 y./131.

¹⁷⁰ 684/1285 Ebû Abdullah İzzeddin Muhammed b. Ali b. İbrâhim İbn Şeddâd, *el-A'lakü'l-Hatire fi Zikri Ümerai's-Şam ve'l-Cezire = Description De La Syrie Du Nord*, 1991, 71-73; İbn Vasıl,

Kerek, Melik Kâmil'in sultanlığı döneminde devlet siyasetinde vazgeçilmesi zor, kilit bir öneme sahipti. Nitekim Melik Kâmil, Dimyat'ı ele geçiren Haçlıların Dimyat ve Mısır'dan çekilmeleri halinde Kerek ve Şevbek ayrı tutularak Kudüs'ün de içinde olduğu Salâhaddîn tarafından fethedilen toprakları vermeyi önerdi. Haçlılar, yapılan teklifi yetersiz bulmuş, Kerek ve Şevbek'in bir miktar savaş tazminatı ile birlikte verilmesini istemişti. Fakat Melik Kâmil, Kerek'in hac kafilelerinin geçtiği güzergâh olması, ayrıca Mısır ve Şam ticaretinin yapıldığı yol üzerinde bulunması sebebiyle bu isteği geri çevirdi.¹⁷¹

Melik Muazzam'ın vefatı ile yerine geçen oğlu Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk naipliği, amcaları Melik Kâmil ve Melik Eşref ile yaptığı mücadele sonucu 2 yıl sürdü. Yapılan antlaşma sonrası kendisine verilen yerlerden biri olan Kerek'e ailesi ile birlikte 12 Şaban 626/6 Temmuz 1229 Cuma günü vardı ve bu tarih Kerek Melikliği'nin başlangıcı oldu. Müslüman kervanlar ve hacılar için önemli bir geçiş güzergâhı olan Kerek, Melik Nâsır Dâvûd'un hâkimiyeti ile birlikte güvenli bir güzergâh haline geldi. Melik Kâmil'in vefatı sonrası oğulları el-Melikü'l-Âdil Muhammed b. el-Melikü'l-Kâmil (ö. 645/1248) ile kardeşi el-Melikü's-Sâlih Necmüddîn Eyyûb b. el-Melikü'l-Kâmil (ö. 647/1249) arasında yaşanan mücadelede Kerek Emîrliği kilit rol oynadı. Kerek Emîrliği'nin faaliyetlerinden rahatsız olan dönemin Eyyûbî sultanı Melik Sâlih Necmeddîn, Kerek'i hâkimiyeti altına almak amacıyla 623/1246 yılında Kerek üzerine sefer düzenledi. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd bir elçilik heyeti göndererek Şevbek ve Mısır'da bazı iktâlar karşılığında Kerek'i teslim edeceğini ilettili. Melik Sâlih Necmeddîn, stratejik açıdan önemli olan Kerek'in teslimi teklifini hiç düşünmeden kabul etti. Fakat Melik Nâsır Dâvûd, Melik Sâlih Necmeddîn'in hasta olduğu ve Haçlıların Mısır'a sefer yapacağı bilgisini aldığı anda kararından dönmüş ve gelen heyete Kerek'i teslim etmemişti. Daha sonra yaşanan süreç beklentilerinin aksine ilerlemesi üzerine Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'in idaresini oğlu Melik Muazzam Şerefeddin İsa'ya (ö. 698/1298-99) bırakarak Halep'e

Müferricü'l-Kürûb, 1960, 3/275-276; Runciman - Işiltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3/135; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 155-162; Mustafa Kılıç, "Âlim ve Devlet Adamı Olarak Eyyubî Meliki: 'el-Melikü'l-Muazzam' (576-624/1180-1227)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* X/2 (2006), 341.

¹⁷¹ Runciman-Işiltan, *Haçlı seferleri tarihi*, 3/141-142; Kuşçu, *Eyyûbî Devleti teşkilâtı*, 164.

gitti. Babalarının emîrlîği kardeşleri Muazzam İsa'ya bırakmasını kabul etmeyen Melik Nâsır'ın diğer oğulları Melik Emced Hasan ve ez-Zâhîr Şâdî (ö.681/1282) annelerinin desteği ile Kerek'te hâkimiyeti ele almışlardı. Daha sonra Kerek'i, Mısır'daki bazı iktâlar karşılığında Melik Sâlih Necmeddîn'e teslim ettiler. 17 Cemâziyelâhir 647/ 27 Eylül 1249 tarihinde Kerek'i teslim alan Melik Salih Necmeddîn, Bedreddîn es-Savâbî'yi (ö. 685/1286) naib olarak atadı. Bir müddet daha Eyyûbîlerin hâkimiyetinde kalan Kerek, 661/1263 yılında Sultan I. Baybars el-Melikü'z-Zâhir Rûknüddîn es-Sâlihî el-Bundukdârî (1260-1277) tarafından Memlûkler'e bağlanarak tahkim ve imar edildi.¹⁷²

2.2. MELİK NÂSİR DÂVÛD'UN İÇ FAALİYETLERİ

2.2.1. Melik Nâsır Dâvûd'un Kerek Melikliğinin Başlaması (626-1229/649-1249)

Melik Nâsır Dâvûd, 12 Şaban 626/6 Temmuz 1229 yılında ailesi ile birlikte Kerek'e ulaştı. Bu tarih Melik Nâsır Dâvûd yönetimindeki Kerek Emîrlîği'nin tarih sahnesine çıktığı gündü. Emirliğin hakimiyet sahası Kudüs, Nablus, el-Halîl ve günümüz Ürdün'ün tüm sınırlarını içine alıyordu. Melik Nâsır Dâvûd, Emirliğin tanzimine başladı. Yakın çevresini seçkin alimler, bilginler ve şairlerden oluşturdu. Emirliği diğer emirliklerden farksızdı; kendi idari teşkilatları, bakanları ve kendi ordusu vardı.¹⁷³ Melik Nâsır Dâvûd, Kerek Kalesi'nde bazı yenileme çalışmalarında bulundu. Kerek'te ilk ikametgâhı olan Dârussultân'ın bir parçası olan en-Nâsırıye isimli bir kabul salonunu inşa etti. Bu salonu resmî kabuller için kullanmaya başladı.¹⁷⁴

¹⁷² el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/44; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/407; Basuğuy, *Eyyubiler*, 136-138.

¹⁷³ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 231-232.

¹⁷⁴ Michele Nucciotti - Lorenzo Fragai, "Ayyubid Reception Halls in Southern Jordan: Towards a Light Archaeology of Political Powers", *Studies in the History and Archaeology of Jordan*, XIII/2016, (01 Ocak 2019), 15; Robin Brown, "Brown, Robin M. 'The Middle İslâmic Palace at Karak: A New Interpretation of the Grand Qa'a (Reception Hall). Annual of the Department of Antiquities of Jordan 57 (2013): 309-335.", (ts.), 309-335; Brown, "Brown, Robin M. 'The Middle İslâmic Palace at Karak", 7.

2.2.2. Melik Eşref ve Melik Kâmil ile Münasebetler

Kerek Emîrliği Bilâdüşşam'daki kuvvetleri dengeleyen bir merkez idi. Bu sebeple Melik Kâmil, Şam melikleri ile olan bağıını güçlendirmeye çalıştığı gibi Melik Nâsır Dâvûd ile de ilişkilerini geliştirmeye çalıştı.¹⁷⁵

Melik Kâmil, Melik Eşref'ten kendisine kalan yerlerin düzenini sağlamak amacıyla el-Cezîre'ye geçti. Gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra Mısır'a döndü. Burada iki yıl kalan Melik Kâmil, Âmid üzerine sefer yapmaya karar verdi. Bu kararı Şam bölgesi Eyyûbî meliklerine ileterek Dımaşk'ta toplanmalarını istedi. Daha sonra Melik Eşref'i yanına alarak 629/1232'de Kerek'e ve oradan da Dımaşk'a gitmek için Şevbek'e gitti.¹⁷⁶ Melik Kâmil'in geldiğini haber alan Melik Nâsır Dâvûd, amcasını karşılamak için Şevbek'e hareket etti. Melik Kâmil, Melik Nâsır Dâvûd'un Kerek'in doğusunda yer alan Lecun'da hacıların konaklamaları için kurdurduğu çadırlarda konakladı. Melik Nâsır Dâvûd, Hüsrevşâhî ve İbn Vâsıl ile birlikte Melik Kâmil'i karşılamak için Lecun'a gittiler. Melik Nâsır Dâvûd, birtakım hazırlıklar yapması için İbn Vâsıl'ı görevlendirdi. O anlara şahit olan İbn Vâsıl şunları belirtmektedir: “*Melik Nâsır Dâvûd amcası Melik Kâmil için girişte çok güzel bir çadır döşenmesini emretti. Çadırı zarif bir şekilde düzenledim. Melik Nâsır Dâvûd daha önce misli görülmemiş bir ziyafet tertipletti. Onun şerefine birçok hayvan kesildi, tatlı kuleleri yapıldı ve Türk adetlerinde¹⁷⁷ olduğu gibi halka açık büyük bir ziyafet sofrası serildi. Melik Kâmil ile Melik Nâsır Dâvûd halkın sofrayı yağmalarken birbirleri üzerine düşmelerine bakıp güldüler.*”¹⁷⁸ Daha sonra Melik Kâmil, kızı Âşûrâ Hatun ile Melik Nâsır Dâvûd'un nikâhını kıydı. Nikâh akdinde Melik Kâmil'in vekili Kemâleddin Şeyhu's-Şuyûh, (ö. 638/1241) Melik Nâsır Dâvûd'un vekili aynı zamanda onun Kerek naibi olan Tavaşî

¹⁷⁵ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 133; Mehidat Muhammed Abdullah, *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. Muazzam İsâ*, 45.

¹⁷⁶ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 4/276-277.

¹⁷⁷ İbn Vâsıl'ın burda kastettiği gelenek, Türk hükümdar ve beyleri tarafından farklı gerekçelerle halka verilen büyük ziyafetlerdir. Tertip edilen bu ziyafetlere Toy (Yağma) adı verilmekteydi. Ziyafetin bitimi ile birlikte kurulan sofraya yoksul halk tarafından yağma edilirdi. 1174 yılında Nureddin Zengin'in isteği ile Dımaşkta toy(yağma) düzenlenmiş. Toy(yağma) aynı zamanda hükümdarlık nişanelerinden biri olarak görülmüştür. Düğün, nişan, çocuk isteme, sünnet, veliaht tayini, tahta çıkış, kazanılan zaferler, esaretten kurtuluş gibi gerekçelerle düzenlenirdi. Salim Koca, “Toy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/270-272..Melik Kâmil'in şerefine düzenlenen bu toy aynı zamanda Melik Nâsır Dâvûd'un Âşûrâ Hatun ile olan nikâh toylarıydı.

¹⁷⁸ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/14.

Aziz ed-Devle Rihañ (ö.695/129) idi. Böylece Melik Kâmil, Hama ve Halep sahiplerinde olduğu gibi, evlilik yoluyla Kerek Emîrlîği'ndeki etkisini güçlendirip Melik Nâsır Dâvûd'un kendisine bağlılığını sağlamayı başardı.¹⁷⁹

Melik Nâsır Dâvûd, Amîd'in fethinde Melik Kâmil'e destek olmak için onunla birlikte Dımaşk'a yürüdü. Melik Kâmil, Dımaşk'ta bekleyen Eyyûbî melikleri ile birlikte Moğol tehlikesine karşı gerekli hazırlıkları yapmak için Selemiye'ye hareket etti. Fakat beklenen tehdit ortadan kalkınca Âmid üzerine yürüdüler. 10 Zilkade 629/Eylül 1232'de kısa süren bir kuşatmadan sonra şehir ele geçirildi. Amîd'in fethi ile büyük bir sevinç duyan Melik Nâsır Dâvûd, fetih haberini bir mektup yazarak inşa kâtibi Şerefüddin Ebû'l-Mehâsin b. Uneyn ed-Dımaşkî (ö.625/1227) ile Kerek'te ki naibi el-Tavaşî'ye bildirdi. Melik Nâsır Dâvûd mektubunda; fetih nedeniyle sevincinin büyük olduğunu, sevindiği asıl noktanın ise Eyyûbî ordularındaki birliğin oluşturduğu gücün ortaya çıkması olduğunu ifade etti. Bunu önemseydiğini, aksi bir parçalanma durumunda bölgeyi tehdit eden herhangi bir düşmana karşı konulamayacağını ve oluşan tehlikenin her bölgeyi etkileyeceğini, bu noktada Levant'ın güvenliğinin Mısır'ın güvenliğini korumak için gerekli olduğunu belirtti. Melik Nâsır Dâvûd'un içinde bulunduğu ittifak kuvvetlerinin zafer haberi üzerine, Kerek Kalesi ve şehrin meydanları süslenerek büyük kutlamalar düzenlendi. Tavaşî, Fahru'l-Kudât Nasrullah b. Berâka'ya cevabî mektup¹⁸⁰ yazdırarak zaferden dolayı Melik Nâsır Dâvûd'u tebrik etti. İyi bir şair ve edip olan İbn Berâka'nın mektupta yazmış olduğu kasideyi oldukça beğenen Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'e dönüşünde onu beş bin dirhem ile ödüllendirip hapis cezasını kaldırdı.¹⁸¹ Amîd fethinin başarıyla tamamlanmasının ardından Melik Nâsır Dâvûd Kerek'e döndü. Aralarında İbn Vâsıl'ın da bulunduğu Kerek'in ileri gelenleri onu Zîzâ'da¹⁸² karşıladılar. Melik Nâsır Dâvûd, Dımaşk'ı kaybetmenin burukluğunu yaşasa da amcası Melik Kâmil ile iyi ilişkiler içerisinde kaldı. 630/1232'de Melik Kâmil'i Mısır'da ziyaret etti. Melik Kâmil yeğeni, damadı ve müttefiki olan Melik Nâsır Dâvûd'un gelişine bir hayli sevindi.¹⁸³

¹⁷⁹ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 234.

¹⁸⁰ Mektubun tamamı için bkz. Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 359.

¹⁸¹ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/19; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 235.

¹⁸² Ürdün'ün Belkâ bölgesine bağlı olan bir köydür. Yakut Hamevi, *Mu'cemü'l-büldan.*, 3/164.

¹⁸³ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 236.

Âmid ve Hasankeyf'in alınması Melik Kâmil'in el-Cezîre'deki gücünü arttırırken, bu durum başta Alâeddin Keykubad (1220-1237) olmak üzere bölgedeki diğer hükümdarları tedirginliğe sevk etmişti. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, Melik Eşref ile aralarındaki antlaşmayı hiçe sayarak Urfa ve Harran'ı muhasara edip Ahlat'ı ele geçirdi. Melik Eşref, Sultan Melik Kâmil'e durumu arz ederek Selçuklular üzerine sefer yapması konusunda onu ikna etti. Melik Kâmil'in Selçukluların Anadolu'dan çıkarılması sonrası o bölgeye Şam bölgesi Eyyûbî meliklerini yerleştirme planı vardı. Böylece Suriye ve Mısır'ı tek elden yönetme imkanını elde edecekti.¹⁸⁴ Melik Kâmil, 5 Şaban 631/6 Mayıs 1234 Cumartesi günü Dımaşk'a gitmek için Kahire'den hareket etti. O sırada Mısır'da bulunan Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'e dönerek hazırlıklarını tamamladıktan sonra Dımaşk'a gitti. Melik Nâsır Dâvûd tarafından öncü olarak Dımaşk'a gönderilen İbn Vâsıl, Dımaşk'a vardığında şehrin süslendiğini ve Eyyûbîlerin Melik Kâmil öncülüğünde muazzam bir ordu meydana getirdiğini müşâhade etti.¹⁸⁵ 16 Eyyûbî melikin katılımıyla oluşan ordu 631/1234 yılı Ramazan ayında Selemiy'e'den¹⁸⁶ yola çıktı. Fakat kurulan güçlü orduya rağmen yaşanan bazı gelişmeler seferi olumsuz etkiledi. Melik Kâmil'in Suriye ve Mısır'ı tek taraflı olarak kontrol etme niyeti melikleri huzursuz etmiş ve seferden istenilen sonuç elde edilememişti. Melik Kâmil, uğradığı hayal kırıklığı ve üzüntü içinde Mısır'a döndü. Eyyûbî hanedanı içinde Anadolu seferi sırasında oluşan uzlaşma ortamı, yerini rekabet ve çatışmaya bıraktı. Melik Nâsır Dâvûd'un melikler ile yapmış olduğu iş birliği Melik Kâmil'e bildirilince ikili arasında soğukluk meydana geldi. Bunun üzerine Melik Kâmil, Melik Nâsır Dâvûd'tan nikâhladığı kızı Aşûra Hatun'u boşamasını istedi ve onu boşamaya mecbur etti.¹⁸⁷

Melik Nâsır Dâvûd, amcasının kendisine cephe alması ve kızını boşamaya zorlaması üzerine topraklarını da elinden alabileceği korkusu ile Abbâsî Halifesi Müstansır-Billâh'a (1226-1242) sığınma kararı aldı. Zilhicce 633/Eylül 1235 yılında

¹⁸⁴ Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 224-228.

¹⁸⁵ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/69-74; Ahmed Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulafa* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985), 47-48; Ziya Polat (ed.), *Eyyûbîler: Siyasi tarih* (Ankara: İlâhiyât, 2020), 265; Kuşçu, *Eyyûbî Devleti Teşkilâtı*, 171.

¹⁸⁶ Suriye'nin Hama iline bağlı bir kasabadır. Hamevi, *Mu'cemü'l-büldan*, 3/240.

¹⁸⁷ Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâil b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 2/255-257; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/340; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyûbîler - Memluklar (1193-1260)*, 135-136.

Bağdat'a giderek Halife ile görüştü. Dımaşk'ın kendisinden alınması sürecinde başına gelenleri ve amcası Melik Kâmil'in topraklarını almasından korktuğunu veciz bir şiir ile ifade ederek Halife'den yardım istedi. Bunun üzerine Halife ona ikramlarda bulundu ve elçisi ile birlikte Dımaşk'ta olan Melik Kâmil'e gönderdi. Melik Nâsır Dâvûd ve elçi Şevval 633/Temmuz 1236'da Dımaşk'a girdiler. Halife'nin arabuluculuğu Melik Kâmil tarafından nezaketle kabul edildi. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd, topraklarının geleceği hakkındaki korkuları ortadan kalkmış olarak Kerek'e döndü.¹⁸⁸

Ahlat'ın elinden çıkması ile el-Cezîre topraklarının tamamını yitiren Melik Eşref'in elinde yalnızca Dımaşk kalmıştı. Âmid Artuklularına yapılan sefer sonrası Melik Kâmil, Âmid ve Hıskeyfâ'yı kontrol altına alarak hâkimiyet sahasını genişletmişti. Melik Kâmil'in en azından Hıskeyfâ'yı kendisine vermesi gerektiğini düşünen Melik Eşref'in beklentisi boşa çıkmıştı. Melik Eşref, el-Cezîre bölgesi beldelerinden olan Rakka'yı abisinden istemiş fakat bu talebi de geri çevrilmişti. Beklenti ve taleplerinin yerine gelmemesi, Melik Kâmil'in genişleyen hâkimiyet sahası ve Dımaşk'ın elinden gidebileceği düşüncesi Melik Eşref'i ittifak arayışına sevk etti.¹⁸⁹

Bunun için öncelikle Şam bölgesi Eyyûbî Meliklerine teklifte bulunarak onları ittifaka dahil etmek istedi. Melik Eşref'in teklifine Hıms hâkimi II. Şîrkûh, Hamâ melik'i Muzaffer ve Haleb sahibi Melik Zâhir'in vefatı ile yerine nezaret eden kız kardeşi Dayfe Hatun (ö.640/1242-1243) olumlu yanıt verdi. Müttelikler, yalnızca Mısır'ı değil, aynı zamanda el-Cezîre'nin başlıca şehirlerini de kontrol eden Melik Kâmil'e karşı koymak için daha fazla desteğe ihtiyaç duyduklarından dolayı Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'a Şemseddin Hüsrevşâhî, Şerefeddin Abdülaziz Muhammed el-Ensârî (ö.662/1264) ve Kemaleddin İbnü'l-Adim'i (ö. 660/1262) elçi olarak gönderdiler. Babası Alaeddin Keykubad'ın 4 Şevval 634/31 Mayıs 1237'deki

¹⁸⁸ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/111-113; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 228-229.

¹⁸⁹ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/123; Kaya, *Salâhaddîn sonrası dönem Anadolu'da Eyyûbîler*, 205-206.

ölümü üzerine yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev, (1237-1246) elçilerin teklifine olumlu yanıt vererek ittifaka dahil oldu.¹⁹⁰

Bilâdüşşam ve Mısır arasında kilit konuma sahip Kerek'in öneminin farkında olan Melik Kâmil ve Melik Eşref, Melik Nâsır Dâvûd'u yanlarına çekmek için elçiler ile ona cazip teklifler sundular. Melik Eşref, Melik Nâsır Dâvûd'un ittifaka dahil olmayı kabul etmesi halinde onu kızı ile evlendirerek veliaht yapacağını ve Dımaşk'ı ona miras bırakacağını ilettiler. Melik Kâmil ise, tecrübesi ve diplomatik dili kullanmaktaki becerisi ile bilinen Kadı Eşref b. Kadı'ul Fadıl Abdürrahim Beysanî'yi (ö.667/1269) elçi olarak Kerek'e gönderdi. Beysanî Melik Nâsır Dâvûd ile görüşerek Melik Kâmil'in şu mesajını ilettiler: *"Melik Eşref'in ihanetini biliyorsun. Baban öldüğünde bana yüz çevirerek ona döndün. Böylece hem malını hem de Dımaşk'ı senden aldı. Bana dönmüş olsaydın babandan sana kalan mülkünden hiçbir şey eksilmezdi. Eğer şimdi onun yanında değil benim yanımda yer alırsan askerlerimle birlikte çıkıp Dımaşk'ı ondan alıp sana vereceğim ve böylece babanın tüm mülkü senin olacak."* dedi. Ayrıca Melik Kâmil, kızı Aşûra Hatun ile Melik Nâsır Dâvûd'un askıya alınan nikâhını yenileme sözü verdi.¹⁹¹

Yapılan teklifler sonrası karar veremeyen Melik Nâsır Dâvûd, annesi ile durumu istişare etti. Annesi, Melik Eşref'in ihanetine vurgu yaparak, hakimiyetini koruması ve daha önce başına gelenlerden kaçınması için amcası Melik Kâmil'in yanında yer almasının daha doğru bir karar olacağını tavsiye etti. Melik Nâsır Dâvûd, Zilhicce 634/1237 Ağustos ayında Melik Kâmil'in elçisi ile Kerek'ten çıkarak Mısır'a hareket etti. Melik Kâmil, onların yaklaştığını haber alınca bizzat karşılamak için Katya'ya¹⁹² doğru yola çıktı. Melik Kâmil kendisini tercih edip yanında yer alan yeğeni Melik Nâsır Dâvûd'un gelişi ile çok mutlu oldu. Konaklaması için Kahire vezaret sarayını hazırlattı. Onuruna şehri süsleten Melik Kâmil, yeğenine hil'at giydirerek saltanat sancakları eşliğinde Kahire'de alay düzenledi. Melik Kâmil'in veliaht oğlu el-Melikü'l-Âdil II Muhammed (1238-1240) yeğeni Melik Cevâd ve

¹⁹⁰ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/123-124; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 231.

¹⁹¹ Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâîl b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 2/261; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 242; Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulafa*, 6/50-51.

¹⁹² Dımaşk yolu üzerinde Sina yarımadasının kuzeybatısında yer alan Mısır'ın yerleşim yeridir. Ahmed Rıza, *Mu'cemu Metni'l-Luga : Mevsuatı Lugaviyye Hadise*. (Beyrut : Daru Mektebeti'l-Hayat, 1960), 5/504; İbn Batuta - Aykut, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, 1/79.

emirleri sırayla onun önünde ğaşıye taşıdılar. Melik Kâmil söz verdiği üzere kızı Aşûrâ Hatun ile olan nikâhlarını yeniledi. Kendisine gösterilen ilgiden memnun olan Melik Nâsır Dâvûd, memnuniyetini Kerek'te bulunan naibine bir mektup ile bildirdi. Melik Nâsır Dâvûd'un Melik Kâmil ile yaptığı anlaşmadan haberdar olan Melik Eşref, Melik Nâsır Dâvûd'un mülkü olan Nablus'u kuşattı. Bunu yaparken Melik Nâsır Dâvûd'a gözdağı vermeyi ve Mısır birliklerinin Şam bölgesine yönelik olası girişimlerini gözlemlemeyi planlamıştı. Nablus'u ele geçiren Melik Eşref, Melik Nâsır Dâvûd'a ait mallara el koydu.¹⁹³

Melik Eşref'in başında olduğu ittifak Melik Kâmil'e bir elçi göndererek *"Bizler aramızda fikir birliği ederek senin Mısır'dan çıkmaman ve Şam'a uğramaman için bize söz vermeni istiyoruz"* dediler. Buna karşın Melik Kâmil ise bunun karşılıklı olması gerektiğini belirterek kendisine saldırı olmaması halinde herhangi bir girişiminin olmayacağına dair söz verdi. Melik Kâmil ile Eyyûbî melikleri arasındaki bu antlaşma, Suriye koalisyonunun amacının Melik Kâmil'i devirmek değil, mevcut özerk yapılarını devam ettirmek olduğunu gösteriyordu.¹⁹⁴

Melik Eşref'in 4 Muharrem 635/27 Ağustos 1237'de vefatı ile yerine kardeşi ve aynı zamanda veliahdı olan İmâdeddin İsmail b. el-Adil (ö.648/1251) geçti. Kardeşinin vefatı bilgisini alan Melik Kâmil yanına Melik Nâsır Dâvûd'u alarak 24 Safer 635/16 Ekim 1237 Perşembe günü Kahire'den Dımaşk'a hareket etti. Melik Eşref'in ölümüyle birlikte Melik Nâsır Dâvûd, Dımaşk'a hâkim olma emeline yaklaştığını düşünüyordu. Amcası Melik Kâmil'in kendisine verdiği sözü yerine getireceği konusunda hiçbir tereddüdü yoktu. Dımaşk'a yaklaştıklarında Melik Nâsır Dâvûd Aclûn¹⁹⁵ kalesini kuşattı. Melik Eşref'in naibine mektup yazarak, kaleyi teslim etmesi karşılığında ona kırk bin dirhem vereceğini bildirdi. Teklifi kabul eden naib kaleyi Melik Nâsır Dâvûd'un emirlerinden Zahîreddin Sungur el-Halebi'ye

¹⁹³ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/125-127; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübîler - Memluklar (1193-1260)*, 141.

¹⁹⁴ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 1960, 5/128; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/379; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 232.

¹⁹⁵ Aclûn; Ürdün'ün kuzey şehirlerinden olup başkent Amman'ın 73 km. kuzeybatısında yer alır. Mısır ve Şam yolu üzerinde olup konumu itibarıyla önemli bir şehirdir. İdris Bostan, "Aclûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/326-327; Mehmet Şeker, "Orta Çağ'da Şam Diyarının Stratejik Bir Kalesi: Aclûn Kalesi", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/4 (15 Ekim 2019), 3801.

(ö.642/1244) teslim etti. Melik Kâmil bu durumdan hoşlanmasa da Aclûn kalesinin yeğeninde kalmasına müsaade etti.¹⁹⁶

Melik Kâmil'in yaklaştığını haber alan İmâdeddin İsmail savunma hazırlıkları yapmaya başladı. Nâsihuddîn Ebu'l-Meâlî el-Fârisî (ö. 660/1262) öncülüğünde Haleb ve Hıms'tan birlikler şehrin savunmasına yardıma geldiler. Daha sonra onlara Sarhad sahibi İzzeddîn Aybek desteğe geldi. Melik Kâmil ve Melik Nâsır Dâvûd 24 Rebûlevvel 635/14 Kasım 1237 tarihinde Dımaşk önlerine vardılar. Melik Kâmil karargâhını Dımaşk'ın güneyinde Mescid el-Kadem Mahallesi yakınlarında kurarken Melik Nâsır Dâvûd ise Dımaşk'ın batısında bulunan Mizze köyü yakınlarında konuşlanmıştı. El-Akîbe¹⁹⁷ ve Bâb Tuma¹⁹⁸ yönünden surlara yaklaşıp saldırıya geçen Melik Nâsır Dâvûd şehri ele geçirmek üzereydi. Melik Nâsır Dâvûd'un ilerlemesi Melik Kâmil'i rahatsız etmişti. Dımaşk'ı vereceği vaadinde bulursa da şehri ona vermek istemiyordu. Geri çekilmesi için Emir Fahreddîn b. Şeyhu's-Şuyûh'u Melik Nâsır Dâvûd'a gönderdi. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd geri çekildi. Kuşatma karşısında direnmeye çalışan İmâdeddin İsmail, el-Akîbe de bulunan han, çarşı ve evleri ateşe verdirdi. Fakat şiddetli kuşatmaya, çetin kış şartları ile birlikte yiyecek stokunun azalması ve fiyatların yükselmesi de eklenince şehri teslim etmesi kaçınılmaz oldu. Bunun üzerine İmâdeddin İsmail şehri teslim etmeye karar verdi. Halife Müstansır-Billâh'ın gönderdiği elçisi Muhyiddîn Yûsuf b. Abdirrahmân İbnü'l-Cevzî (ö. 656/1258) arabuluculuğunda 11 Cemâziyelevvel 635/30 Aralık 1237 tarihinde sulh gerçekleştirildi. Yapılan antlaşmaya göre Busra ve Sevad'ın yanında Ba'lebek ve Bikâ'nın İmâdeddin İsmail'e verilmesine, Dımaşk'ın ise Melik Kâmil'e bırakılmasına karar verildi. 20 Cemâziyelevvel 636/8 Ocak 1238 günü Melik Kâmil ve Melik Nâsır Dâvûd şehre girdiler. Melik Nâsır Dâvûd, amcasının konaklayacağı

¹⁹⁶ Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/347; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 146.

¹⁹⁷ Dımaşk'ın kuzeyinde, Kasiyun dağının karşısında, birçok devlet adamı ve askerin yaşadığı, görkemli ve devasa yapıları olan yerleşim yeri Kalkaşendi, *Subhü'l-A'sa fi Sinaati'l-İnşa.*, 4/98.

¹⁹⁸ Bab Tuma: Şam'ın kuzeydoğusunda yer alan, şehrin yedi kapsından birisidir. Bulunduğu bölgeye ismini vermiştir. İsmi havari Aziz Thomas'tan alır. Melik Nâsır tarafından 1228 de onarılmıştır. Günümüzde Şam'ın bir semti olarak geçmektedir. Jean-Michel Mouton vd. (ed.), *Portes et murailles de Damas de l'Antiquité aux premiers mamlouks. Histoire, architecture, épigraphie* (Beyrouth: Presses de l'Ifpo, 2019), 54.

Dımaşk kalesine kadar ona eşlik etti. Daha sonra babası Melik Muazzam'ın Aclûn sahibi İzzeddin Üsâme'den aldığı Dâr Usâme'de konakladı.¹⁹⁹

Melik Kâmil'in, Dımaşk'ın ele geçirilmesi sonrası burayı Melik Nâsır Dâvûd'a teslim etmedi. İbn Vâsıl, Melik Kâmil'in Dımaşk'ı Melik Nâsır Dâvûd'a teslimde imtina etme sebebini "Eğer Halep ile Hıms sahiplerinin desteği ile Dımaşk Melik Nâsır Dâvûd'un eline geçseydi tüm Suriye'ye hükmedebilirdi." şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca İbn Vâsıl, Melik Nâsır Dâvûd'un aklı başında, öngörüsü kuvvetli bir Melik olduğunu belirterek; problemin isabetsiz görüşleri değil talihsizliği olduğunu belirtmektedir.²⁰⁰

Ürdünlü tarihçi Yusuf Gavanime, İbn Vâsıl'ın Melik Nâsır Dâvûd'un yaşadığı problemleri talihsizlik ile açıklamasını yeterli bulmamaktadır. Ona göre problem, Melik Nâsır Dâvûd'un fırsatları yakalama veya kendi lehine kullanma konusunda siyasî vizyonunun yeterli olmamasından kaynaklanıyordu.²⁰¹ Yusuf Gavanime ile benzer düşüncede olan Ramazan Şeşen ise, Melik Nâsır Dâvûd'un siyasî tecrübesizliği ve öngörüsüzlüğü ile eşine az rastlanır bir siyasî beceri ve hünerle bilinen amcası Melik Kâmil'in tuzağına düştüğünü belirtir. Oysa Melik Eşref'in teklifinin olasırlığı Melik Kâmil'e nispetle daha yüksekti. Çünkü Melik Eşref'in tek kızı vardı ve Melik Nâsır Dâvûd onunla evlendiğinde amcasının doğal mirasçısı olacaktı. Böylece Dımaşk ve el-Cezîre'nin önemli bir kısmının hâkimiyeti ona geçecekti. Nitekim Melik Eşref kısa süre içinde vefat etmiş ve toprakları veliahdı olan kardeşi İmâdeddin İsmail'e geçmişti.²⁰²

Melik Kâmil, Halep ve Hıms kuvvetlerine Dımaşk'ı terk etmeleri için üç gün süre verdi. Daha önce söz verdiği üzere Selemiye'yi damadı olan Hama sahibi Melik Muzaffer'e verdi. Hıms üzerine Melik Nâsır Dâvûd komutasındaki büyük bir kuvvet gönderdi. Durumun ciddiyetini gören Hıms meliki II. Şîrkûh, Melik Kâmil'i kuşatma fikrinden vazgeçirmek için adımlar attıysa da bir netice alamadı. Oğlu Melik Mansur

¹⁹⁹ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/150-151; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/347; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/379; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 145.

²⁰⁰ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/147.

²⁰¹ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 246.

²⁰² Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübîler - Memluklar (1193-1260)*, 141; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/125.

İbrahim'i (ö.643/1245) göndererek yıllık 200.000 dirhem vergi vermeyi taahhüt etmesi üzerine anlaşma sağlandı.²⁰³

Dımaşk'ı ele geçirdikten sonra bir müddet orada kalan ve bu esnada hastalanan Melik Kâmil'in hastalığı günden güne ilerlemeye başladı. Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk hâkimiyetine yönelik beklentisi devam etmekteydi. Fakat Melik Kâmil'in, Dımaşk'ın ele geçirilmesi sonrası Melik Nâsır Dâvûd'a karşı oyalama politikası izlediği, sonrasında ise ona sırtını döndüğü görülmektedir. Nitekim İbn Tağrıberdî'nin Melik Kâmil'in hizmetlisinden naklettiği bir rivayette yaşananlar da bunu göstermektedir: “*Sultan'a Melik Nâsır'ın kapıda olduğunu ve giriş için izin beklediğini ilettim. Onun gelişinden rahatsız olan Sultan, “ölmemi bekliyor” diyerek görüşmek istemediğini söyledi. Bende Melik Nâsır'a dönerek Sultan'ın rahatsız olduğunu ve görüşemeyeceğini ilettim. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâr Usâme'ye döndü.*”²⁰⁴ Melik Kâmil, Melik Nâsır Dâvûd'a verdiği sözü yerine getirmeden 22 Recep 635/10 Mart 1238'de vefat etti. Yaşananlara rağmen Melik Nâsır'ın Dımaşk'ı elde etme arzusunda herhangi bir eksilme olmadı.²⁰⁵

2.2.3. Dımaşk Naibliği için Melik Cevad ile Mücadele

Melik Kâmil'in ölümünün ertesi günü, Eyyûbî Devleti'nin önemli emirlerinden olan Fahreddîn ve İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh ile Halep emirlerden Seyfeddin b. Kılıç, İzzeddin Aybek, Rükneddin el-Heycâvî Dımaşk'ta Darü'l-Mesra'da bir araya geldiler. Eyyûbî Devleti sultanı ve Dımaşk naibinin belirleneceği bu görüşme sonunda alınan karar ile Melik Kâmil'in halefi olarak, küçük oğlu ve aynı zamanda veliahdı olan II. Melik Âdil'in sultan olmasına karar verildi. Kardeşi Melik Sâlih Necmeddin ise doğu bölgesi nâibliğini sürdürecekti. Dımaşk naibliği için ise Melik Kâmil'in yeğenleri Melik Nâsır Dâvûd ve Melik Cevâd isimleri öne çıkıyordu. İlk gün genel eğilim Melik Nâsır Dâvûd'dan yana olsa da tartışmalardan bir karar çıkmadı. Bu ilk görüşmeden sonraki gece Rükneddin el-Heycâvî ile İzzeddin Aybek Dâr Usâme'de bulunan Melik Nâsır Dâvûd'a gittiler. Halkın ona bağlı olduğunu

²⁰³ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 5/150-153; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 147.

²⁰⁴ Nuveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb*, 29/148; Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 807; ed-Devadari, *ed-Devâdârî*, 7/327.

²⁰⁵ Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 148.

belirterek; Dımaşk'a sahip olabilmesi için babasının memlukleri olan Eşrefiyye birliklerine hediyeler vermesini ve kalede bulunan emirleri kuşatma altında tutmasını tavsiye ettiler. Fakat Melik Nâsır Dâvûd onların tavsiyesine uymadı.²⁰⁶

Melik Nâsır Dâvûd, amcası Melik Kâmil ile olan ittifakı düşünerek Dımaşk'ın hâkimiyetinin kendisine verileceğini düşünmekteydi. Fakat 23 Receb/12 Mart Cuma günü bir araya gelen emirler Dımaşk'ın idaresini beklentilerin aksine Melik Cevâd'a verdiler. Şüphesiz alınan bu kararda Melik Kâmil'in emiri İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh'un payı büyüktür. Melik Nâsır Dâvûd ile geçmişte yaşadıkları bazı sorunlardan dolayı ikili arasında husumet oluşmuştu.²⁰⁷ Emirleri ikna eden İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh, Melik Cevâd'ın seçilmesini sağlamıştı. Emirler Melik Cevâd'a hükmetmenin, Melik Nâsır Dâvûd'a nazaran daha kolay olacağına inandıkları için bu kararı almışlardı.²⁰⁸

Kararın alınmasından sonra, Rükneddin el-Heycâvî derhal Dâr Üsâme'de bulunan Melik Nâsır Dâvûd'a gidip “*Neden oturmuş hakkını aramıyorsun, kalk ve hakkın için harekete geç*” dedi. Emirler, almış oldukları kararı Melik Kâmil'in üstâdarı olan Nureddin b. Ali b. Fahreddin Osman (ö. 656/1258) ile Melik Nâsır Dâvûd'a bildirerek şehri terk etmesini istediler. Tutuklanma ihtimalinden çekinen Melik Nâsır Dâvûd şehri terk etmeye karar verdi. Melik Nâsır Dâvûd'un atına binip kaleye doğru yöneldiğini gören halk, onun kaleye girip haklarını talep etme niyetinde olduğunu düşünerek destek olmak için sokakları doldurdu. Kimsenin Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk'a melik olacağı hususunda şüphesi yoktu. Fakat Melik Nâsır Dâvûd Bab-ı Zukak'tan çıkıp Babul Ferec'e yöneldiğinde halk onun Dımaşk'tan ayrılacağını anladı ve kapının etrafında toplanarak yüksek sesle “Hayır Hayır Hayır” diyerek gitmesine engel olmaya çalıştılar. Melik Nâsır Dâvûd, Dımaşk'ın yaklaşık dört kilometre kuzeyinde Guta'nın köyü olan Kabun'daki sarayına çekildi. Emirlerin onu

²⁰⁶ Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 241-242; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 163; Mehidat Muhammed Abdullah, *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. Muazzam İsâ*, 54.

²⁰⁷ Melik Nâsır Dâvûd ile İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh arasındaki sorun, Melik Kâmil'in meclisinde fihri bir tartışmadan dolayı başlamıştır. Öte yandan İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh, 1229 yılında Melik Kâmil'in Melik Nâsır Dâvûd'a karşı verdiği mücadelede ordunun başında yer almıştır. Tagriberdi, *en-Nücumü 'z-Zâhire*, 6/270.

²⁰⁸ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü 'z-Zaman*, 22/348.

tutuklamaya karar verdiğini öğrenene kadar birkaç gün orada kaldı. Melik Nâsır Dâvûd'a destek için Dimaşk sokaklarında toplananlar ise Bahâeddîn b. Markîşû'nun (ö.?) başında bulunduğu birlik tarafından dağıtıldı. Melik Cevâd, Dimaşk'a hâkim olduktan sonra halk ve askerlerin desteğini alabilmek için hazineden para dağıttı. Kabun'dan ayrılan Melik Nâsır Dâvûd, Mercu's-Suffar'daki²⁰⁹ Abdurrahmân b. Abdillâh b. Osmân es-Sekafî Ümmü Hâkim'e (ö. 66/685-86) ait eski Emevî sarayına gitti. İmâdeddin b. Mûsek, İzzeddin Aybek el-Esmer'in (ö.655/1257) onu yakalamaya geldiğine dair bir mesajı gizlice Melik Nâsır Dâvûd'a gönderdi. O gece yola çıkan Melik Nâsır Dâvûd kendi hâkimiyetinde bulunan Aclun'a giderek bekleyişe geçti. Ardından Kerek'e geçen Melik Nâsır Dâvûd, geniş çaplı bir askeri sefer için ordusunu hazırladı. Ordunun başında ise İsa el Hakkârî'nin kardeşi Mecîdüddîn Ömer el Hakkârî (ö.646/1248) yer alıyordu.²¹⁰

Melik Nâsır Dâvûd, yaptığı hamle ile daha önce toprakları arasında olan fakat amcası Melik Kâmil'e bırakmak zorunda kaldığı Kudüs, Gazze, Nablus bölgelerini yeniden ele geçirdi. Böylece Kerek Emîrliği hâkimiyet sahası tüm Ürdün ve Filistin topraklarını kapsadı ki bu, emirliğin ulaştığı en geniş sınırlardı. Ardından güçlerinin büyük bir kısmını Gazze'ye yerleştirdi ve hem Kahire hem de Dimaşk'taki olayların gelişimini izledi. Gazze'de bulunduğu sırada Sultan II. Melik Âdil'e mektup yazarak; Babası ve kendisinin mülkü olan ayrıca Melik Kâmil'in kendisine vaat ettiği Dimaşk'ı vermesini ve orada onun naibi olarak hüküm sürmek istediğini belirtti. Taraflar arasında elçiler gidip geldi fakat herhangi bir sonuç elde edilemedi. Melik Nâsır Dâvûd'un sahil bölgesini ele geçirdiği haberi Melik Cevâd'a ulaşınca, Dimaşk birlikleri ile İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh ve Eşrefiyye Memlûkleri liderliğindeki Mısır güçleri birlikte harekete geçti. Melik Cevâd hileye başvurarak Eşrefiyye emirlerinden Melik Nâsır Dâvûd'a mektup yazmalarını istedi. Emirler yazmış oldukları mektupta, hoşnutsuzluklarını ifade ettiler ve Melik Cevâd'ı savaş alanında terk ederek onun safına geçecekleri sözünü verdiler. Gelen mektuba kanıp umutlanan Melik Nâsır Dâvûd, derhal Gazze'den Nablus'a doğru hareket etti. Melik Nâsır Dâvûd'un ordusu

²⁰⁹ Dimaşk'ın 33 km. kuzeyinde bulunan sahradır. Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 52.

²¹⁰ Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 243; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 248-249; Şeşen, *Salâhaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 164.

dağınık bir haldeydi. Yanında sadece 700 atlı birlik ile üzerinde hazine ve mallarının olduğu 600 deve vardı. Melik Nâsır Dâvûd, yanındaki birlikler ile birlikte Nablus ve Cenin arasında Zahr-ı Hımâr olarak bilinen Sebastıye'ye ulaştı. Ona refakat eden bazı emirleri, hazinelerini Kerek'te bırakmasını tavsiye ettiler fakat Melik Nâsır Dâvûd onları dinlemedi. Askerleri ile Cenin'e inen Melik Cevâd, Melik Nâsır Dâvûd'u kuşattı. 24 zilhicce 635/7 Ağustos 1238'de yapılan savaşta Melik Nâsır Dâvûd ağır bir yenilgi aldı. Melik Cevâd, mühimmat ve hazinelere el koydu. Hezimete uğrayan Melik Nâsır Dâvûd, önce Nablus'a oradan da Kerek'e gitti. Bu yenilgi, Melik Nâsır Dâvûd'un hayatında bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Gücü ve serveti azalan Melik Nâsır Dâvûd, uzun bir süre toparlanamadı. Eyyûbî Devletinde yaşanan siyasî gelişmeleri bir müddet Kerek'ten izlemek zorunda kaldı.²¹¹

II. Melik Âdil, Melik Cevâd'ın güçlenmesinden rahatsız oldu. Filistin'den derhal çekilmesini ve Melik Nâsır Dâvûd'dan almış olduğu tüm toprakları geri vermesini emretti. Melik Cevâd sultanın isteğini yerine getirerek aldığı toprakları geri verdi. Filistin'den dönen Melik Cevâd'ın hutbelerde Sultan II. Melik Âdil'in isminden sonra kendi ismini okutup bağımsız hareket etmesi ayrıca Şam bölgesi Eyyûbî melikleriyle ittifak oluşturması Sultanı rahatsız etti. Sultan, Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk'a olan arzusunu kullanarak ona ittifak teklif edip onu Mısır'a davet etti. Şüphesiz bu siyasî bir hamleydi. II. Melik Âdil bunu yaparak Şam melikleri arasındaki birliği bozmayı hedeflemişti. Fakat II. Melik Âdil, Melik Nâsır Dâvûd'un hırsını dikkatten kaçırmıştı. Eyyûbî Meliklerinin II. Melik Âdilden uzaklaşmaları ve sultanın lehviyat ile meşgul olup devlet maslahatını ihmal etmesini fırsat olarak gören Melik Nâsır Dâvûd, Dımaşk'ın yanı sıra Mısır'a da hâkim olmanın planlarını yapıyordu. 8 Şevval 636/14 Mayıs 1239'da kıymetli hediyeler, çalgı aletleri, dans eden cariyeler, şarkıcılar ile birlikte Mısır'a gitti. Sultan II. Melik Âdil onu ve beraberindekileri Kahire girişinde karşıladı. Melik Nâsır Dâvûd Mısır'da kaldığı süre boyunca, sultanın yakınında olmaya gayret etti. Kimi zaman sultanın hâcibliğini, kimi zaman

²¹¹ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/171-175; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/261; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/349; Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihaye*, 15/219-220; Mekin, *Ahbârü'l-Eyyubiyyin.*, 23; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 244-247; Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulafa*, 6/54; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 249-250; Basuğuy, *Eyyubiler*, 40.

üstadamlığını, kimi zaman da davâdarlığını yerine getiriyordu. Sultanın aldığı kararlarda etkisi yüksekti. Bunun bilincinde olan Melik Nâsır Dâvûd, Dimaşk'ın Melik Cevâd'a verilmesinde payı olan Şeyhüşşüyûh ailesi hakkında Sultan'a çekincelerini ilettiler. Bunun üzerine kuşkulanan Sultan, Fahreddîn Şeyhüşşüyûh'u tutukladı ve Kalet el-Cebel'de hapse koydu. Kardeşi İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh'u, Dimaşk'ı Melik Cevâd'ın elinden alması için gönderdi. Melik Cevâd'a Dimaşk'a karşılık Mısır'da bazı iktâları teklif eden İmâdeddin, aksi durumda Mısır ordusunu karşısında bulabileceğini söyledi. Melik Cevâd ise bu teklifi reddetti. Bunun üzerine İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh, Dimaşk'ın ileri gelenlerini bir araya toplayarak Melik Cevâd'ın Dimaşk naibliğinden azledildiğini bildirdi. Durumdan haberdar olan ve öfkelenen Melik Cevâd, II. Şîrkûh ve İmâdeddin b. Kılıç ile yaptığı istişare neticesinde İmâdeddin b. Şeyhüşşüyûh'u önce tutukladı ardından Haşhaşi fedaileri eliyle öldürttü. Yaşananlardan haberdar olan II. Melik Âdil ordu hazırlayıp Dimaşk üzerine yürüyeme karar verdi. Fakat Melik Nâsır Dâvûd ve yanında bulunan emirler, içinde vaatlerin olacağı bir mektup ile onu Mısır'a davet edip tutuklamasını tavsiye ettiler. Sultan tavsiyelere uyarak mektubu gönderdi. Melik Cevâd'ın danıştığı naibi İmâdeddin b. Kılıç, Mısır'a gitmesi halinde tutuklanacağını belirtti. Zaten Dimaşk'ı idare etmekte yetersiz ve isteksiz olan Melik Cevâd, emirlerinden Kemaleddin Muhammed b. Talha el-Kureyşî'yi (ö.652/1254) elçi olarak Melik Sâlih Necmeddîn'e gönderdi. Dimaşk'a karşılık Rakka-Sincar-Âne'yi vermesini ve bunun için yemin etmesini istedi. Dimaşk'ı almasının sultanlığı için çok önemli bir adım olacağını farkında olan Melik Sâlih Necmeddîn, düşünmeden teklifi kabul etti. Antlaşmaya sadık kalacağına dair yemin etti. Bilâd-ı Şark, Amid ve Diyarbekir'e naibler tayin etti. Emri altında önemli görevler ifa eden Hârizmliler'e, Harran, Ruha, Akka ile el-Cezîre bölgesinden bazı yerleri verdi. Daha sonra Dimaşk'a hareket eden Melik Sâlih Necmeddîn, Cemâziyelevvel 636/Ocak 1238'de idareyi ele aldı.²¹²

²¹² el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/389-390; İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/203; Safedi, *el-Vafi bi'l-vefeyât*, 301; Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâil b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 2/266; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 249-250; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyubiler - Memluklar (1193-1260)*., 169-170; Basuğuy, *Eyyubiler*, 52-53.

2.2.4. Melik Sâlih Necmeddîn Eyyûb'u Esir Etmesi

Dımaşk'ı kolay bir şekilde ele geçiren Melik Sâlih Necmeddîn'in hedefinde Mısır'daki saltanat tahtı bulunuyordu. Kardeşinin Dımaşk'ı alması Sultan II. Melik Âdil ve annesini huzursuz etmişti. Öte yandan Melik Sâlih Necmeddîn'e Dımaşk'ı teslim eden Melik Cevâd, Sincar'a gitti. Fakat 637/1239 yılında Musul sahibi el-Melikü'r-Rahîm Bedrüddîn Lü'lü'(ö. 657/1259) Sincar'ı onun elinden aldı. Hâkimiyeti altındaki son toprak olan Âne'yi de 637/1240 Halife Müstansır-Billâh'a sattı.²¹³ Sultan II. Melik Âdil'den memnun olmayan Mısır ümerası, Melik Sâlih Necmeddîn'e mektuplar göndererek Mısır'a girmesi halinde kendisine destek olacaklarını bildirdiler. II. Melik Âdil'den istediğini elde edemeyen Melik Nâsır Dâvûd, 636/1238 yılında Melik Sâlih Necmeddîn'e Fahru'l-Kudât Nasrullah b. Berâka ile mektup gönderdi. Ondaki Dımaşk ve babasından kalan yerleri istedi. Bunun karşılığında Mısır'ın ona teslimi için yardımcı olacağını ilettiler. Melik Sâlih Necmeddîn Eyyûb, Mısır'a hâkim olduktan sonra talebini yerine getireceğini ilettiler. Fakat Melik Nâsır Dâvûd daha önce yaşadığı tecrübelerden dolayı bunu kabul etmedi. İkili arasında antlaşma sağlanamadı.²¹⁴

Melik Sâlih Necmeddîn, 29 Ramazan 636/5 Mayıs 1239 günü emrindeki 5000 süvari ile birlikte Dımaşk'tan çıkarak Gazze yakınlarında Hirbetü'l-Lüsûs denilen yere gitti. Mısır'dan emir ve askerlerin kendisine katılacağı bilgisini alan Melik Sâlih Necmeddîn, Emir Hüsâmeddîn el-Hezbânî'yi (ö.658/1260) onları karşılamaya gönderdi. Melik Sâlih Necmeddîn Hirbetü'l-Lüsûs'ta bulunduğu sırada Melik Nâsır Dâvûd, II. Melik Âdil ile ittifak yapmak üzere Mısır'a gitti. Bunu haber alan Melik Sâlih Necmeddîn endişe içinde Nablus'a geçti. Bu ittifakın gerçekleşmesi durumunda zor durumda kalabilirdi. Nitekim II. Melik Âdil, Melik Nâsır Dâvûd'a büyük bir karşılama hazırlamıştı. Melik Sâlih Necmeddîn'e karşı savaşma kararı alan ikili, savaşın kazanılması halinde Dımaşk'ın Melik Nâsır Dâvûd'a bırakılması konusunda

²¹³ Ebü'l-Fazl Kemâleddin Abdürrezzâk b Ahmed b Muhammed Şeybani İbnü'l-Fuvâti, *el-Havadisü'l-Câmia ve't-Tecaribü'n-Nafia fi'l-Mieti's-Sabia* (Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 111.

²¹⁴ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/202-207; Makrızî, *es-Sulûk li-ma'rifeti duveli'l-mulûk*, 392; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyûbiler - Memluklar (1193-1260)*, 172; Basuğuy, *Haçlılar karşısında İslâm'ın sağlam bir kalesi Eyyûbiler*, 56; Polat, *Eyyûbiler*, 314.

anlaştı.²¹⁵ Öte yandan Melik Nâsır Dâvûd'un Mısır'da olması, Melik Sâlih Necmeddîn'in Filistin'den geçişte herhangi bir engel ile karşılaşmaması açısından avantaj teşkil edecekti. Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Nâsır Dâvûd'a ait olan toprakların Gavr, Cinin, el-Halil, Beyt-i Cibril, Gazze'den başlayarak el-Arîş'e kadar olan kısmını ele geçirdi. Bu arada Melik Sâlih Necmeddin'e Mısır'daki emirlerden mektuplar gelmeye devam ediyordu. Mektup gönderenler arasında II. Melik Âdil'in önemli emirlerinden olan Fahreddin b. Şeyhüşşüyûh'ta bulunuyordu. Mektup Melik Nâsır Dâvud'un eline geçti. Emirinin ihanetine kayıtsız kalmayan Sultan II. Melik Âdil onu tutuklatarak Cebel kalesine hapsedti.²¹⁶

Melik Sâlih Necmeddîn, Mısır üzerine sefer için son hazırlıklarını yapıyordu. Bu kapsamda Ba'lebek sahibi amcası el-Melikü's-Sâlih İmâdeddin İsmail'den (ö.648/1251) yardım istedi. Görünürde destek vermeyi kabul eden İmâdeddin İsmail'in asıl amacı, Mısır seferine çıkacak Melik Sâlih Necmeddîn'in yokluğunda Dımaşk'ı ele geçirmekti. Abisi Melik Sâlih Necmeddîn'in Mısır'a sefer yapacağı bilgisini alan Sultan II. Melik Âdil, Halife Müstansır-Billâh'tan yardım talep etti. Halife, yeni bir iç savaşın patlak vermesini önlemek için Muhyiddin İbnü'l-Cevzî'yi Melik Sâlih Necmeddîn'e elçi olarak gönderdi. Yapılan görüşmeler neticesinde Muhyiddin İbnü'l-Cevzî, tarafları önceki durumlarına sadık kalmaları konusunda ikna etti. Buna göre; Mısır ve Güney Filistin II. Melik Âdil'de, Dımaşk, Havran ve el-Celîl ise Melik Sâlih Necmeddîn'de kalacaktı. Ayrıca Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Nâsır Dâvûd'dan almış olduğu yerleri geri verecekti.²¹⁷

Yapılan antlaşma sonrası oluşan barış ortamı fazla uzun sürmedi. Melik Sâlih Necmeddîn'in Mısır ile ilgilenmesini fırsat bilen amcası İmâdeddin İsmail, II. Şirkuh ile birlikte 27 Safer 637/28 Eylül 1239'da Dımaşk'ı işgal etti. Melik Sâlih Necmeddîn, Nablus'ta bulunduğu sırada amcası İmâdeddin İsmail'in Dımaşk'ı işgal edip oğlu el-Melikü'l-Mugîs Fethuddin Ömer'i (ö.641/1243) hapsettiği bilgisini aldı. Emir Hüsâmeddîn el-Hezbânî'nin başında olduğu bir birliği Dımaşk'a gönderdi.

²¹⁵ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/215; Polat, *Eyyübîler*, 316; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübîler - Memluklar (1193-1260)*, 174.

²¹⁶ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 1960, 5/213; Mekin, *Ahbârü'l-Eyyubiyyin.*, 23-25.

²¹⁷ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/216; İbnü'l-Fuvati, *el-Havadisü'l-câmia*, 100-101; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 254; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 252; Yasemin Sarı, *Müstansır-Billâh ve Dönemi (623-640 / 1226-1242)* (Marmara Üniversitesi, 2013), 146.

Hüsâmeddîn Akabetü'l-Feyk'e vardığında Melik Nâsır Dâvud'un askerlerinden bir grubun karşı koymasına rağmen yoluna devam etti. Hüsameddin, Dımaşk'a yaklaştığında şehrin ele geçirildiğini görünce geri çekilmeye karar verdi. Öte yandan II. Melik Âdil, Melik Nâsır Dâvud ile yaptığı antlaşmaya sadık kalmayarak, İmâdeddin İsmail'in Dımaşk'ı ele geçirmesine göz yummuştu. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvud, Kahire'den öfke ve hayal kırıklığı içinde Emir Seyfeddin Ali b. Kılıç ile birlikte Kerek'e döndü.²¹⁸

Dımaşk'ın İmâdeddin İsmail tarafından ele geçirilmesi ile Melik Sâlih Necmeddîn'in durumu kritik bir hal aldı. Mısır, el-Cezîre ve Dımaşk üçgeninde sıkışıp kalmıştı. Melik Sâlih Necmeddîn Mısır'a gitse kardeşi ve rakibi II. Melik Âdil vardı. El-Cezîre'ye gitmeyi düşünse Dımaşk'ta İmâdeddin İsmail, Hıms'ta II. Şîrkûh vardı. Ayrıca yanında bulunan emirler ve askerlerin aileleri ve mülkleri Dımaşk'ta İmâdeddin İsmail'in eli altındaydı. Bu durumu Melik Sâlih Necmeddîn ile paylaşan emirler Dımaşk'a dönmek için izin istediler. Melik Sâlih Necmeddîn'in izin vermesi üzerine emirler ve askerlerin büyük bir kısmı ayrıldı. En yakın emirleri bile onu yalnız bırakmış, yanında sadece emirlerden Bahâüddîn Ebü'l-Fazl Züheyr b. Muhammed el-Atekî (ö. 656/1258) ve Şihâbeddîn b. Sadeddîn Gümüşaba (ö. 697/1298) kalmıştı. Yanında bulunan emirler nasıl hareket edeceklerine dair bazı önerilerde bulundular. Kimileri Banyas yakınlarında bulunan Şakîf Kalesi'ne gidip toparlanmayı, kimileri de Hıskeyfâ'daki oğlu el-Melikü'l-Muazzam Turan Şah'ın (ö.647/1249) yanına gitmeyi önerdiler. Fakat Melik Sâlih Necmeddîn iki öneriyi de uygun bulmayarak amcasının oğlu Melik Nâsır Dâvud'a iltica etmeye karar verdi.²¹⁹

Nablus'a geçen Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Nâsır Dâvud'a iletilmek üzere veziri Bahâeddin Züheyr'e bir mektup yazdırdı. Mektubunda yer alan: “*Geçenler geçti ve biz melikler aynı ailedeniz. Şimdi amcamın oğluna sığınmak için geldim*” ifadeleri ile Melik Nâsır Dâvud'a sığınma talebinde bulundu. Melik Nâsır Dâvud, Mısır seferinde kendisine ait toprakları ele geçiren Melik Sâlih Necmeddin'e kızgındı fakat onun Eyyûbî hanedanı içindeki kilit konumunu düşünerek eline geçen bu fırsatı

²¹⁸ el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/398; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/363-364; Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 807; Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulafa*, 6/55; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 254.

²¹⁹ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/235-236.

kaçırmak istemedi. Bunun üzerine, İmâdeddin b. Mûsek ile Zahîreddin Sungur el-Halebî'yi 300 atlı ile birlikte onu tutuklamaları için Nablus'a yolladı. Melik Sâlih Necmeddîn gelenleri iyi bir şekilde karşıladı. Elçiler ona: “*İçini ferah tut, amcanın oğluna komşuluk isteğin kendisine ulaştı. O da seni yanında görmek istiyor. Bizleri de sana gelebilecek herhangi bir zararı önlemek için gönderdi.*” dediler. Melik Sâlih Necmeddîn onlara teşekkür ettikten sonra Melik Nâsır Dâvud'un emri ile Muazzam'ın Nablus'taki sarayında birkaç gün konakladı. Bir gece Haçlıların saldırıya geçtiklerini haber veren kös ve borular çaldı. Aslında ortada herhangi bir saldırı söz konusu değildi. Bu Melik Sâlih Necmeddîn'in tutuklanması için tertip edilmiş bir plandı. Bunun üzerine Melik Sâlih Necmeddîn'in memlukları Melik Nâsır Dâvud'un askerleri ile birlikte harekete geçtiler. Yapılan plan başarılı olmuş Nablus'ta yalnız kalan Melik Sâlih Necmeddîn, eşi Şecer el-Dürr (ö.655/1257) ve Emir Rükneddin Baybars el-Sâlihî (ö. 643/1246) ile birlikte tutuklanarak 21 Rebiülevvel 637/1239'da Kerek'e götürüldü.²²⁰

Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'e ulaşan Melik Sâlih Necmeddin'i saltanat sarayında gözaltına aldı. Ona iyi davranılması ve hizmetinin eksiksiz yapılması için annesi, eşi ve çocuklarına telkinlerde bulundu.²²¹ Önemli devlet adamlarından ve ilerleyen yıllarda Melik Sâlih Necmeddîn'in en yakınında olacak olan Şihâbeddîn (ö.693/1294) ve Necmeddîn b. Şeyhülİslâm'a (ö. 647/1249) ona eşlik edip yalnız bırakmamalarını emretti. Melik Sâlih Necmeddîn'e haber göndererek, onu kardeşi II. Melik Âdil ve amcası İmâdeddîn'den korumak için alıkoyduğunu ilettiler. Melik Nâsır Dâvûd, Melik Sâlih Necmeddîn'in yakın emirlerine Kerek'te kalmak isteyenlerin kalabileceğini söyledi. İçlerinde Bahâeddîn Züheyr ve Şihâbeddîn b. Sadeddîn'in bulunduğu bir grup adamı, Melik Sâlih Necmeddîn ile birlikte Kerek'te kalmaya karar verdi.²²²

²²⁰ Nuveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb*, 29/262; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/364; Zehebi, *Tarihü'l-İslâm*, 46/33; ed-Devadârî, *ed-Devâdârî*, 7/337; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyûbiler - Memluklar (1193-1260)*, 177-179; Basuğuy, *Eyyubiler*, 62-63; Polat, *Eyyûbiler*, 321.

²²¹ Sıbt b. el-Cevzî, İbn Vâsıl ve Zehebi'nin aksine Melik Sâlih Necmeddîn'in Kerek'te kaldığı süre boyunca kötü muamale ile karşılaştığını ve bunu Melik Sâlih Necmeddîn'in bizzat kendisinden dinlediğini dile getirir. Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/365.

²²² İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/241-243; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/398; Basuğuy, *Eyyubiler*, 65.

II. Melik Âdil, kardeşinin yakalandığını öğrenince çok sevindi ve hemen Alâeddîn b. en-Nâblusî'yi (ö.645/1247) elçi olarak Melik Nâsır Dâvûd'a gönderdi. Ondandır tutsak ettiği kardeşini kendisine teslim etmesini istedi. Bunun karşılığında ona Şevbek ve babası Melik Muazzam'a ait topraklar ile bir miktar altın vermeyi teklif etti. Aynı şekilde İmâdeddin İsmail ve II. Şîrkûh, büyük paralar karşılığında Melik Sâlih Necmeddîn'i kendilerine teslim etmesini istediler. Hatta İmâdeddin İsmail, Dımaşk'ın dörtte birini vermeyi önerdi. Ancak Melik Nâsır Dâvûd teklifler ile ilgilenmedi.²²³ Çünkü kabul etmesinin onu Dımaşk'tan mahrum bırakan II. Melik Âdil, İmâdeddin İsmail ve II. Şîrkûh'u güçlendireceğini biliyordu. Bunun üzerine II. Melik Âdil, Melik Nâsır Dâvûd'u tehdit etmiş fakat bunu ciddiye almayan Melik Nâsır Dâvûd kararından geri adım atmamıştı. Geçmiş deneyimler Melik Nâsır Dâvûd'a, II. Melik Âdil için kaçınılmaz sonun yaklaştığını ve Melik Sâlih Necmeddîn'in Mısır'daki saltanat tahtına oturacağını gösteriyordu. Bunu da ileride koz olarak kullanabileceğinin farkındaydı.²²⁴

Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed en-Nüveyrî, (ö. 733/1333) Melik Nâsır Dâvûd'un İmâdeddin İsmail'in yapmış olduğu teklifi reddetmesinin nedenini şu iki nedene bağlamaktadır: Birincisi, Melik Sâlih Necmeddîn'in önemli emirlerinden şair Cemâleddîn Yahya b. Matrûh el-Mısırî'nin (ö.649/1251) Melik Nâsır Dâvûd'a bir haberci göndererek ona, Melik Sâlih Necmeddîn'i amcası İmâdeddin İsmail'e teslim etmesi halinde Hârizmliler'in, topraklarını talan edeceklerine dair yemin ettiklerini söylemesine dayandırmaktadır. İkinci olarak, Melik Nâsır Dâvûd'un annesinin de Melik Sâlih Necmeddîn'i teslim etmesi halinde onun yanında kalmayacağına dair yemin etmesinin Melik Nâsır Dâvûd üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.²²⁵

Halîfe Müstansır'ın elçisi Muhyiddîn İbnü'l-Cevzî, yanında bulunan Cemâleddîn b. Matrûh ile birlikte, Melik Nâsır Dâvûd ile II. Melik Âdil ve İmâdeddin İsmail arasındaki sorunları çözüme kavuşturmak için harekete geçtiler. Önce Kahire'ye giderek II. Melik Âdil ile görüştüler ardından Kudüs'e, Melik Nâsır Dâvûd'a uğradıktan sonra son olarak Dımaşk'a İmâdeddin İsmail'e uğradılar. Melik

²²³ Bazı kaynakların Makrizi'ye dayandırarak, Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk'ın kendisine verilmesi halinde Melik Sâlih Necmeddîn'i teslim edeceğini belirtmeler de (Makrizî, es-Sülûk, I, 398.) Sıbt İbnü'l-Cevzî, Zehebî ve İbn Vâsıl'da böyle bir bilgi yer almamaktadır.

²²⁴ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/244-245.

²²⁵ en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-a'reb*, 29/265.

Nâsır Dâvûd'un Dımaşk'ın kendisine bırakılması şartından geri adım atmaması üzerine görüşmelerden bir sonuç elde edilemedi.²²⁶

Melik Muzaffer, Hama'da hutbeleri Melik Sâlih Necmeddîn'in adına okutuyordu. Daha sonra bundan vazgeçmiş ve hutbeleri II. Melik Âdil adına okutmaya başlamıştı. Bunu Hama kadısı Şihâbeddîn İbrahim b. Abdullah b. Ebi'd-Dem (ö.642/1244) aracılığı ile İmâdeddîn İsmail ve II. Âdil'e ileterek dikkati başka yöne çekmek istemişti. Asıl amacı Melik Sâlih Necmeddîn'in serbest bırakılması ve Mısır'ın fethinde ona destek olmasını sağlamaktı. Şaban 637/Mart 1240'ta yola çıkan İbn Ebi'd-Dem, önce Dımaşk'a İmâdeddîn İsmail'e ardından Nablus'a, Melik Nâsır Dâvûd'un yanına uğrayarak yanındaki mektubu sundu. Mektupta Melik Muzaffer, Melik Sâlih Necmeddîn'in serbest bırakılması talep ediyordu. Melik Nâsır Dâvûd, olumlu karşılık vererek serbest bırakacağına dair yemin etti. Öte yandan daha önce Melik Nâsır Dâvûd ile İmâdeddîn İsmail ve II. Melik Âdil arasında barışı tesis etmek için girişimde bulunan halîfenin elçisi Muhyiddîn İbnü'l-Cevzî, Nablus'ta Melik Nâsır Dâvûd ile bir araya gelerek bir kez daha barış teklifini sundu. Fakat Melik Nâsır Dâvûd, daha önceki cevabını yeniden verdi ve Dımaşk'ın kendisine verilmesi şartından geri adım atmadı.²²⁷

Melik Sâlih Necmeddîn'in serbest bırakılmasına yönelik girişimler Melik Nâsır Dâvûd üzerinde olumlu bir etkiye sebep olmuştu. Melik Nâsır Dâvûd'un etkili emirlerinden üçü, İmadüddin b. Mûsek, Seyfüddin Ali b. Kılıç ve Zahrüddîn Sungur el-Halebi de ona aynı yönde tavsiyelerde bulundular. Böylece 27 Ramazan 637/21 Nisan 1240 tarihinde, yedi aylık bir esaretten sonra, Melik Sâlih Necmeddîn serbest bırakıldı ve Nablus'a Melik Nâsır Dâvûd ile buluşmak üzere gönderildi. Melik Nâsır Dâvûd onu hazırlattığı saltanat otağında ağırladı. II. Melik Âdil adına okutulan hutbeyi sonlandırıp Melik Sâlih Necmeddîn adına hutbe okunmasını emretti. Bunu yapmakla, Melik Sâlih Necmeddîn'in Eyyûbî Devleti'nin sultanı olarak tanıdığını ifade etmiş oluyordu. Daha sonra ikili Kudüs'te Kubbet-üs-Sahra'ya giderek ittifak yemini ettiler. Bu ittifakın (ve dolayısıyla Melik Sâlih Necmeddîn'in esaretten kurtuluşunun) şartları çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde bildirilmektedir. İbn Vâsıl, Makrîzî, İbnü'l-

²²⁶ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/247-248.

²²⁷ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/252-253.

Amîd'in de aralarında olduğu bazı müellifler; Melik Sâlih Necmeddîn Mısır'ı ve saltanatı alması halinde Melik Nâsır Dâvûd'a Dimaşk ve bağlı yerler ile el-Cezîre'ye ek olarak 200 ila 400.000 dinar arasında bir para verileceğini belirtilmektedirler.²²⁸

Sıbt İbnü'l-Cevzî Şemsüddîn Yûsuf et-Türkî (ö. 654/1256) ise Melik Sâlih Necmeddîn'in ağzından şunları paylaşmaktadır: “*Nâsır Dâvûd benden hiçbir sultanın karşılayamayacağı şeyleri isteyerek yemin ettirdi; Dimaşk, Hıms, Halep, el-Cezîre, Diyarbekir ile Mısır'ın yarısını, hazinelerden kıymetli eşyalar istedi. Ben bu yemini baskı altında ettim*”²²⁹ Melik Nâsır Dâvûd ve Melik Sâlih Necmeddîn anlaşmayı tamamladıktan sonra Gazze'ye geçerek karargâh kurdular. Bunu haber alan II. Melik Âdil askerleriyle Kahire'den Bilbis'e doğru hareket etti. Bilbis'te karargâh kuran II. Melik Âdil, amcası İmâdeddîn İsmail'i yardıma çağırdı. Olası bir savaşta Melik Nâsır Dâvûd'un Kerek ordusu Mısır ordusuna karşılık verebilecek güce sahip değildi. Tek beklentileri II. Melik Âdil'den memnun olmayan emirlerin ondan ayrılıp kendilerine katılmalarıydı. Fakat hem bu beklentileri gerçekleşmemiş hem de İmâdeddin İsmail ve Hıms Hâkimi el-Melik el-Mansur İbrahim (ö.643/1245) Bilbis'e gelerek II. Melik Âdil'e katılmışlardı. Melik Nâsır Dâvûd ve Melik Sâlih Necmeddîn kendi ordularından çok daha büyük iki ordu arasında kaldıklarını görünce çaresizlik içinde Nablus'a çekildiler. Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'e dönmelerini tavsiye etti, ancak Melik Sâlih Necmeddîn bunun bir tuzak olduğunu düşünerek reddetti. Melik Nâsır Dâvûd'un İmâdeddin İsmail ve II. Melik Âdil ile yakınlaşıp kendisini tekrar hapse atacağı düşünüyordu. 8 Zilkâde 637/31 Mayıs 1240 Cuma gecesine Melik Sâlih Necmeddîn taraftarı bazı emir ve askerler II. Melik Âdil'in otağına baskın düzenleyip onu tutukladılar. Bir ulak ile Melik Sâlih Necmeddîn'i saltanatı devralması için Mısır'a davet ettiler. O da davet mektubunu Melik Nâsır Dâvûd'a gönderdi. Melik Nâsır Dâvûd ile Melik Sâlih Necmeddîn gelen haberi doğrulattıktan sonra Mısır'a doğru hareket ettiler. 19 Zilkade 637/11 Haziran 1240 Pazartesi günü Bilbis'e ulaşarak,

²²⁸ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/259; Mekin, *Ahbârü'l-Eyyubiyyin.*, 29; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/400-401; Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâil b. Ali b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 3/166; Ebü'l-Yümn Mücirüddin Abdurrahman Ebü'l-Yümn el-Uleymi, *el-Ünsü'l-Celil bi-Tarihi'l-Kuds ve'l-Halil*. (Amman : el-Mektebetü'l-Muhtesib, 1973), 2/5.

²²⁹ Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/366; Ebü'l-Abbâs Şehabeddin Ahmed b. Yahyâ İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesalikü'l-Ebsar fî Memaliki'l-Emsar : el-Mesalik ve'l-Asar ve'l-Ekalim*. (Ebûzabî [Abudabi] : el-Mecmaü's-Sekafî, 2003), 27/314.

Melik II. Âdil'i teslim aldılar.²³⁰ Melik Nâsır Dâvûd, Melik II. Âdil'in yanına giderek Dımaşk'ı verme sözünü tutmadığı için ona sitemde bulundu. Melik II. Âdil de pişman olduğunu belirtti. Melik Nâsır Dâvûd ona “*İçin rahat olsun! Seni serbest bırakacağım.*” dedi. Daha sonra Melik Sâlih Necmeddîn'in yanına giderek Melik II. Âdil'i serbest bırakmaları gerektiğini söyledi. Melik Sâlih Necmeddîn, Melik II. Âdil'i bıraktıkları an hep beraber zarar göreceklərini belirtti. Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Nâsır Dâvûd'un uyumasını bekledi ve gece vakti kardeşi Melik II. Âdil'i alarak Kahire'ye doğru hareket etti. 23 Zilkade 637/15 Haziran 1240 Cuma günü Kahire'ye giren Melik Sâlih Necmeddîn, Kalet el-Cebel'e yerleşti. Ardından Kahire'ye ulaşan Melik Nâsır Dâvûd ise Vezâret Sarayı'na yerleşti.²³¹

2.2.5 Melik Sâlih Necmeddîn Eyyûb ile Arasının Açılması

Melik Nâsır Dâvûd'un Kahire'deki ikametinin üzerinden bir aydan az bir süre geçmişti ve Melik Sâlih Necmeddîn'den ittifak yemininin gereğini yerine getirmesini bekliyordu. Bu kapsamda Ürdün'ün kontrolünü tamamlayacak olan Şevbek'in kendisine bırakılmasını talep etti. Fakat bunu reddeden Melik Sâlih Necmeddîn, sadece anlaşma uyarınca Melik Nâsır Dâvûd'a 200.000 dinar verdi. Çünkü Melik Sâlih Necmeddîn yemini baskı altında yaptığını ve bunun geçerli olmadığını düşünüyordu. Ayrıca her halükârda sorun olarak gördüğü ve muhtemelen bir tehdit oluşturabilecek olan eski müttefikinden kurtulmaya oldukça istekliydi. Melik Sâlih Necmeddîn'i böyle bir düşünceye sevk eden gelişmeler Kahire'ye varmadan önce başlamıştı. Kimi kaynaklarda geçen bilgiye göre, Nablus'tan Kahire'ye giden yolda Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Nâsır Dâvûd hakkında rahatsız edici söylentiler duymuştu. Bu söylentilere göre onun, saltanatı kendisi için ele geçirme niyetinde olduğu ve hatta Melik Sâlih Necmeddîn'in bazı memluklerini efendilerini öldürmeye ikna etmeye çalıştığı söylenmekteydi.²³² Buna ilave olarak İbn Vâsıl, Melik Nâsır Dâvûd'un Mısır'dan beklenen yardımın gelmemesi üzerine endişeye kapıldığını ve Melik Sâlih

²³⁰ Sârimüddîn İbrâhîm b Muhammed b Aydemir Alâî Mısırî İbn Dokmak, *Nüzhetü'l-enam fî tarihi'l-İslâm 628-659 h. / 1230-1261 m.* (Sayda : el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999), 116; Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihaye*, 13/180; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/403; İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan*, 5/85.

²³¹ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/366-367; Dokmak, *Nüzhetü'l-enam*, 116-117; Tagriberdi, *en-Nücümü'z-Zâhire*, 6/6/311; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübler - Memluklar (1193-1260).*, 185.

²³² Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/366; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 265.

Necmeddin'e Kerek'e dönmeyi teklif ettiğini ifade eder. Böylece onu tutuklayıp İmâdeddin İsmail ve II. Melik Âdil ile antlaşmayı düşündüğünü fakat durumu sezen Melik Sâlih Necmeddîn'in Kerek'e gitmekten vazgeçtiğini belirtir.²³³

Bir fırsatını bulup Melik Nâsır Dâvûd'u Mısır'dan uzaklaştırmayı düşünen Melik Sâlih Necmeddîn, adamlarından birini ona göndermeye karar verdi. Adamına kendisi ile görüştüğünü hissettirmeden Melik Nâsır Dâvûd'a Sultan'ın onu tutuklama niyetinde olduğunu ifade etmesini söyledi. Melik Sâlih Necmeddîn'in kendisini tutuklamayı planladığını öğrenen Melik Nâsır Dâvûd, kendi topraklarına dönmek için izin istedi. Emir Seyfeddîn b. Kılıç'la birlikte Zilhicce 637/Temmuz 1240 yılı sonunda Mısır'dan ayrıldı. Gazze'ye uğrayan Melik Nâsır Dâvûd, burada bir müddet kaldıktan sonra Kerek'e geçti.²³⁴ Öte yandan İmâdeddin İsmail, Frenkler ile sahil bölgesinin teslimi karşılığında iş birliği yaptı. Melik Sâlih Necmeddîn ile ittifakı nedeniyle Melik Nâsır Dâvûd'a misilleme yapmak istiyordu. Bunun üzerine Frenkler Melik Nâsır Dâvûd'a ait Nablus'a saldırdı. Ancak Nablus halkı onları bozguna uğrattı. Bunu haber alan Melik Nâsır Dâvûd, Melik Sâlih Necmeddin'den asker talep etti. Fakat bu talebi karşılık bulmadı. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd, yeni bir Suriye koalisyonu oluşturmak için İmâdeddin İsmail ve Melik Mansur İbrahim'e haber gönderdi. Babasından kalan toprakları geri alamasa bile, en azından hâkimiyeti altında olan az sayıdaki yeri elinde tutmaya kararlıydı. İmâdeddin İsmail şevkle kabul etti; yeğeni Melik Sâlih Necmeddîn'in asıl hedefinin kendisi olacağını bildiği için kendisi de çaresizce müttefik arıyordu. Böylece Dımaşk, Kerek ve Hıms Melikleri Melik Sâlih Necmeddin'e karşı üçlü koalisyon oluşturdular.²³⁵

Melik Nâsır Dâvûd'un İmâdeddin İsmail ile anlaşması üzerine Melik Sâlih Necmeddîn, Muharrem 638/Ağustos 1241 tarihinde Kemaleddin b. Şeyhüşşüyûh'un başında olduğu bir birliği Melik Nâsır Dâvûd'a ait Sahil Bölgesi'ne (Filistin) gönderdi. Muharrem 638/Ağustos 1241 tarihinde Kudüs dağında yapılan savaşta Kemaleddin'in birliği ağır bir yenilgi aldı. Çok sayıdaki esir arasında Kemaleddin de vardı. Melik

²³³ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/260-261.

²³⁴ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 1960, 5/271-272; Ebû Hafs Zeynüddin Ömer b. Muzaffer b. Ömer İbnü'l-Verdi, *Târîhu İbni'l-Verdi = Tetimmetü'l-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer*. (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996), 2/165; Mekin, *Ahbârü'l-Eyyubiyyin.*, 186-187.

²³⁵ Tagriberdi, *en-Nücûmü'z-Zâhire*, 6/6/283; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/406; İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 1960, 5/278.

Nâsır Dâvûd, esirlere iyi davrandı ve daha sonra onları serbest bırakarak Mısır'a gönderdi.²³⁶

İmâdeddin İsmail ittifakı genişletmek adına Kemâleddîn İbnü'l Adîmi, Halep sahibi Dayfe Hatun'a elçi olarak gönderdi. Fakat Dayfe Hatun ittifaka katılma teklifini kabul etmedi. Artık Salih İsmail'in yönelebileceği tek bir önemli güç kalmıştı, Akka Frenkleri.²³⁷ Normal şartlarda kendilerini savunmaktan fazlasını yapamayacak kadar zayıf olan Frenkler, Haçlı seferi için gelmiş olan Theobald of Champagne'nin (ö.651/1253) başında bulunduğu Haçlılar'ın varlığı ile güç kazanmışlardı. Theobald, piyade kuvvetlerine ek olarak yaklaşık 5.000 ağır süvariye komuta ediyordu ve bu, İmâdeddin İsmail'in yetersiz kaynaklarına paha biçilmez bir katkı olacaktı. Bunun üzerine İmâdeddin, 638/1240 yazının sonlarında Melik Sâlih Necmeddin'e karşı Haçlılara ittifak teklifinde bulundu. Kabul etmeleri halinde Celîle, Taberiyye, Sahil bölgesi ve Güney Lübnan'daki bütün varlıkların kendilerine devredileceği taahhüdünde bulundu. Ayrıca Haçlılar, serbest bir şekilde Dımaşk'a girebilecek ve ihtiyaçları olan mühimmatları alabileceklerdi.²³⁸

İmâdeddin İsmail'in yapmış olduğu antlaşma Müslümanlar arasında büyük tepkiye yol açtı. Dımaşk halkı Haçlılara mühimmat satışı yapmamak için Ebû Muhammed İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm es-Sülemî'ye (ö. 660/1262) giderek fetva istediler. İzzeddin İbn Abdüsselâm mühimmat satmanın haram olduğu fetvasını verdi ve hutbeden İmâdeddin İsmail'in adını çıkardı. Bunu duyan İmâdeddin İsmail, İzzeddin İbn Abdüsselâm'ı ve ona destek veren Malikî alim Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'i önce hapsetti ardından Dımaşk'tan çıkarttı. Melik Nâsır Dâvûd, hocası Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'i Kerek'e davet etti. 639/1241 yılında Kerek'e giden İbnü'l-Hâcib burada bir müddet kaldıktan sonra Kahire'ye geçti. Kerek'te kaldığı dönemde

²³⁶ Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 197.

²³⁷ Papa Gregory IX'ın (ö. 639/1241) 1234 yılında yapmış olduğu kutsal topraklara yeni bir haçlı seferi çağrısı sonrası, Theobald of Champagne öncülüğünde 637/Eylül 1239'da düzenlenen sefere katılanlardı. Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 265-266; Kenneth M. Setton, *A history of the Crusades: the art and architecture of the Crusader states*. (Madison: The University of Wisconsin, 1969), 369; Runciman - Işıltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3/211-217; W. B. Stevenson, *The Crusaders In The East*, 1907, 317-318.

²³⁸ en-Nuveyrî, *Nihâyetü'l-a'reb*, 27/72; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 263.

önemli eseri *el-Kâfiye*'yi, Melik Nâsır Dâvûd'a okutmak için *el-Vâfiye* adıyla manzum hale getirdi sonra da şerh etti.²³⁹

İmâdeddin İsmail'in yaptığı antlaşma ile Haçlılara teslim edilmesi gereken Şakîf Kalesi, kale komutanları tarafından teslim edilmek istenmedi. İmâdeddin'in baskısı üzerine komutanlar Melik Nâsır Dâvûd'dan yardım istediler. Melik Nâsır Dâvûd'un gönderdiği birlik kalenin savunmasına katıldı. Kalenin tesliminin güç olduğunu gören İmâdeddin, kaleyi kuşattı. Bunun üzerine kalede bulunanlar, kaleyi Haçlılara teslim etmelerinin helal olmadığını belirterek ancak kendisine teslim edeceklerini ilettiler. İmâdeddin kaleyi teslim alarak Haçlılara verdi.²⁴⁰

Filistin'de kutsal yerleri savunmanın ağır yükünü taşıyan Melik Nâsır Dâvûd ile Haçlılar arasında aralıklı çatışmalar yaşanıyordu. Bu çatışma hali, 4 Cemâziyelevvel 640/30 Ekim 1242'de Nablus'a bir Tapınak Şövalyesi baskını ile doruğa ulaştı; şehirde üç gün süren vahşi bir yağmalama sırasında en az 1.000 kişi öldürüldü ve birçok kadın ve çocuk Akkâ'nın köle pazarlarına götürüldü. Haçlılar Melik Nâsır Dâvûd'un Kerek'ten Akkâ'ya ilerlemesinden önce geri çekildiler.²⁴¹ 641/1243 yılında oluşan sükûnet ortamında Melik Sâlih Necmeddîn ile amcası İmâdeddin İsmail arasında görüşmeler başladı. Aslında bu görüşmeler iki melikten de öte Eyyûbî Devleti'nin melikleri arasında barışın sağlanmasıyla ilgiliydi. Görüşmeler sorunsuz bir şekilde ilerlemiş ve anlaşma sağlanmıştı. Antlaşmada üç madde üzerine mutabakat sağlandı. Buna göre:

- Melik Sâlih Necmeddîn Eyyûbî Devlet'i genelinde ve özellikle Dımaşk, Hims ve Halep'te "*sahib el-hutbe ve'l-sikka*" -yani Sultan- olarak tanınacaktı.
- İmâdeddin İsmail'in şehri işgal etmesinden bu yana Dımaşk'ta hapsedilen Melik Sâlih Necmeddîn'in arkadaşları serbest bırakılacak ve malları iade edilecekti.

²³⁹ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/303; İbnü'l-Verdi, *Târîhu İbni'l-Verdi*, 2/167; Yunini, *Zeylu Mir'ati'z-zaman.*, 2/173; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/370; Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâduddîn İsmâil b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 3/169; el-Ömeri, *Mesalikü'l-ebsar fî memaliki'l-emsar*, 27/320; Hulusi Kılıç, "İbnü'l-Hâcib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/21/55-58.

²⁴⁰ Runciman - Işıltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 266-267; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/381.

²⁴¹ Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 270-271.

- Dımaşk ve Mısır hükümdarları, Melik Nâsır Dâvûd'un mallarını kendi aralarında paylaşmaya karar verdiler.²⁴²

İmâdeddin İsmail antlaşma uyarınca, Melik Nâsır Dâvûd'un topraklarından kendi payına düşen kısmı almak için Aclun'a bir kuvvet göndererek kuşattı. Kuşatma sürerken Melik Sâlih Necmeddîn ile yapılan antlaşmanın akamete uğraması üzerine kuşatmayı kaldırarak ordusunu geri çağırmaya ve Melik Nâsır Dâvûd ile ilişkilerini düzeltmeye karar verdi. Halep ve Hıms melikleri de aynı şekilde Melik Sâlih Necmeddîn ile bağlarını koparmış ve böylece yeni bir Suriye ittifakı oluşmuştu. Ancak müttefikler Mısır ve Harezmîlerin birleşik gücüne karşı tek başlarına duramayacaklarının farkındaydılar. Bunun için daha fazla desteğe ihtiyaç duyan müttefikler, Haçlıları yanlarına çekmeye karar verdiler. Kabul etmeleri halinde Melik Nâsır Dâvûd tarafından kısa bir süre önce yeniden fethedilen Harem-i Şerîf ile birlikte Kudüs, Taberiye, Askalân ve Kevkeb'i vermeyi taahhüt ettiler.²⁴³

Kudüs'ün Haçlılara teslimi sırasında Kudüs'e uğrayan İbn Vâsıl şunları ifade etmektedir: *"Mescid-i Aksa'ya girdim ve Muallak Kaya'nın üzerinde keşişleri ve rahipleri gördüm. Sonra Kible Mescidine girdim ve orada asılı bir çan gördüm. Haçlılar Harem-i Şerif'te ezan ve kametleri sonlandırmıştı. Melik Nâsır Dâvûd, Kudüs'ü ziyaret ettiğim o gün Kudüs'e geldi ve Kudüs'ün batısında kamp kurdu, Mısır topraklarına ulaşmamı engeller korkusuyla onunla görüşmedim."*²⁴⁴

Haçlılar ile antlaşma imzalandıktan sonra İmâdeddin İsmail, Mısır'dan Filistin'e giden yolu kapatmak için Gazze'ye bir öncü kuvvet gönderirken, Melik Nâsır Dâvûd, Mısır Kuvvetleri'nin ilerlemesine hızlı bir şekilde yanıt verebilmek için ordusunu Kudüs yakınlarında konuşlandırdı. 642/1244 yazının başlarında 10.000 süvariden oluşan Hârizmliler tekrar Fırat'ı geçerek güneye, Filistin'e doğru ilerlediler. Hârizmliler'in yaklaştıklarını öğrenerek korkuya kapılan İmâdeddin İsmail, ordusunu Gazze'den aceleyle geri çağırdı ve Dımaşk'a çekildi. Melik Nâsır Dâvûd ise Kerek'e geçerek müdafaa tedbirleri aldı. Hârizmliler geçtikleri her yeri yağmaladılar ve birçok

²⁴² Nuveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb*, 29/302; İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/328; İbnü'l-Verdi, *Târîhu İbni'l-Verdi*, 2/173.

²⁴³ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 5/333; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 273-274; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 199.

²⁴⁴ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 5/333.

insanı öldürdüler. 3 Safer 642/11 Temmuz 1244'te Kudüs önüne geldiler, şehir sadece birkaç ay süre ile Haçlıların elindeydi ve hala savunmasıydı. Harezmliler, şehirdeki tüm Hristiyan türbelerini ve anıtlarını yıktıktan sonra Gazze'ye geçtiler. Kudüs'te kalan Hristiyanlar, Haçlılardan yardım gelmemesi üzerine Melik Nâsır Dâvûd'dan yardım istediler. Zaten Hristiyanlar ile yapılan ittifakta bulunmaktan hoşlanmayan Melik Nâsır Dâvûd sadece garnizonlarının selametle sahile ulaşmalarını sağlayacak birliği gönderdi ve bunun dışında herhangi bir yardımda bulunmadı. Böylece 625/1229 yılında Melik Kâmil'in Alman Kralı II. Friedrich ile yaptığı antlaşma neticesinden Haçlılara teslim edilen Kudüs, on beş yıl aradan sonra 17 Rebîülevvel 642/23 Ağustos 1244'te tekrar Müslümanların hâkimiyetine girdi.²⁴⁵

Hârizmliler geldiklerini Melik Sâlih Necmeddîn'e haber verdiler bunun üzerine Sultan, Hârizmliler'e Rükneddin Baybars el-Sâlihî komutasındaki büyük birliği Gazze'ye ve Hüsâmeddin b. Ebû Ali el-Hezbânî komutasındaki ikinci ve daha küçük bir kuvveti Nablus'a gönderdi. İmâdeddin İsmail ordunun komutasını Hârizmlilere karşı başarılı mücadelesi ile bilinen Hıms sahibi Melik Mansur İbrahim'e verdi. Melik Mansur ordusuna Akka'da Frenklerden 1500 süvari ve 10.000 piyadeden oluşan destek kuvvetini ekledi. Daha sonra Melik Nâsır Dâvûd'a çağrı yaparak onu kendisine katılmaya davet etti. Melik Nâsır Dâvûd kendisi katılmayarak komutanı Zahîreddin b. Sungur el-Halebî'nin başında olduğu bir birliği gönderdi. İki ordu 13 Cemâziyelevvel 642/17 Ekim 1244'te Gazze'nin 14 kilometre kuzeydoğusunda yer alan Hiribyâ köyünde karşı karşıya geldi. Çok şiddetli süren savaşı Melik Sâlih Necmeddîn'in ordusu kazandı. Sultan Melik Sâlih Necmeddîn, Rükneddin Baybars'a Melik Nâsır Dâvûd'un elinde bulunan yerleri ele geçirme talimatını verdi. Bunun üzerine harekete geçen Rükneddin Baybars, Melik Nâsır Dâvûd'un hâkimiyetinde olan Gazze, Kudüs, Halil, Beytü Cibril, el-Gavr, Nablus bölgelerini ele geçirdi. Böylece Melik Nâsır Dâvûd'un elinde sadece Kerek, Belkâ, Salt, Aclun kalesi kaldı. Melik Nâsır Dâvûd Aclun'u kendisine sadakatle hizmet eden önemli komutanı Seyfeddîn Ali b. Kılıç'a daha önce iktâ etmişti. Fakat Seyfeddîn Ali b. Kılıç taraf

²⁴⁵ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/336-337; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/378; Runciman - Işltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3/195.

değiştirerek Aclun'u içindeki hazineler ile birlikte Melik Sâlih Necmeddin'e teslim etti.²⁴⁶

Artık Melik Sâlih Necmeddîn'in Dimaşk'a doğrudan bir saldırı yapmasının önünde hiçbir engel kalmamıştı. Veziri Muîneddin b. Şeyhüşşüyûh'u Dimaşk kuşatması için tam yetki ile görevlendirdi. Muîneddin, Gazze'de bulunan Mısır askerleri ile Hârizmliler'in katılmasıyla oluşan bu büyük ordu ile Dimaşk'a yürüdü. Melik Sâlih Necmeddîn ile İmâdeddin İsmail arasında yapılan görüşmeler neticesinde Dimaşk'ın Melik Sâlih Necmeddin'e; Ba'lebek, Busra, Havran bölgelerinin İmâdeddin İsmail'e ve Hıms, Tedmür, Rahba'nın Melik Mansur'a bırakılmasına karar verildi. 8 Cemâziyelevvel 643/1 Ekim 1245'te İmâdeddin İsmail ve Melik Mansur'un Dimaşk'tan ayrılması sonrası vezir Muîneddin b. Şeyhüşşüyûh Dimaşk'ı teslim aldı. Harezmîlerin yağma yapabilecekleri göz önüne alınarak Dimaşk'a girmelerine izin verilmedi.²⁴⁷

Kudüs'ün fethi ve Dimaşk'ın alınmasında ciddi hizmetler ifa eden Hârizmliler, Sultan'ın kendilerine vermiş olduğu vaatlerin yerine getirilmesini beklerken aksi bir muamele ile karşılaşmaları ile hayal kırıklığına uğradılar. Bunun üzerine Melik Sâlih Necmeddin'e karşı ittifak arayışına girdiler. Sultan'ın karşısında yer alan Melik Nâsır Dâvûd ve İmâdeddin İsmail ile iş birliği yaptılar. İttifakın Melik Sâlih Necmeddîn'in gücü karşısında yeterli olmadığını düşünen Hârizmliler, önemli bir hamle yaparak Sultan'ın önemli adamlarından biri olan Rükneddin Baybars el-Sâlihî'yi ittifaka dahil ettiler. Müttelikler 23 Zilkade 643/11 Nisan 1246'da Dimaşk'ı kuşattılar.²⁴⁸

Bunun üzerine Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Mansur İbrahim'i iş birliği yapma konusunda ikna etti. Halep sahibi Melik Nâsır Yusuf'un da katılımı ile Muharrem 644/Mayıs 1246'da Hıms'ta bir araya geldiler. 7 Muharrem 644/25 Mayıs 1246 Cuma günü yapılan savaşı Melik Sâlih Necmeddîn ve müttelikleri kazandı.²⁴⁹ Sultan, Vezir Fahreddîn b. Şeyhüşşüyûh'u Melik Nâsır Dâvûd'a ait toprakları alması

²⁴⁶ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/340; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 275.

²⁴⁷ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/348; en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-a'reb*, 29/311; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 202.

²⁴⁸ Nuveyrî, *Nihâyetu'l-Ereb fi Funûni'l-Edeb*, 29/315; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/389.

²⁴⁹ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/358-359; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/396; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 205.

için Filistin'e gönderdi. Bunu haber alan Melik Nâsır Dâvûd ve Hârizmliler, Nablus'tan çıkarak Salt'a gittiler. Taraflar 17 Rebûlâhir 644/ 2 Eylül 1246'da karşılaştı ve çarpışma Mısır birliklerinin üstünlüğü ile neticelendi. Melik Nâsır Dâvûd kaçarak Kerek'e sığındı.²⁵⁰

Sultan ile yapılan savaşlar sonrası, Melik Nâsır Dâvûd'un hem ekonomik hem de askerî gücü azaldı. Kerek hariç topraklarının büyük çoğunluğunu kaybetti. Yaşadığı bu talihsizlik sonrası Melik Sâlih Necmeddin'e yönelik, muhtevasında sitem ve kızgınlık olan belîğ bir şiir kaleme aldı. Şiirde onu, amcası ve kardeşine karşı koruduğunu ayrıca onun sultan olmasına katkı sunduğunu vurgulamış fakat buna mukabil ondan aynı iyi niyeti göremediğinden yakınlık onu akrabalık bağlarını önemsemeyen biri olarak nitelemiştir.

“Ey akraba olduğu halde akrabalık bağlarını koparan!

Amcam baban, babam amcandır.

Bununla senin nesebin bütün krallara üstün gelmiştir.

Bırak benim belîğ sözüm tutuşmuş ateşiyle sizin namınızı müdafaa etsin.

Bu sözler sizin iftihar tacınızı inci ve zümrütlerle dokumuştur.

Senden kötü söz olmasaydı benden bu şiirlerle övünme olmazdı.”²⁵¹

2.2.6 Kerek Hakimiyetinin Sonu ve Melik Nâsır Yûsuf'a Sığınması

Melik Nâsır Dâvûd, hocası Şemseddin Hüsrevşâhî ve oğlu Melik Emced Hasan'ı Dimaşk'ta bulunan Melik Sâlih Necmeddin'e elçi olarak gönderdi. Elçiler Sultan'a, Melik Nâsır Dâvûd'un, Kerek'e karşılık Şevbek ve Mısır'dan ikta talebini içeren teklifini iletiler. Sultan, hükümdarlığı için kilit öneme sahip olan ve kuşatıp ele

²⁵⁰ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/364; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/396; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/427; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 205; Basuğuy, *Eyyubiler*, 124-125.

²⁵¹ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/365-368; Zehebi, *Tarihü'l-İslâm*, 47/352-355; Tagriberdi, *en-Nücümü'z-Zâhire*, 6/326-328; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 264-268.

geçiremediği Kerek'in teslimini içeren beklenmedik teklifi memnuniyet ile kabul etti. 4 Muharrem 647/19 Nisan 1249'da Dımaşk'tan Kahire'ye gitmek üzere ayrıldığında, Hüsâmeddîn el-Hezbânî'ye, Melik Nâsır Dâvûd ile yapmış oldukları antlaşma mucibince Kerek'i teslim alarak Şevbek'i teslim etmesi talimatını verdi. Ancak Hüsâmeddîn, Melik Nâsır Dâvûd'un kararının değişebileceğinden ve onun tarafından tutuklanacağından korktuğu için Sultan'dan özür dileyerek, kendisini bu görevden muaf tutmasını istedi, o da onu azletti. Bunun üzerine Sultan, Taceddin b. Muhacir'i (ö. 665/1267) Kerek'e gönderdi. Taceddin Kerek'e vardığında, Melik Nâsır Dâvûd'un teklifinden dönmeye karar verdiğini gördü. Çünkü Melik Sâlih Necmeddîn'in ağır hastalığından ve yaklaşan haçlı seferinden haberdar olmuştu. Yaşanan bu gelişmelerin Sultan'ın aleyhine olacağını ve gücünü kaybedeceğini düşünüp umutlanmış ve Kerek'i teslim etmekten vazgeçmişti.²⁵²

Yaşanan gelişmeler Melik Nâsır Dâvûd'un beklentilerinin aksi yönde ilerliyordu. Bunun üzerine Rebûlevvel 647/Temmuz 1249'da oğlu Muazzam İsa'yı Kerek'te naib bıraktıktan sonra, mücevherlerini ve kıymetli eşyalarını yanına alarak, el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn Yûsuf b. el-Meliki'l-Azîz Muhammed'in (ö. 658/1260) hâkimiyetinde olan Halep'e gitti. Melik Nâsır Salâhuddîn Yûsuf'a değerli bir hediye verdi.²⁵³ Melik Nâsır Salâhuddîn Yûsuf onu nezâketle karşılayıp ikramlarda bulundu. Mısır'a geçen Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Nâsır Dâvûd'un Halep'e gittiği haberini aldı. Bunun üzerine Dımaşk naibi Cemâleddin b. Yağmur'a (ö.648/1250) mektup göndererek Melik Nâsır Dâvûd'a ait Dımaşk'taki Dâr Usâme'yi ve Kabun'da bulunan sarayı yıkmasını emretti.²⁵⁴

Melik Nâsır Dâvûd yanında getirdiği mücevherlerin bir kısmını Abbâsî halifesine emanet olarak gönderdi. İbn Vâsıl, Melik Nâsır Dâvûd'un dünyanın kendisine dar geldiği ve fakirlik alametlerinin ortaya çıktığı bir sırada Halep'e gittiğini zikretmektedir. Bunu yorumlayan Yusuf Gavanime, Melik Nâsır Dâvûd'un Halife'ye

²⁵² el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/434; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/407; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 296.

²⁵³ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 5/379. İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960.

²⁵⁴ Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihaye*, 13/207; Zehebi, *Tarihü'l-İslâm*, 47/40-41; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/407; Nuveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Funûni'l-Edeb*, 29/334; Dokmak, *Nüzhetü'l-enam*, 184; Ebü'l-Mefahir Muhyiddin Abdülkadir b Muhammed b Ömer Nuaymi, *ed-Dâris fi Târîhi'l-Medâris* ([Kahire]: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 1988), 1/500; Tagriberdi, *en-Nücümü'z-Zâhire*, 6/362.

gönderdiği yarım milyon dinar ve buna ek olarak Melik Nâsır Yûsuf'a verdiği mücevherler düşünüldüğünde fakirlikten bahsedilmesinin zor olduğunu belirtir. Halep'e yaptığı yolculuğun bir kaçış ya da yoksulluktan değil, Melik Sâlih Necmeddin'e karşı bir cephe oluşturmak ve kaybettiği toprakları geri almak için olabileceğini ifade eder.²⁵⁵

Melik Nâsır Dâvûd'un Hârizmli Türk cariyeden olan küçük oğlu Muazzam İsa'yı naib bırakması, diğer oğulları Zâhir Şâdî ve Emced Hasan'ı rahatsız etti. Çünkü annelerinin Melik Emced'in kızı olması hasebiyle naibliğin Eyyûbî hanedanı mensuplarında yani kendilerinde olması gerektiğini düşünmekteydiler. Anne ve iki oğlu Melik Sâlih Necmeddin'e çok yakınlardı. Kerek'teki tutukluluk döneminde ona yardımlarda bulunmuşlardı. Muazzam İsa'yı tutuklatmak için Melik Sâlih Necmeddin ile ittifak yaptılar ve onu tutuklatarak Kerek'e hâkim oldular. Daha sonra Emced Hasan 7 Cemaziyelahir 647/17 Eylül 1249 tarihinde Mansûra'da bulunan Melik Sâlih Necmeddin ile görüşmeye gitti. Daha önce babasının yapmış olduğu teklife benzer bir teklif ile Mısır'da verilecek iktâlar karşılığında Kerek'i teslim edeceklerini belirtti. Bu teklif karşısında sevinen Melik Sâlih Necmeddin bunu düşünmeden kabul etti. 18 Cemaziyelahir 647/27 Eylül 1249'da Kerek'i teslim alması için Bedreddîn es-Savâbî'yi (ö.698/1298) görevlendirdi. Bunun üzerine Emced Hasan, Bedreddîn es-Savâbî ile Kerek'e döndü ve şehri teslim ettiler. Kerek'in teslimi Melik Sâlih Necmeddin için çok önemliydi ve bu habere çok sevindi. Kahire ve Fustat şehirleri süslendi, şenlikler düzenledi.²⁵⁶

Kerek'in teslimi sonrası Melik Nâsır Dâvûd'un kardeşleri el-Muğîs Şihabeddin AbdülAzîz ile el-Kâhir Bahaüddin Abdülmelik ile oğulları Zâhir Şâdî ve Emced Hasan, eşleri ve aile fertleri ile birlikte Mısır'a gittiler. Sultan onları tören ile karşıladı. Onlara iktâlar ile çeşitli hediyeler vererek maaşlar bağladı. Onları Frenk tehlikesine karşı korunaklı olması için Nil'in batı yakasında, Mansûre'nin karşısına yerleştirdi. Kerek'in teslim haberi Halep'te bulunan Melik Nâsır Dâvûd'a ulaştığında çok üzüldü ve çocuklarının bu ihaneti ona çok ağır geldi. Böylece yirmi yıl boyunca

²⁵⁵ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 276.

²⁵⁶ el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/440; Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâil b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 3/179; Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, 297.

emirliğini sürdürdüğü Kerek, Melik Nâsır Dâvûd'un yönetiminden çıkmış oluyordu. Kısa süre sonra 647/1249'da Melik Sâlih Necmeddîn'in ölümü Melik Nâsır Dâvûd'un talihsizliğine bir yenisini ekledi. Bu arada Melik Sâlih Necmeddîn'in ölümü sonrası Melik Nâsır Dâvûd'un çocuklarının Mısır'daki ikametleri uzun sürmedi ve Sultan tarafından verilen iktâlar ellerinden alınarak Mısır'dan uzaklaştırıldılar.²⁵⁷

2.3. MELİK NÂSİR DÂVÛD'UN DIŞ FAALİYETLERİ

2.3.1 Abbasîler ile Münasebetler

Abbâsî halifeliği, Eyyûbî Melikleri nezdindeki önemini daima korudu. Bunun nedeni, Sünni Eyyûbî devletinin Şii Fatîmî Halifeliğinin kalıntıları üzerine kurulmuş olmasıdır. Abbâsî hilafeti Eyyûbî Sultanları için bir onay ve kabul mercii olmakla birlikte Eyyûbî Melikleri için kriz dönemlerinde sığınılacak otoriteyi temsil etmekteydi.²⁵⁸

Melik Nâsır Dâvûd, diğer Eyyûbî Melikleri gibi, akrabaları ile yaşadığı problemlerin çözümünde Abbâsî halifeliğini son çare olarak gördü. 5 Şaban 631/6 Mayıs 1234 tarihinde gerçekleşen Anadolu seferi sırasında yaşananlardan dolayı Melik Nâsır Dâvûd'u suçlu olarak gören amcası Melik Kâmil, ondan kızı Aşura'yı boşamasını istedi. Melik Kâmil'in sadece eşini değil, Kerek üzerindeki hükümdarlığını da elinden alacağından endişelenen Melik Nâsır Dâvûd, 633/1235'te Fahrü'l-kudât Nasruddin b. Berâka, Şemseddin Hüsrevşâhî ve memaliklerinin bulunduğu bir heyet ve bazı hediyelerle Bağdat'a Halife el-Müstansır'a gitti.²⁵⁹ Hiletü's-Seyfiyyeye²⁶⁰ vardıklarında Hille Emiri Şerâfeddin Ali b. Cemaleddin Kaştemür (ö.677/1278) onları güzel bir şekilde karşıladı. Konaklamalarını sağladıktan sonra onuruna büyük bir ziyafet tertipledi. Akabinde Bağdat'a yönelen Melik Nâsır Dâvûd'u şehrin dışında karşılayanlar arasında, nakip Kutbeddin İbnü'l-Aksâsî, (ö.681/1282) Halife'nin iki

²⁵⁷ Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihaye*, 3/217; JOSEPH DRORY, "Al-Na'ir Da'wu'd: A Much Frustrated Ayyubid Prince", *Al Masaq: İslâm and the Medieval Mediterranean* 15 (01 Ocak 2003), 15/2; Yunini, *Zeylu Mir'ati'z-zaman.*, 173.

²⁵⁸ Mehidat Muhammed Abdullah, *el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. Muazzam İsa*, 70; Şeşen, *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*, 89.

²⁵⁹ Drory, "Al-Nâsir Dâwûd", 166; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 9.

²⁶⁰ Mezvedî emiri Seyfûddeve Sadaka tarafından Bağdat-Kûfe arasında kurulan şehir.Hamevi, *Mu'cemü'l-büldan.*, 2/294; Ebü'l Fidâ vd., *Ebü'l Fidâ coğrafyası*, 249.

hâdimi, bütün hacib ve dâiler bulunuyordu. Melik Nâsır Dâvûd Bâbü'n-nûbî'ye²⁶¹ varınca kapı eşiğini öptü ve Dâru'l-Hilâfe'ye yöneldi. Burada Nâibü'l-vezir Nasîruddîn en-Nâkîd (ö.642/1244) onu saygı ve hürmet ile karşıladı. Ona hazineden atlas bir hil'at, bir taç ile altından semeri olan Arap cinsi bir at hediye etti. Melik Nâsır Dâvûd ve beraberindekiler Mahallet'ül Muktediye'de bulunan Dar Muid el-Musavi'de²⁶² konakladılar.²⁶³

Birkaç gün dinlendikten ve sefer yorgunluğunu attıktan sonra Halife Müstansır-Billâh ile görüşmek istedi. Halife'nin daha önce Erbil hâkimi Muzafferüddîn Gökbörü'yü kabul edip gösterdiği ihtiramı kendisine de göstermesini istiyordu. Fakat Halife Müstansır-Billâh Kerek'ten gelen misafirleri kabul etme ve onlarla görüşme hususunda ağır davrandı. Bazı kaynaklar²⁶⁴ bu muamelenin altında yatan nedenin Melik Kâmil ile olumlu giden ilişkinin zarar görme ihtimali olduğu belirtmektedir. Çünkü Bağdat ile Kahire arasında yaşanacak bir sürtüşme doğudan gelebilecek Moğol tehlikesine karşı hilafet merkezini zor durumda bırakabilirdi.²⁶⁵ Halife Müstansır-Billâh'ın bu tavrından dolayı hayal kırıklığına uğrayan Melik Nâsır Dâvûd etkileyici bir şiir yazarak Halife'ye gönderdi. Halife'ye övgü ile başlayan şiirde, Muzafferüddîn Gökbörü'ye gösterilen yaklaşımın daha layık olmasına rağmen kendisinden esirgenmesine sitem ve amcaları Melik Kâmil ile Melik Eşref'in kendisine yaptıklarından dolayı şikâyet içeren ifadeler bulunmaktaydı.²⁶⁶

²⁶¹ Bâbü'n-Nûbî (Nûbî Kapısı): Abbâsî Devleti ileri gelenlerinin Dâru'l-Hilâfeye giriş yaptıkları ana kapıdır. Aynı zamanda Bağdat'a gelen devlet başkanı, elçi, ordu komutanları, Melik ile hac emirlerin karşılandığı protokol kapsı görevi görmekteydi. Gelenlerin eşiği öpüp giriş yapmalarından dolayı Eşik Kapısı manasına gelen Bâbü'l-'Atebe ifadesi de kullanılırdı. Hamevi, *Mu'cemü'l-Büldan.*, 2/251; Abdulhamit Dünder, *4/10. yüzyılda Bağdat (topografya, toplumsal yapı, gündelik hayat)*. (Bilecik : Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2019), 58; Ömer Sazak, *Dârülhilâfe'nin Oluşum Sürecinde Doğu Bağdat'taki Mimari Yapılar (279-334/892-945)*. (Sakarya : Sakarya Üniversitesi, 2020), 37-39.

²⁶² Abbasilerde üst düzey misafirleri ağırlamak için dâru't-teşrifâ birimi oluşturulmuştu. Dar Muid el-Musavi Dâru't-teşrifâtın Bağdat'ta düzenlediği evlerden birisidir. Mohammad Al-Qadahat, "Official Receptions in Baghdad during the Late Abbasid Era", *Universal Journal of History and Culture* 1/1 (2019), 179.

²⁶³ İbnü'l-Fuvâtî, *el-Havadisü'l-câmia*, 77; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/100; Yasemin Sarı, *Müstansır-Billâh ve Dönemi (623-640 / 1226-1242)* (Marmara Üniversitesi, 2013), 140-143.

²⁶⁴ Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâîl b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 3/259; el-Ömerî, *Mesalikü'l-ebsar fî memaliki'l-emsar*, 27/300.

²⁶⁵ Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 238.

²⁶⁶ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/102-106; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 10.

Halife şiiri okuyup dikkatle incelendiğinde sarsıldı ve şiiri çok beğendi. Bu durum onu incinmiş olan Melik Nâsır Dâvûd ile görüşmeye sevk etti. Halife misafirini çok sıcak karşıladı ve onunla dostça konuştu. Melik Nâsır Dâvûd yaşananları şu şekilde aktarmaktadır: *“Halife gece vakti benimle görüşmek istedi. Bâbü’s-Sır’dan geçip perde ile çevrelenmiş olan eyvana girdim. Huzuruna çıkınca yeri öpüp buyruğu üzerine oturdum. Perde gerisinden benimle konuştu daha sonra kendisinin emriyle perde hizmetçilerce kaldırıldı. Bunun üzerine ona yaklaşip elini öpüp oturdum. İlme ve edebiyata dair konuşmalar yaptıktan sonra konakladığım yere döndüm.”*²⁶⁷

Melik Nâsır Dâvûd, Bağdat’ta bulunduğu sırada Halife Müstansır-Billâh’a Müstansırıyye Medresesi’ni görme isteğini dile getirdi. Bunun üzerine halife, Melik Nâsır Dâvûd onuruna Dicle nehri kıyısında bulunan Müstansırıyye Medresesi’nde lezzetli ve güzel yemeklerin yer aldığı büyük bir ziyafet tertip etti. Büyük alimler, fakihler ve edipler de bu ziyafete iştirak ettiler. Dört mezhepten fakihlerin bulunduğu bir cemaat Melik Nâsır Dâvûd ile münazaraya girdiler. 633/1235 yılı Şaban ayının 25’ine kadar yaklaşık 7 ay süre ile Bağdat’ta bulunan Melik Nâsır Dâvûd, halifenin amcaları ile aralarındaki sorunların çözümü için destekte bulunacağını belirtmesi ile Kerek’e dönmeye karar verdi. Halife, Melik Nâsır Dâvûd ve beraberindekileri yolcularken kıymetli hediyeler, hil’atler ile birlikte yirmi beş bin dinar verdi. Devlet erkânının büyüklerinden elçisi Sadeddin Hasan b. Ali’yi (ö.701/1301) Melik Kâmil’e iyi niyet göstergesi olarak gönderdi. Ayrıca Melik Kâmil’e iletmek üzere, Melik Nâsır Dâvûd’a şefaathçi olduğunu belirten ve onun hâkimiyetine müdahale edilmemesi talebini içeren bir mektup yazdı. Şevval 633’de (Haziran-Temmuz 1236) Melik Nâsır Dâvûd, yanında elçi ve hilafet nişaneleri ile Dımaşk’a vardı. Halife’nin ihsanı olan siyah sarık Melik Nâsır Dâvûd’un başında duruyordu. Ona Veliyyü’l-Muhacir lakabını vermişti. Bu lakabı oldukça benimseyen Melik Nâsır Dâvûd, Kerek’teki hatiplere, dualarda ismi zikredilirken bu lakabın da eklenmesini emretmiştir. Bununla yetinmeyen Melik Nâsır Dâvûd, Abbâsî Halifesi’ne bağlılığını göstermek adına parmağına siyah yüzük takmıştı. Öte yandan Melik Kâmil o sırada kardeşi Melik Eşref’in misafirliğinde Dımaşk’ta bulunuyordu. Melik Nâsır Dâvûd’un gelişini haber

²⁶⁷ İbn Vasıl, *Müferricü’l-Kürûb*, 1960, 5/107; Zehebi, *Tarihü’l-İslâm*, 806.

alan amcaları onu Dımaşk'ın kuzeydoğusunda yer alan Kabun beldesinde karşıladılar. Melik Kâmil yeğenini sevgi ile karşıladı ve halifenin şefaatinin kabul etti. Melik Nâsır Dâvûd, Kabun beldesinde babası Melik Muazzam'ın mirası olan sarayda konakladı. Melik Kâmil ile aralarındaki ihtilafın çözülmesi ile rahatlayan Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'e doğru yola çıktı. Kerek ahalisi onun gelişini görkemli bir şekilde kutladı. Kerek Vadisi'nde onun için çadırlar kuruldu. Kerek ulema ve ümerasının davet edildiği büyük ziyafet sofrası tertip edildi. Halifenin elçisi tarafından hil'at giydirildi. Giydirilen halife hil'atini gören halk buna çok sevindi. Elçi Sadeddin Hasan b. Ali yaklaşık sekiz ay Kerek'te kaldıktan sonra Melik Nâsır Dâvûd tarafından verilen kıymetli hediyeler ile Bağdat'a geri döndü.²⁶⁸

Melik Kâmil'in vefatı sonrası Eyyûbî hanedanında yaşanan karışıklıklardan istifade etmek isteyen Frenkler, Melik Kâmil'in II. Friederich ile yapmış olduğu antlaşmaya aykırı hareket edip Kudüs'te yeni yapılar inşa ettiler. Bunu haber alan Melik Nâsır Dâvûd, yanında bulunan Melik Sâlih Necmeddîn'in askerlerini alarak 7 Aralık 1239 günü Kudüs'ü Frenklerden temizledi. Kudüs'e gelen halifenin elçisi Muhyiddin İbnü'l-Cevzî, halifenin tebrik mesajını ilettili. Kudüs'ten Dımaşk'a geçen Muhyiddin İbnü'l-Cevzî, o sıralarda Melik Nâsır Dâvûd ve II. Melik Âdil ile sorunlar yaşayan İmâdüddîn İsmail ile görüştü. İmâdeddin İsmail ile yeğenleri arasında yaşanan sorunlara son vermek isteyen İbnü'l-Cevzî, Melik Nâsır Dâvûd'a sulh çağrısında bulundu. Fakat Melik Nâsır Dâvûd şart olarak Dımaşk'ın kendisine bırakılmasını sununca görüşmeler tıkanmış ve sonuç alınamamıştı.²⁶⁹

Melik Nâsır Dâvûd, Melik Sâlih Necmeddîn ile yapmış olduğu mücadeleler sonucu yeniden Abbâsî hilafetinin koruyuculuğuna ihtiyaç duydu. Şöyle ki; Belkâ yenilgisinden sonra şartları kötüye giden Melik Nâsır Dâvûd, yerine oğlu Muazzam İsa'yı naib bırakarak 647/1249 yılında Melik Nâsır Yusuf'un sahibi olduğu Halep'e gitti. Halep'te bulunduğu sırada beş yüz bin dinar değerinde, içinde değerli eşyaları ve

²⁶⁸ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/110-113; İbnü'l-Fuvati, *el-Havadisü'l-câmia*, 78; Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâil b. Ali b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 2/260; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/373; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 11; Zehebi, *Tarihü'l-İslâm*, 807.

²⁶⁹ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/246-248; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/291; İbnü'l-Verdi, *Târîhu İbni'l-Verdi*, 2/247; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 213-214.

mücevherlerinin olduğu emaneti arkadaşı İzzeddin Süleyman(ö.?) ile Abbâsî halifesi Ebû Ahmed el-Müsta'sım-Billâh Abdullâh b. el-Mansûr el-Müstansır-Billâh el-Abbâsî'ye (1242-1258) gönderdi. Halife emanetleri teslim aldığına dair bir mektubu Melik Nâsır Dâvûd'a gönderdi. Halep sahibi Melik Nâsır Yûsuf, Melik Nâsır Dâvûd'u Memluklar ile iş birliği yaptığı gerekçesi ile hapsetti. Araya giren Abbâsî Halifesi Melik Nâsır Dâvûd'un serbest kalması talebini Melik Nâsır Yûsuf'a ilette. Halep'ten ayrılması koşuluyla onu serbest bıraktı. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd Bağdat'a yöneldi fakat Halife onu kabul etmedi. Halife Müsta'sım-Billâh'a daha önce emanet olarak bıraktığı mücevherleri isteyen Melik Nâsır Dâvûd olumsuz cevap aldı. Sığınacak yer bulamayan Melik Nâsır Dâvûd yaklaşık üç ay çölde yaşadı. Tekrar devreye giren halifenin şefaatiyle Melik Nâsır Yûsuf tarafından affedilerek Dımaşk'a dönmesi sağlandı. Hacca gitmek izin alan Melik Nâsır Dâvûd, dönüşte Bağdat'a uğramış ve tekrar halifeden mücevherleri talep etmişti. Bunun üzerine Halife Müsta'sım-Billâh Bağdat'ta onu misafir ederken yapmış olduğu masrafları tahsil ettirip kalanı kendisine verdi.²⁷⁰ Halife Müsta'sım-Billâh, bulunduğu konuma rağmen bu davranışından dolayı İslâmî kaynaklar tarafından kınandı. Ebû Abdillâh Salâhuddîn Muhammed b. Şâkir b. Ahmed el-Kütübî (ö.764/1363) *Fevâtü'l-Vefeyât* isimli eserinde, bu davranışın halife için bir utanç kaynağı olduğunu, hiçbir hata yapmasa bile hata olarak bu davranışın ona yeteceğini ifade eder. Ayrıca bu davranış Halife Müsta'sım-Billâh'ın atalarının alî himmetine sahip olmadığını gösterdiğini belirtir.²⁷¹

Önce Hille'ye giden Melik Nâsır Dâvûd, Melik Nâsır Yûsuf'un daveti ile Dımaşk'a gitti. Bir müddet sonra Melik Nâsır Yûsuf'un kendisini tutuklamasından çekinen Melik Nâsır Dâvûd, Halife Müsta'sım-Billâh'ın elçisi Necmeddîn el-Bâderâî'den (ö.665/1266) sığınma talep etti. Birlikte Halep'ten Karkîsiyye'ye geçtiler. Fakat Melik Nâsır Dâvûd'un Bağdat'a gitmek için beklediği izin verilmedi. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd Sinâ çölündeki Arap kabilelerine sığındı. Melik Nâsır Dâvûd'un Sinâ'da olduğunu haber alan Kerek sahibi el-Melikü'l-Muğis Fethü'd-Dîn Ömer b. El-Âdil (ö.662/1263) onu tutuklattı. Cezalandırmayı düşündüğü sırada

²⁷⁰ Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 48/259; Ebû'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâîl b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 3/193; el-Uleymî, *el-Ünsü'l-Celil bi-Tarihi'l-Kuds ve'l-Halil*, 2/120.

²⁷¹ Kütübî, Salâhuddin Muhammed b. Şâkir b. Ahmed ed-Dârânî, *Fevâtü'l-Vefeyât ve'z-Zeyl 'Aleyhâ* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1973), 2/231.

Moğollar ile çetin bir mücadeleye giren Abbâsî Halifesi Kerek'e elçi göndererek, Melik Nâsır Dâvûd'un başında olacağı bir destek kuvveti istedi. 1258 yılında elçi ile Bağdat'a doğru yola çıkan Melik Nâsır Dâvûd yolda şehrin düştüğünü öğrendi. Bunun üzerine Dımaşk'ın Büveyda köyüne giderek vefatına kadar orada yaşadı.²⁷²

2.3.2 Haçlılar ile Münasebetler

V. Haçlı seferi ile Kudüs ve kaybettikleri toprakları geri kazanmak isteyen Haçlılar arzuladıkları neticeye ulaşamadılar. Eyyûbî hanedanı üyeleri Melik Kâmil öncülüğünde tam bir birlik sağlayarak İslâm topraklarını kahramanca korumuşlardı. Fakat kardeşler arasında baş gösteren ihtilaf nedeniyle bu birliktelik uzun soluklu olmadı. V. Haçlı seferi sırasında önemli katkılarda bulunan Melik Muazzam ile kardeşleri Melik Kâmil ve Melik Eşref arasında Hama üzerine başlayan görüş ayrılığı düşmanlık boyutuna varmıştı. Kardeşlerine karşı müttefik arayışlarına giren Melik Muazzam, Celâleddîn Hârizmşah'a ittifak teklifinde bulundu. Bunu haber alan Melik Kâmil, kardeşi Melik Muazzam'ı cezalandırmak istemiş ve Haçlılara ittifak teklifinde bulunmuştu. Elçisi Emîr Fahreddin Yûsuf b. Şeyhü's-Şüyûh'u (ö. 648/1250) o sırada Sicilya adasında bulunan Alman İmparatoru II. Friederich'e göndererek onu Akka'ya davet etmişti. Karşılığında Melik Muazzam'ın hâkimiyet sahasına giren Kudüs ve kıyı şehirlerden bazılarını vermeyi teklif etti. İmparator teklifi kabul edip Akka'ya doğru yola çıktı. Bunun üzerine Melik Muazzam Şaban-Ramazan 624/Ağustos-Eylül 1227'de Kudüs'e hareket etti. Safed, Kevkeb ve Tibnîn kalelerini yıktı ve su sarnıçlarını kullanılmaz hale getirdi. II. Friederich, anlaşmada kendisine bırakılması gereken yerleri vermesi için elçisini Melik Muazzam'a gönderdi. Melik Muazzam, gelen elçiye verecek toprağı olmadığını bildirerek onu geri gönderdi. Dımaşk başta olmak üzere savunma hazırlıklarına başlayan Melik Muazzam, 1 Zilhicce 624/12 Kasım 1227 tarihinde vefat etti ve yerine oğlu Melik Nâsır Dâvûd geçti.²⁷³

²⁷² Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtasar fî ahbari'l-beşer* = *el-Muhtasar fî tarihi'l-beşer* = *Târîhu Ebî'l-Fida.*, 3/195; Ebü'l-Yümn Mücirüddin Abdurrahman Ebü'l-Yümn el-Uleymi, *et-Tarihü'l-mu'teber fî enbâi men gaber.* (Dımaşk #Beyrut #Kuveyt : Darü'n-Nevadir, 2011), 2/121.

²⁷³ Makrızî, *es-Sulûk li-ma'rifeti duveli'l-mulûk*, 345; İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 4/206-207; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübler - Memluklar (1193-1260).*, 103-106; Runciman - Işıltan, *Haçlı seferleri tarihi*, 3/161.

2.3.2.1 Melik Kâmil'in Kudüs'ü Haçlılara Teslim Sürecindeki Duruşu

Melik Nâsır Dâvûd'un zayıf ve tecrübesiz olması amcaları Melik Kâmil ve Melik Eşref'in, topraklarına göz dikmesine sebep oldu. Melik Kâmil'in Kudüs ve Nablus'u ele geçirmesi üzerine diğer amcası Melik Eşref'ten yardım istedi. Dımaşk'ı hâkimiyeti altına almak isteyen Melik Eşref bu fırsatı tepmek istemedi. İki kardeş geliş amaçlarını gizleyerek Filistin'i Frenklere karşı korumak için geldiklerini ifade ediyordu. Nihayet Gazze'de bir araya gelen ikili Melik Nâsır Dâvûd'un topraklarını aralarında paylaştılar. Harekete geçen Melik Kâmil ve Melik Eşref 625/1228 yılında Dımaşk'ı kuşattılar. Öte yandan Akka'ya gelmiş olan II. Friedrich'in varlığı Melik Kâmil'in tüm güç ve dikkatini Dımaşk kuşatmasına vermesine engeldi. Friedrich'in Melik Nâsır Dâvûd'a müttefik olabileceği düşüncesi Melik Kâmil'i endişelendirmekteydi. Joshua Prawer, *Histoire du royaume Latin de Jerusalem* adlı eserinde; Friedrich'in bu durumu lehine kullanarak konumunu daha da güçlendirmek için, Exeter'li William'ı (ö.624/1226) Nablus'ta bulunan Melik Nâsır Dâvûd'a gönderdiğini belirtir.²⁷⁴ Böylece Melik Kâmil'e Haçlıların planladığı tek müttefik olmadığını hissettirmek istemişti. Bu hamle Melik Kâmil'i hiç beklemediği bir zamanda Suriye-Frenk ittifakıyla karşı karşıya bırakabilirdi.²⁷⁵

Melik Kâmil, Emîr Fahreddin Şeyhü's-Şüyûh'u imparator Friedrich'e göndererek, Dımaşk düşünceye kadar müzakereleri uzatmasını istedi. Yürütülen müzakerelerde o dönemde Nablus'ta bulunan Melik Nâsır Dâvûd ile kurulan temasların etkili olması muhtemeldir.²⁷⁶ Melik Kâmil tüm Eyyûbî topraklarını kendi hâkimiyeti altında toplamada ve siyasî hedeflerine ulaşmada destek oldukları takdirde Haçlılara bazı imtiyazlar vermeye hazırdı. Fakat imtiyazlar ölçülü olmalıydı. Friedrich, Acceralı Thomas (ö. 672/1274) ve Sidonlu Balian'ı (ö. 639/1241) Melik Kâmil'e gönderdi. Elçiler 15 Rebülevvel 626/11 Şubat 1229'da Melik Kâmil'in kesin olarak belirttiği şartlar ile döndüler.²⁷⁷

²⁷⁴ Prawer, *Histoire du royaume Latin de Jerusalem*, 1/139.

²⁷⁵ Stevenson, *The Crusaders In The East*, 311; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 221; Runciman, *Haçlı seferleri tarihi*, 2/3/162.

²⁷⁶ Prawer, *Histoire du royaume Latin de Jerusalem*, 1/141.

²⁷⁷ Runciman, *Haçlı seferleri tarihi*, 2/3/163-164.

Friedrich'in şartları kabul etmesi neticesinde 18 Rebûlevvel 626/18 Şubat 1229'da taraflar arasında anlaşma sağlandı. Bu anlaşmaya göre Lod şehrinden Yafa'ya kadar uzanan koridor ile Kudüs, Beytüllahim, Celile ve Sayda şehirleri ile Nâsıra ve Tibnîn kaleleri Haçlılara verildi. Kubbet'üs-Sahra, Haremüşşerif Müslümanlarda kalacak ve serbestçe ibadet edebileceklerdi. Hristiyanların Harem'i bir refakatle ziyaret etmeleri mümkün olacaktı. Haçlılar askerî bir amaçla Kudüs'ü kullanmayacaklardı, bundan dolayı surlar tahkim edilmeyecekti. İki tarafta elindeki esirleri serbest bırakacaktı. Antlaşma 10 yıl ve 5 ay 40 gün olarak belirlendi.²⁷⁸ Daha sonra elçilerden Balian, amcalarının kabul ettiği antlaşmayı Melik Nâsır Dâvûd'a da onaylatmak için Dımaşk'a gitti. Fakat Melik Nâsır Dâvûd'un, kendi hâkimiyet sahasında olan topraklar için rızası alınmadan imzalanan bir antlaşmanın şartlarını kabul etmeyeceği açıktı. Her ne kadar Kudüs patriği Gerold'un (ö. 625/1227) Papa'ya yazdığı mektupta antlaşmayı kısmî olarak kabul ettiğini belirtse de Tell Acûl ve Yafa antlaşmalarında bulunmayan Melik Nâsır Dâvûd bunu kabul etmedi.²⁷⁹

Melik Kâmil, Müslümanların Kudüs'ü terk ederek şehrin Haçlılar'a teslim edileceğini bildirmek için bazı adamlarını gönderdi. Şehirde gözyaşı, matem ve öfke hâkimdi. Melik Kâmil'in çadırının yanına giden imam ve müezzinler namaz vakti olmamasına rağmen ezan okuyarak tepkilerini dile getirdiler. Tepkiler karşında Melik Kâmil ise; Kudüs surlarının tahkim edilmesine izin vermediğini bu sebeple Haçlıların ondan faydalanamayacağını ve istedikleri vakit Kudüs'ü onların elinden alabileceklerini söylüyordu. Melik Kâmil'in Kudüs'ü Frenklere teslim ettiği haberi Dımaşk'ta büyük bir üzüntü ve öfkeye sebep oldu. Melik Nâsır Dâvûd, amcası Melik Kâmil'in bu fiilini halka anlatması için Dımaşklılar tarafından sevilen ve sözüne itibar edilen Sıbt İbnü'l-Cevzî'yi görevlendirdi. Ona yapacağı konuşmada Kudüs'ün faziletlerinden bahsetmesini, Kudüs'e dair hadis kitaplarında geçen ifadeleri söylemesini ayrıca Kudüs'ün küffara teslim etmesinin nasıl bir utanç ve küçük düşürölme olduğunu anlatmasını istedi.²⁸⁰

²⁷⁸ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 4/241-243; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar* (1193-1260), 156.

²⁷⁹ Prawer, *Histoire du royaume Latin de Jerusalem*, 1/142-146; Kenneth M. Setton, *A history of the Crusades*, 5/364; Ernoul vd., *Haçlı Seferleri Tarihi* (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 327; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 289; Stevenson, *The Crusaders In The East*, 315.

²⁸⁰ İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, 4/243-245.

Yaşananları Sıbt İbnü'l-Cevzî şu şekilde ifade eder: “*Melik Nâsır Dâvûd benden Dımaşk Emevîye camisinde oturmamı ve Beytü'l-Mukaddes'te yaşananları anlatmamı istedi. Bunun İslâm dinine ve onun hamiyetperverliğine uygun olduğunu görüp kabul ettim. Emevîye Camii'nde bulunan Meşhed Ali kapısında Melik Nâsır Dâvûd huzurunda oturdum Böyle bir hadisenin yaşandığına Dımaşk ehlerinden itiraz eden yoktu. Sıbt İbnü'l Cevzî toplanan halka şunları söyledi: “Namazların kılındığı, ziyaretlerin yapıldığı ve gözyaşlarının döküldüğü Beytü'l-Mukaddes'in esaretini gören Müslümanların başı sağ olsun. Bu utanç Müslüman meliklere aittir.”*²⁸¹ Ardından üç yüz dizelik bir kasideyi okudu. İbn Vâsıl okunan kasideden aklında kalan bazı satırları paylaşmıştır. Onlardan birisi Alî b. Muhammed b. Ahmed el-Huzâî et-Tilimsânî'nin (ö. 789/1387) şu satırlarıydı:

“Ayetlerin öğrenildiği medreseler

Kur'ân tilavetinden hali oldu

Vahyin mekânında avlular sessiz

Neşeli evler ve köyler viran oldu”

Bir diğer beyit ise şöyleydi:

“*Mirac'ın kubbesi ve yeryüzündeki bütün sahraların(kayaların) övüncü olan*

*Kubbetü's-sahra bugün ışık saçmıyor, yaşlı feryat eden erkek ve kadınlar hariç”*²⁸²

Netice olarak Haçlılar, eşine az rastlanır bir şekilde savaşmadan Kudüs'e hâkim oldular. Kudüs'ün teslimi Müslümanlar arasında büyük öfke ve üzüntüye sebep oldu. Her ne kadar Melik Kâmil, Mescid-i Aksâ ve Kubbetü's-Sahra'nın Müslümanlara ait olduğunu ve istenildiğinde yeniden hâkim olunacağını ifade etse de halkın tepkisi dinmedi.²⁸³

²⁸¹ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/296-297.

²⁸² İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 4/246; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/355.

²⁸³ el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/355.

2.3.2.2. Kudüs'ün Kurtarılması

Melik Kâmil'in 635/1238 yılındaki ölümünden sonra çocukları arasında siyasi kargaşalar baş gösterdi. Bu arada Melik Kâmil ile II. Friedrich arasında imzalan 10 yıllık antlaşma süresi bitmişti. Papa Gregorius IX, 637/1239 yılında İngiliz ve Fransız Krallarına yeni bir haçlı seferi çağrısında bulundu. Bunun üzerine Navarra Kralı Thibaut de Champagne öncülüğünde bir birlik doğuya doğuya sefere çıktı. Thibaut 30 Muharrem 637/1 Eylül 1239'da Akka'ya ulaştı. Eyyûbî Melikleri arasında yaşanan çekişmelerin işini kolaylaştıracağını hesaplıyordu. Frenklerin bir kısmı II. Melik Âdil'in tebaası tarafından sevilmediğini göz önüne alarak Mısır saldırıyı düşünmekte, diğer bir kısmı ise asıl hedefin Dimaşk olması gerektiğini savunarak oraya saldırı yapılmasını istemekteydi. Yafa kontunun sunmuş olduğu, Mısır güçlerinin Askalân ve Gazze'de bulunan mevkilerine saldırarak güney sınırını emniyete alma ve ardından Dimaşk'a yönelme önerisi kabul edildi. 3 Rebûlâhîr 637/2 Kasım 1239'da Britanya dükü I. Peter'in (ö.647/1250) başında bulunduğu Haçlı ordusu Akka'dan Mısır'a doğru giderken Yafa yakınlarında Melik Nâsır Dâvûd'a ait kervana saldırdılar ve önemli miktarda ganimet elde ettiler.²⁸⁴

I. Peter'in bu başarısını kıskanan Henry of Bar (ö.637/1239), 13 Rebûlâhîr 637/12 Kasım 1239'da Thibaut'un tüm engellemelerine rağmen birlikleri ile Gazze'ye doğru yola çıktı. Gazze yakınlarında II. Melik Âdil'in sınır birlikleri tarafından bozguna uğratıldı. Aralarında Henry of Bar'ın da bulunduğu binden fazla asker öldürüldü altı yüz kadarı ise esir alındı. Öte yandan Kudüs'te bulunan Hristiyanlar, Melik Kâmil zamanında yapılan Yâfâ Antlaşması'na aykırı bir şekilde Kudüs'ün batısında bir kale inşa ettiler ve Dâvud Kulesini yapılan bu kale ile birlikte hisara dönüştürdüler. Frenklerin kervanına düzenledikleri saldırı ve Kudüs'te Yâfâ Antlaşması'nı hiçe sayarak inşa faaliyetlerine girişmeleri üzerine Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'ten yola çıkarak Kudüs üzerine yürüdü.²⁸⁵ Kudüs'e giren Melik Nâsır Dâvûd, şehri 21 gün muhasara altına aldı. Yiyecekleri biten Hristiyan askerler, 9 Cemâziyelevvel 637/7 Aralık 1239'da verilen eman sonrası teslim oldular. Melik

²⁸⁴ Runciman - Işıltan, *Haçlı seferleri tarihi*, 3/184-186.

²⁸⁵ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/296-301; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/400; Runciman - Işıltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3/187-188; Karakaş, "Vi. Haçlı Seferi'ni Sona Erdiren 1299 Yâfâ Antlaşması'nın Şartları Ve Değerlendirilmesi", 180.

Nâsır Dâvûd, Hristiyanların onardıkları burçları ve Dâvûd kulesini mancınıklarla yıktıktan sonra Kerek'e döndü.²⁸⁶

Kudüs'ün Frenklerden temizlenmesi esnasında Abbâsî Halifesi, Muhyiddîn İbnü'l Cevzî ve Cemâleddîn b. Matrûh şehirde bulunuyorlardı. Aynı zamanda iyi bir şair olan Cemâleddîn b. Matrûh, Melik Nâsır Dâvûd'u metheden veciz bir kaside kaleme aldı. Melik Nâsır Dâvûd'un, künyesi el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn olan Salâhaddîn Eyyûbi'ye benzetildiği dizeler şöyledir:

“Mescid-i Aksâ'nın bir âdeti vardır

Kafirler oraya yerleştiklerinde

Allah oraya bir yardımcı (Nâsır) gönderir

Onu ilk temizleyen Nâsır sonradan temizleyen yine Nâsır'dır.”

Böylece Melik Nâsır Dâvûd, altıncı Haçlı Seferi ile Haçlılara teslim edilen Kudüs'ü Frenklerden temizleyerek kurtarmış oldu.²⁸⁷

2.3.3 Hârizmliler ile Münasebetler

Hârizmliler, Eyyûbî Meliklerinin zor zamanlarda başvurduğu önemli bir güçtü. Melik Muazzam, kardeşleri Melik Kâmil ve Melik Eşref'e karşı verdiği mücadele müttetik arayışına girmişti. Bu durumun farkında olan Celâleddin Hârizmşah, emîri Mücirüddîn'i Melik Muazzam'a elçi olarak göndererek ittifak teklifinde bulundu. Buna karşılık Melik Muazzam Şam kadısını elçi olarak gönderdi. İkili arasındaki ittifak'a Erbil sahibi Muzafferüddîn Gökbörü ile Amid ve Mardin Artukluları da dahil oldu. İttifakın amacına ulaşması sonucunda Hama ve Hims Melik Muazzam'a Musul Muzafferüddîn Gökbörüye Ahlat ise Celâleddin'e bırakılacaktı.²⁸⁸

²⁸⁶ İbn Vasil, *Müferricü'l-kürûb*, 5/246-247; el-Meliku'l-Emced Hasan, *el-Fevâidu'l-Celiyye*, 11; Cevdet, *Kıyas-ı enbiya ve tevarih-i hulaifa*, 56-57.

²⁸⁷ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/247; Ebu Şame el-Makdisi, *Kitabü'r-Ravzateyn*, 4/338; Nuveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Funûni'l-Edeb*, 29/254.

²⁸⁸ Şihâbüddîn Muhammed b Ahmed b Ali Hurendizî Zeyderî Nesevi, *Celâlüttin Harezemşah*. (İstanbul : Maarif Vekaleti, 1934), 75; Hasan Geyikoğlu, “Harzamşah Celâleddin Mengüberti ve Ahlat”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 6 (02 Mart 2010), 30.

Celâleddin Hârizmşah Azerbaycan ve Gürcistan üzerine sefer düzenledi. Sefer sonunda Azerbaycan ve Tiflis hakimiyeti altına aldı. Müttetikleri ile yaptığı anlaşmadan dolayı Ahlat üzerine hareket etti. Fakat Kirman naibi Hacib Barak'ın isyan etmesi üzerine Cemâziyelâhir 623/Mayıs-Haziran 1226'da Ahlat seferini yarıda bırakarak Kirmana hareket etti. Yaşanan bu gelişme üzerine Melik Eşref Musul üzerine yürüdü bunun üzerine Muzafferüddin Gökbörü Musul'u terkederek Erbil'e geri döndü. Ardından Melik Eşref, Melik Muazzam'ın hakimiyeti altında olan Mardin üzerine harekete geçti. Bunun üzerine Melik Muazzam misilleme yaparak Melik Eşref'in müttetikleri olan Hama ve Humus üzerine sefer düzenledi. Melik Eşref'e haber gönderen Melik Muazzam, Mardinden ayrılması halinde kendisinin Hama ve Humus'tan ayrılacağını ilettili ve taraflar anlaşarak kendi topraklarına geri döndüler. Öte yandan Kirmanda hakimiyeti yeniden tesis eden Celâleddin Hârizmşah Ahlat üzerine tekrar yürüdü. 15 Zilkade 623/7 Kasım 1226 Pazartesi günü Ahlata varıp şehri kuşatarak hücumla başladı. Ahlat halkı Hâcib Hüsâmeddin Ali öncülüğünde Celâleddin'e karşı kararlı bir direniş ortaya koydular. Mevsim şartları Yive Türkmenlerinin isyan haberleri üzerine kuşatmayı kaldıran Celâleddin, 23 Zilhicce 623/15 Aralık 1226'da Ahlattan ayrıldı.²⁸⁹

Melik Muazzam'ın 1 Zilhicce 624/12 Kasım 1227 Cuma günü vefatı ile yerine geçen oğlu Melik Nâsır Dâvûd, babasının yolunu takip ederek zorluk zamanlarında Hârizmlilere iltica etti. Melik Nâsır Dâvûd'u Hârizmlilere yönlendiren bir diğer önemli sebep de annesinin Hârizmli oluşuydu.²⁹⁰ Amcası Melik Eşref'in Dımaşk'ı kuşatması ile zor günler geçiren Melik Nâsır Dâvûd müttetik arayışına girdi. Babası Melik Muazzam'ın müttetiki olan Celâleddin Hârizmşah'a danışmanı ve hocası Şemseddin el- Hüsrevşâhî'yi bir mektupla elçi olarak gönderdi. Mektubunda: *"Babam ve ben seninle beraber olduğumuz için amcalarımın kuşatması altındayım."* diyerek Celâleddin Hârizmşah'ı Melik Eşref'in hakimiyetinde olan Ahlat'a yeni bir sefer düzenlemesi konusunda ikna etmeye çalıştı. O sırada Moğollar üzerine seferler yapan Celâleddin biraz gecikmelide olsa bu talebe olumlu karşılık verdi. Celâleddin'in niyetinin farkında olan Ahlat valisi Hüsameddin Hâcib Ali el-Musulî (ö. 627/1229) Dımaşk kuşatmasında olan Melik Eşref'e yazmış olduğu mektupta şu ifadelere yer

²⁸⁹ Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyûbiler - Memluklar (1193-1260)*., 102-103.

²⁹⁰ Yunini, *Zeylu Mir'ati'z-zaman.*, 1/176.

vermişti: “Ahlat ve el- Cezîre ’yi verip karşılığında Dimaşk’ı alman sana faydadan çok zarar getirecektir. Birincisi uğruna el-Cezîre ’yi bıraktığın Dimaşk’ı alsan bile birgün Melik Kâmil ile Nâsır Dâvûd yeniden anlaşıp Dimaşk’ı elinden aldıkları vakit, var olan gücünü de kaybedersin. İkincisi Celaleddîn Hârizmşah müttefiki Melik Muazzam ’ın oğluna yapacağın böyle bir hareketi hoş karşılamaz.” Mektuba rağmen Melik Eşref kuşatmayı sürdürdü.²⁹¹

Celaleddîn Hârizmşah 625/1228 yılında bir kısım askerini Melik Eşref’in müttefiki olan Rükneddin Cihanşah üzerine göndererek hakimiyetindeki Erzurum ve çevresini yağmalattı. Başında bulunduğu ordusu ile Ahlat ve Cebelcur (Çapakçur/Bingöl) üzerine sefer düzenledi. Celâleddin, Şevval 626/Ağustos 1229’da Ahlat’ı kuşatma altına alarak kurdurmuş olduğu mancınıklar ile surları dövmeye başladı. Zorlu kış şartları ile Alâeddîn Keykubad ve Halife’nin kuşatmayı kaldırması yönündeki telkinlerine rağmen kuşatmayı devam ettiren Celâleddin, 28 Cemâziyelevvel 627/14 Nisan 1230’da şehri ele geçirdi. Fakat Celâleddin’in Ahlat hakimiyeti 3 ay gibi kısa bir süre sürdü. Alâeddîn Keykubad, Melik Kâmil ve Melik Eşref’in oluşturduğu Anadolu Selçuklu-Eyyûbî ittifakı ile Celaleddîn Hârizmşah arasında 28 Ramazan 627/13 Ağustos 1230’da Yassıçemen’de yapılan savaşta Celaleddîn Hârizmşah yenilgiye uğratıldı. Ahlat yeniden Melik Eşref’in hakimiyeti altına girdi. Netice olarak Celaleddîn Hârizmşah’ın Ahlat’ı kuşatıp alması tarih sahnesinden silinmesine yol açtı. Öte yandan Celaleddîn’in Ahlat kuşatmasının istediği zamanda gerçekleşmemesi Melik Nâsır Dâvûd’u zor durumda bırakmış ve Dimaşk’ı amcalarına teslim etmek zorunda kalmıştı.²⁹²

Melik Nâsır Dâvûd ile Hârizmliler’in yolu Melik Sâlih Necmeddîn’in esareti vesilesiyle tekrar kesişti. Melik Nâsır Dâvûd’un Kudüs’ü Frenklerden temizlediği sırada Kudüs’te olan Cemâleddîn b. Matrûh, onunla görüştüktan sonra Dimaşk’a geçti. Melik Sâlih Necmeddîn’in serbest bırakılması hakkında müttefikleri olan Melik Muzaffer Mahmûd ile istişarelerde bulunmak üzere Hama’ya gitti. Daha sonra

²⁹¹ İbn Vasıl, *Müferricü’l-kürûb*, 4/240.

²⁹² İbn Vasıl, *Müferricü’l-Kürûb*, 1960, 4/298-300; Nesevi, *Celâlüttin Harezemşah.*, 127; Minorsky, *Studies in Caucasian History*, 154; Oktay Bozan, “Celâleddin Harezemşah’ın Ahlat’ı Muhasarası ve Yankıları”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XIV/2 (2012), 151-152; Ahmet Demir, *Ahlat ve Çevresinde Eyyûbî Hâkimiyeti* (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Thesis, 2011), 259 y./113.

Hârizmliler ile görüşmek için Harran'a giderek liderleri Hüsâmeddîn Berkehan (ö. 644/1246) ile görüştü. Amacı Melik Sâlih Necmeddîn'in serbest bırakılması için Berkehan'ın desteğini almaktı. Yanında getirdiği Melik Nâsır Dâvûd tarafından yazılmış mektubu Hârizmlilerin liderlerinden Berkehan'a sundu. Melik Nâsır Dâvûd mektupta, Melik Sâlih Necmeddîn'i amcası ve kardeşine karşı korumak amacıyla yanında tuttuğunu yakın bir zamanda bırakacağını ve onun saltanat tahtına oturacağını yazıyordu. Ayrıca mektupta Melik Nâsır Dâvûd, Hârizmlileri Hıms ve Halep'e bir saldırı başlatmaya çağırıyordu. Böylece Melik Nâsır Dâvûd, Harezmîlerin Melik Sâlih Necmeddîn'den dolayı kendi topraklarına saldırmalarının önüne geçmiş oldu. Ayrıca onları İmâdeddin İsmail'in müttetiklerine saldırtarak onu Hârizm tehlikesi ile meşgul edecek böylece Dımaşk'ı ele geçirme fırsatına sahip olacaktı. Fakat yaşanan gelişmeler ile Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk'a yönelik planı beklediği şekilde sonuçlanmayacaktı. Hârizmliler ilerleyen süreçte Halep ve Hıms'a saldırılar düzenleyecek akabinde Melik Sâlih Necmeddîn'in çağrısı ile Dımaşk kuşatmasına katılarak şehrin ele geçirilmesinde önemli yararlıklar göstereceklerdi.²⁹³

Dımaşk'ın alınması sürecinde önemli katkıları bulunan Hârizmliler, verdikleri desteklerin karşılığını beklerken Dımaşk'a alınmamış ve yapılan antlaşmada onlara yer verilmemişti. Bunun karşısında büyük bir hayal kırıklığı ve kızgınlık yaşayan Harezmîler, Melik Sâlih Necmeddîn ile sorun yaşayan melikler ile iş birliği yapmaya karar verdiler. Bu kapsamda Melik Nâsır Dâvûd, İmâdeddin İsmail ile anlaştılar. Ayrıca ittifaka Melik Sâlih Necmeddîn'in en yakın adamlarından olan Rükneddin Baybars el-Sâlih'i dahil ettiler. Hârizmlilerin desteğini alan Melik Nâsır Dâvûd, daha önce kaybettiği Nâblus, Kudüs, el-Halil, Beytül-Cibrîl ve diğer yerleri ele geçirdi. 23 Zilkade/643/11 Nisan 1246'da Ba'lebek'ten gelen İmâdeddin İsmail'in katılması ile müttetikler Dımaşk'ı kuşattı.²⁹⁴ Bunu haber alan Melik Sâlih Necmeddîn, Melik Mansur İbrahim'e ittifak teklifinde bulunarak onu yanına çekti. Onlara Halep sahibi Melik Nâsır Yusuf'ta katıldı. Taraflar 7 Muharrem 644/25 Mayıs 1246 Cuma günü 521 Hıms gölü kıyısında bulunan Nehr el-Kasab mevkiinde karşı karşıya geldiler. Melik Sâlih Necmeddîn ve müttetikleri Hârizmlileri ağır bir yenilgiye uğrattı. Şimdiye

²⁹³ İbn Vasıl, *Müferricü'l-kürûb*, 5/248-249; Şeşen, *Salâhaddîn'den Baybars'a Eyyübîler- Memluklar (1193-1260)*, 181.

²⁹⁴ Nuveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb*, 29/315; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/389.

kadarki en büyük yenilgilerini yaşayan Hârizmliler'in bir bölümü Harran'da Moğolların, diğer bir bölümü Belkâ'da Melik Nâsır Dâvûd'un kalan kısmı ise Mısır'da Melik Sâlih Necmeddîn'in emrine girdiler.²⁹⁵

Melik Nâsır Dâvûd, Hârizmliler'den bir kadın ile yapmış olduğu evlilik sonrası onlarla arasındaki bağı kuvvetlendirmişti. Hârizmliler'in katılması ile Melik Sâlih Necmeddin'den gelecek olası bir saldırıya karşı kendini emniyete almıştı. Bunun farkında olan Melik Sâlih Necmeddîn, hâkimiyeti için tehdit unsuru olarak gördüğü Melik Nâsır Dâvûd'u saf dışı bırakmak için harekete geçti. Vezir Fahreddîn b. Şeyhüşşüyûh'u 644/1246 yılında Filistin'e üzerine göndererek, Melik Nâsır Dâvûd'a ait Nâblus, Kudüs ve Beyt Cibrîl'i ele geçirdi. Bunun üzerine Melik Nâsır Dâvûd ve Hârizmliler Nablus'tan ayrılarak Salt'a doğru yola çıktılar. İki ordu 17 Rebîulâhîr 644/2 Eylül 1246 yılında Salt'ta karşı karşıya geldi. Mısır güçleri onları dağıtmayı başardı ve İbnü'l-Şeyh, Salt'ı yaktıktan sonra ele geçirdi. Melik Nâsır Dâvûd, Kerek'e kaçtı ve şehrin muhkem duvarlarının arkasına sığındı. Harezmîler ise onu takip edip şehre girmeye çalıştılar ancak o, onların şehre girmelerine izin vermedi. İbnü'l-Şeyh de onu takip ederek Kerek Vadisi'ne indi. Şehrin etrafını yağmalayarak kaleyi kuşattı fakat muhkem yapısından dolayı bir sonuç alamadı. Aralarında yazışmalar oldu. İbnü'l-Şeyh, yapmış olduğu kötülüklerden dolayı Melik Nâsır Dâvûd'un yanında bulunan Taşbürek b. Han isimli Hârizmli'yi istedi fakat Melik Nâsır Dâvûd kabul etmedi. Kuşatmadan netice alamayan İbnü'l-Şeyh, Melik Nâsır Dâvûd'a sığınan Hârizmlileri ordusuna katarak Kerek'ten ayrıldı.²⁹⁶

2.3.4 Moğollar ile Münasebetler

İslâm dünyası 13.yy. başlarında Moğol taarruzlarına maruz kalmaya başladı. Abbâsî devletini tehdit eden Moğol saldırıları Halife Müstansır-Billâh ile Müsta'sım-Billâh dönemlerinde yoğunlaşmıştı. Halife Müstansır'ın ölümü ile gücü zayıflayan Abbâsî Halifeliği, 640 /1243 yılında başa geçen Halife Müsta'sım döneminde dağılma emareleri göstermeye başlamış ve Moğol tehlikesi özellikle bu dönemde şiddetini

²⁹⁵ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/358-359; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/396; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 205.

²⁹⁶ İbn Vasıl, *Müferricü'l-Kürûb*, 1960, 5/364; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman*, 22/396; el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/427; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*., 205; Basuğuy, *Eyyubiler*, 124-125.

iyice hissettirmişti. Eyyûbî devleti ile iyi ilişkiler içinde olan Abbâsî Hilafeti, varlığını tehdit etmeye başlayan Moğol tehdidine karşı dönem dönem Eyyûbî meliklerinden yardım talep etti. Halife Müstansır-Billâh Moğol tehdidi üzerine 635/1237-1238 yılında elçisi Muhyiddîn b. el-Cevzî'yi yardım istemesi için Melik Kâmil'e gönderdi. Halife, elçi ile birlikte bir miktar para göndererek hazırlanacak ordu için kullanılmasını istedi. Bunun üzerine Melik Kâmil, Beytü'l-Mâl'den yüz bin dinar ile birlikte, Şam ve Mısır askerlerinden üç bini atlı olmak üzere on bin kişilik bir ordu hazırladı. Hazırlanan ordunun başına Melik Nâsır Dâvûd'u koydu ve yardımcı olarak İmâdeddîn b. Mûsek ile Rükneddîn el-Heycâvî'yi (ö.644/1246) tayin etti. Melik Kâmil'in hastalığının artması üzerine Melik Nâsır Dâvûd'un²⁹⁷ yerine İbrahim b. Hıdır (ö.635/1238) orduya öncülük ederek Bağdat'a hareket etti.²⁹⁸

Moğul tehlikesi 656/1258 yılına gelindiğinde Bağdat'a dayanmıştı. Bu sırada Belkâ yenilgisi ile kötü günler geçiren Melik Nâsır Dâvûd, Halep'e sığınmıştı. Melik Nâsır Yûsuf tarafından Halep'ten çıkarılan Melik Nâsır Dâvûd Bağdat'a yapmış olduğu iltica talebi kabul göremeyince Sinâ çölünde yaşayan Arap kabilelerinin yanına yerleşmişti. Kerek sahibi el-Melikü'l-Muğis onu cezalandırmayı düşünürken Moğolların Bağdat'a yaklaşması ile zor günler geçiren Halife Müsta'sım-Billâh, Melik Muğis'ten Melik Nâsır Dâvûd'u serbest bırakmasını ve hazırlayacağı ordunun başında Bağdat'a gönderilmesini istedi. 656/1258 yılında hazırlanan ordu ile yola çıkan Melik Nâsır Dâvûd, yolda Bağdat'ın düştüğü haberini aldı ve Büveyda'da bekleyişe geçti. Yanında bulunanlar, Bağdat'a gitme hususunda temkinli olmasını tavsiye edince onlara şunu söyledi: *"Ben nefsimi Allah'a sattım. Benim hedefim mal ve para kazanmak değildir. Ben Allah yolunda şehit olmak istiyorum. Benim elimle Müslümanlara fayda sağlamasını Allah'tan ümit ederim."*

Netice olarak Melik Nâsır Dâvûd, çok arzulamasına rağmen Moğollara karşı savaşmamış ve 656/1258 yılında yaşanan salgında vefat etmiştir.²⁹⁹

²⁹⁷ Makrizi diğer kaynaklardan farklı olarak Bağdat'a giden ordunun başında Melik Nâsır'ın olduğunu belirtmektedir.el-Makrizî, *Kitâbü's-Süluk*, 1/380.

²⁹⁸ Tagriberdi, *en-Nücûmü'z-Zâhire*, 6/6/208; Gavanime, *İmâretü'l-Kerek*, 237; Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübiler - Memluklar (1193-1260)*, 147.

²⁹⁹ Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâil b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 3/195; el-Uleymi, *el-Ünsü'l-Celil bi-Tarihi'l-Kuds ve'l-Halil*, 2/121.

2.4 ÖLÜMÜ

Yukarıda Melik Nâsır Dâvud'un 647/1249 yılında oğlu Muazzam İsa'yı yerine naib bırakarak Kerek'ten Halep'e gitmesi, sonrasında yanında getirdiği mücevherlerini Abbâsî halifesine göndermesi, çocuklarının onun yokluğunda Kerek'i Melik Sâlih Necmeddin'e teslim etmeleri ve 648/1250 yılında Melik Nâsır Yûsuf tarafından hapsedildiği hadiselerinden bahsetmiştik. Melik Nâsır Dâvud burada üç yıl üç ay alıkonuldu. Çaresizlik içinde geçen bu yıllarda Allah'tan başka şikâyet edecek yeri ve kimsesi yoktu. Bu süreçte yazdığı aşağıdaki şiiri haleti ruhiyesini açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Allah ’ım sen en yücesin, sineleri açığa vurup gizlediklerine hâkimsin

Sen her büyük musibette ümit edilen ve haşyet duyulan hükümdarsın

Senin bildiğin tüm suçlarımı sana itiraf ve şikâyet ediyorum

Mazlumun hakkını başkası verebilir mi?

Ya Rab ya Rab! Sen yücesin ve bilensin

Sinelerde görünen veya gizli olana hâkimsin

Sensin her korkuya umut, sen ki hüküm ve hikmet sahibisin.

Ey her şeyi bilen! Darlıktan sana şikâyetçiyim

Mazlumun hakkını senden başka kimse veremez”³⁰⁰

Daha sonra Halife Müsta‘sim-Billâh'ın şefaati ile serbest bırakıldı. Melik Nâsır Yûsuf, Halep ve Dımaşk dışında bir yere gitmesini istedi. Melik Nâsır Yûsuf'tan korkan melik ve emirler ona yardım yapmaktan kaçındılar. Melik Nâsır Dâvûd, yanındakiler ile birlikte sığınacak yer bulamadılar. Âne ve Hadîse arasında yaklaşık üç ay çöl hayatı yaşadı. Çetin çöl koşulları karşısında zorlanan Melik Nâsır Dâvûd, yanındakiler ile birlikte Fırat'a doğru giderek orada kalmaya başladı. Büyük oğlu Zâhir

³⁰⁰ Hajah Salmah Ahmad, “Puisi İslâm dalam Minda Raja al-Nâsır Dawud”, 805.

Şâdî'nin avladığı ceylan, geyik ve çita ile besleniyorlardı. Onların bu durumuna kayıtsız kalamayan Tel-Bâşir sahibi Melik Eşref, iki eşek yükü un ve arpa gönderdi. Fakat yaptığı bu fiilden dolayı Melik Nâsır Yûsuf'un gazabına uğradı. Melik Nâsır Dâvûd bu süreçte Halife Müsta'sım'a yalvararak yazdığı mektuplardan hiçbirine cevap alamadı. 3 ay Türkmenlerle beraber sahralarda dolaştı. Sonunda insafa gelen Halife Müsta'sım-Billâh'ın şefaati ile Melik Nâsır Yûsuf tarafından kabul edildi ve geçimini sağlaması için çok az bir miktar maaş bağlandı. Melik Nâsır Dâvûd Bağdat'a gidip emanetlerini almak ve oradan da hacca gitmek için izin istedi. Melik Nâsır Yûsuf'un izin vermesi üzerine 653/1256 yılında önce Kerbela'da Meşhed el-Hüseyn'e uğradı daha sonra Hicaz'a geçti.³⁰¹

Melik Nâsır Dâvûd 28 Zilhicce 653/28 Ocak 1256 Cumartesi günü haccını tamamlayıp Medine'ye gitti. Hücre-i saadetin önünde bir kaside irat etti ve Ravza-i Mutahhara'nın önünde hücrenin örtüsüne tutunup şöyle dedi: *“Şahid olun ben Resulullah'in (s.a.v) huzurundayım. Ve ondan isteğim şudur ki amcaoğlu olan Emîrû'l-Mü'minîn'in emanetlerimi geri vermesi için bana şefaatchi olsun.”* Cereyan eden bu hadise halifeye ulaştırıldı. Daha sonra Bağdat'a gitmek üzere Medine'den ayrıldı. Yolda Âl-i Murey'den Ahmed b. Hacci b. Bureyd(ö.?) kabileyi talan etmek üzere önlerini kesti. Aralarında çatışma gerçekleşti. Çatışmayı Hac emirine karşı neredeyse kazanıyorlardı. Bu sırada Melik Nâsır Dâvûd safları yararak geldi ve Ahmed b. Hacci ile konuştu. Hacci'nin babası Melik Nâsır Dâvûd'un arkadaşıydı. Bunun üzerine Hacci ona itaat etti ve olay sulha vardı.³⁰²

Bağdat'a gidip Halife Müsta'sım-Billâh'tan emanetini istedi. Adet olduğu üzere Bağdat'a misafir olarak gelenlerin kendilerine yemek, bineklerine ot veriliyordu. Melik Nâsır Dâvûd, emaneti almayı beklerken hayal kırıklığına uğrayacağı yeni bir durumla karşılaştı. Halife'nin muhasebecisi gelerek, yedikleri yiyeceklerin pahalı olduğunu belirterek kaldıkları süre boyunca tükettikleri miktarı gösteren bir hesap sundu. Hesaplarının yanlarındaki mücevherler ile neredeyse aynı hesaba geldiğini ifade ederek az bir miktar verip alacağını kalmadığını ifade etti. Sonra Hille'ye geçen

³⁰¹ Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâîl b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî, *el-Muhtasar*, 3/199; el-Ömeri, *Mesalikü'l-ebsar fî memaliki'l-emsar*, 27/352.

³⁰² Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 48/247; İbnü'l-Verdi, *Târihu İbni'l-Verdi*, 2/187.

Melik Nâsır Dâvûd orada bir müddet kaldı. Melik Nâsır Yûsuf onu Dimaşk'a davet ederek gönlünü aldı ve konaklaması için Sâlihiye semtinde bir ev tahsis etti. Bir müddet Dimaşk'ta kalan Melik Nâsır Dâvûd, Melik Nâsır Yûsuf'un kendisini hapsetmesinden korkuyordu. O sırada Dimaşk'ta bulunan halifenin elçisi Necmeddîn el-Bâderâî ile birlikte Karkîsiyye'ye gitti. Bağdat'a sığınmak istediğini ifade etmesine karşılık Necmeddîn el-Bâderâî Dimaşk'ta kalması gerektiğini söyledi. Dimaşk'a dönmek istemeyen Melik Nâsır Dâvûd, Tîh çölüne geçerek orada bir müddet kaldı. Onun varlığından rahatsız olan Kerek sahibi Melik Muğis onu ve çocuklarını Tur-i Harun'da üç gece hapsetti. Moğol tehlikesi ile karşı karşıya olan Halife, Melik Nâsır Dâvûd'un salıvermesini ve bir ordu kurup onun komutasında gönderilmesini istedi. Melik Nâsır Dâvûd bırakıldıktan sonra oluşturduğu birlik ile yola çıktı. Dimaşk'a yakın Büveyda köyüne vardığında Moğolların Bağdat'ı ele geçirdiği haberini aldı ve Bağdat'a gitmekten vazgeçerek Büveyda'da kaldı.³⁰³

O yıl Şam bölgesinde veba/taun baş gösterdi ve ardından Bağdat'a sıçradı. İbn Vâsıl, Melik Nâsır Dâvûd'un askeri Abdullah b. Fadl'ın(ö.?) şöyle dediğini belirtir: *"Veba şiddetini arttırdığında askerler arasında hastalığın etkisi ile şikayetler duyulmaya başladı. Bunu duyan Melik Nâsır Dâvûd onları uyararak şöyle dedi: Hz. Ömer zamanında Amvâs vebası artınca insanlar "bu ne Allah'ın belası şey" diye yakınırırlarken Muâz b. Cebel onlara şunu söyledi. "Ey insanlar! Başımıza gelen bu musibet Rabbimizin rahmeti, Peygamberinizin duası ve sizden önce yaşamış olan salih insanların ölüm sebebidir. Muâz ve ailesini de bu hastalıktan nasıplendirmesi için Allah'a niyaz ediyorum."*³⁰⁴

Melik Nâsır Dâvûd bunu aktardıktan sonra şöyle dua etti: Allah'ım bizleri de onlardan eyle ve onları rızıklandırıdığın şey ile bizi de rızıklandır. Ertesi gün veya sonraki gün Melik Nâsır Dâvûd tauna yakalandı. Yine Abdullah b. Fadl şunları aktardı: *"Yanına vardığımda bana, sol tarafında kılıç saplanır gibi bir ağrı olduğundan bahsetti. Sol yanındaki ağrısı biraz hafifleyince uyudu ve uyandığında şunu söyledi: Rüyamda sol yanımın sağ yanına şunu dediğini gördüm: Kendi sıramda ben sabrettim*

³⁰³ Safedi, *el-Vaḥī bi'l-veḥyât*, 13/307; el-Uleymi, *et-Tarihü'l-mu'teber fî enbâi men gaber.*, 2/120.

³⁰⁴ Cemaleddin Muhammed b Salim b İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb.*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2004), 221; Yunini, *Zeylu Mir'ati'z-zaman.*, 1/175.

bu gece senin sıran sen de benim gibi sabret. Akşam olduğunda sağ tarafının ağrısının arttığını belirtti. İki namaz arası yanımdaydım kuvveti gittikçe düşüyordu. Biraz uyudu uyandığında titriyordu ve şunu dedi: “Rüyamda Hz. Peygamber (s.a.v) ve Hz. Hızır’ı (a.s.) gördüm, yanıma geldiler benimle oturdular sonra gittiler. Günün sonunda artık ölümünün yaklaştığını haber vererek hazırlıkların yapılmasını istedi. Ben ve yanındakiler ağlamaya başladık. Bunun üzerine “kadınlar gibi ağlamayın” dedi. Ailesini ve evlatlarını bana emanet etti. İhtiyaçları karşılamak için çıktım ayrılırken yanında bıraktığım aile fertleri şunları anlattılar: Korkmuş bir şekilde uyanıp şöyle dedi. Yaklaşın yalnızlık hissediyorum. Neden, diye sorduklarında şunu dedi. Sağ tarafımda içinde Ebubekir ve Sa'd bulunduğu bir saf gördüm yüzleri güzel kıyafetleri beyazdı. Solumda ise görünüşleri çirkin başsız bedenler vardı. İki taraf da beni almak istiyordu. Ben sağ tarafa gitmek istedim fakat soldakiler benimle konuştular. Onlara dedim ki: Sizinle gelmiyorum beni terk edin. Sonra bir uyuklama geldi uyandığımda onlardan kurtuldum.”

Melik Nâsır Dâvûd, 28 Cemâziyelevvel 656/2 Haziran 1258 tarihinde elli üç yaşında vefat etti. Ölümünü haber alan Sultan Büveyda'ya geldi ve üzüntülerini bildirdi. Daha sonra Babası Melik Muazzam'ın yanına Kasiyun Dağı'nın eteklerine defnedildi.³⁰⁵

³⁰⁵ İbn Vasil, *Müferricü'l-Kürûb*, 2004, 222-223; Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 48/248-249; Yunini, *Zeylu Mir'ati'z-zaman.*, 1/176; Safedî, *el-Vafi bi'l-vefeyât*, 13/308; Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulafa*, 96-100; DRORY, “Al-Na'sir Da'wu'd: A Much Frustrated Ayyu'bid Prince”, 161-187.

SONUÇ

Eyyûbîler, Fâtımîleri ortadan kaldırarak İslâm tarihi sahnesine çıkmış ve Haçlı seferleri sırasında İslâm dünyasına adeta siper olmuştur. Bu devlet Moğol saldırıları sırasında da İslâm beldelerini koruma adına ciddi mücadeleler vermiştir. Eyyûbîler’de Salâhaddîn döneminde sağlanan birlik Melik Âdil döneminde de varlığını korumuş fakat Melik Adil sonrası arzulanan siyasi birlik bir türlü sağlanamamıştır. Melik Âdil’in çocukları Melik Muazzam ile kardeşleri Melik Kâmil ve Melik Eşref arasında yaşanan çekişmeler, sonraki dönemlerde de sürmüş ve devletin yıkılışına kadar devam etmiştir. Melik Muazzam’ın vefatı ile yerine geçen oğlu Melik Nâsır Dâvûd, Dımaşk hâkimiyeti ile birlikte, babasından kalan sorunları da devralmıştır. Babası ve amcaları ile arasında yaşanan sorunların odağında olan Dımaşk, tez konumuz olan Melik Nâsır Dâvûd’un siyasî hayatında daima hüsrânların, yenilgilerin ve hayal kırıklıklarının kaynağı olmuştur. 624-626/1227-1229 yılları arasında kısa süre devam eden Dımaşk nâibliğinin ardından yaklaşık 20 yıl hakimiyet süreceği Kerek Emîrliği döneminde yapmış olduğu ittifak ve mücadeleleri incelediğimizde bunların altında yatan temel sâikin Dımaşk’ı geri alma arzusu olduğunu görmekteyiz. Onun bu arzusunun farkında olan Eyyûbî Melikleri bunu her fırsatta ona karşı koz olarak kullanmışlardır. Melik Eşref ve Melik Kâmil’in arasında başlayan mücadelede iki taraf da Melik Nâsır Dâvûd’u yanlarına çekmeye çalışmış ve her biri kendilerine katılması halinde Dımaşk’ı kendisine teslim edeceklerini vaat etmişlerdir. Ancak her iki taraf da emeline ulaştıktan sonra ona Dımaşk’ı teslim etmemişlerdir.

Kahire’ye 8 Şevval 636/14 Mayıs 1239 tarihinde giden Melik Nâsır Dâvûd, Melik II.Âdil’in en yakınında yer alarak devlet idaresinde söz sahibi olarak etkili bir konuma gelmiştir. Bu şekilde yönetimde etkili bir devlet adamı olmaya çalışarak en büyük emeli olan Dımaşk’ı almaya çalışmış ama yine de başarılı olamamıştır. Bundan sonra Melik II. Âdil’in en büyük rakibi olan kardeşi Melik Sâlih Necmeddîn ile ittifak kurarak Dımaşk’ı kendisine bırakması koşulu ile Mısır’ı ele geçirmesine yardım edeceğini belirtmiş Melik Salih Necmeddin’de bu isteğini kabul etmiştir. Melik Salih Necmeddin Mısır’ı ele geçirip sultan olunca baskı altında söz verdiğini belirterek

verdiği sözü yerine getirmemiştir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Melik Nâsır Dâvûd her fırsatta Dımaşk hakimiyetini elde etmek için mücadele vermiş ve bu arzusundan vazgeçmemiştir. Çünkü Dımaşk konumu itibarıyla stratejik öneme sahipti. Şehrin idaresini 570/1174 yılında ele alan Eyyûbîler, hakimiyetleri altındaki toprakların çoğunluğunun bu bölgede olması nedeniyle Dımaşk'ı yönetim merkezi olarak kullanmışlardır. Şehir Sultan Salâhaddîn ve Melik Âdil dönemlerinde de bu özelliğini sürdürmüştür. Melik Âdil'in vefatı sonrası Melik Kâmil ile birlikte devlet idaresinin merkezi Mısır olmuştur. Fakat saltanat merkezi her ne kadar Mısır olsa da Dımaşk öneminin korumuştur. Melik Kâmil, Dımaşk'a hâkim olmadan saltanatını tam manasıyla icra edemeyeceğinin bilmekteydi. Bu farkındalık Eyyûbîler'in diğer sultan ve meliklerinde de vardı. Dımaşk'ı kuşatan Melik Eşref, hakimiyeti altındaki Ahlat'ın Celaleddin Hârizmşah tarafından kuşatılması ve el-Cezîre'deki hakimiyetinin tehlikede olmasına aldırış etmeden Dımaşk elde etmek için kuşatmaya devam ettirmiştir. Sonra gelen sultan ve melikler Dımaşk'ın öneminin farkında olarak ona hâkim olmak için birbirleri ile yoğun mücadelelerde bulunmuşlardır.

Melik Nâsır Dâvûd döneminin en önemli merkezlerden biri de Kerek'tir. Dımaşk hakimiyeti sonrasında Kerek, Melik Nâsır Dâvûd'un kendi ordusu ve idari teşkilatının bulunduğu müstakil bir emirlik hüviyetindeydi. Ayrıca stratejik konumu ile Mısır ve Dımaşk meliklerinin ittifak için desteğine başvurduğu önemli bir emirlikti. Her ne kadar Melik Nâsır Dâvûd, Eyyûbî siyasi tarihinde ikincil bir figür olarak görünse de bilhassa Kerek melikliği döneminde yaşanan olaylardaki pozisyonu ile etkisi azımsanmayacak derecededir. Melik Kâmil ve Melik Eşref arasındaki mücadelede Melik Kâmil'in emirlerinden birisi bu durumu: "Melik Nâsır Dâvûd'u yanına çekenin terazide ağır gelen kefedeye olacağı" şeklinde ifade etmektedir. Benzer şekilde Melik Kâmil sonrası Eyyûbî ailesi içinde yaşanan mücadeleler ve yapılan ittifaklarda denge unsuru olarak Melik Nâsır Dâvûd'un desteğine başvurulmuştur. Melik II. Âdil 'in sultanlığı döneminde yönetimdeki etkisi, kardeşi Melik Salih Necmeddin'i önce tutuklaması daha sonra serbest bırakması ile sultanlık yolunu açması gibi hadiselerle baktığımızda onun önemi bir kez daha göze çarpmaktadır. Melik Nâsır Dâvûd'un Dımaşk ve Kerek Emîrliği dönemleri Eyyûbîler saltanatında önem arz etmiş ve yaşanan mücadelelerde ve kurulan ittifaklarda etkili olmuştur.

Melik Nasır Dâvûd, mezhep olarak Hanefiliği, neseb olarak ise Arap olduklarını benimsemesi, ayrıca felsefe ve akli ilimlere olan tutkusu ile diğer Eyyûbî meliklerinden ayrılmaktadır. Bazı kaynaklarımız bahsetmiş olduğumuz özelliklerinden dolayı zaman zaman ailesi tarafından baskılara maruz kaldığını ve sevilmediğini belirtmişlerdir. Netice olarak Cemâziyelevvel 656 / Mayıs 1258 yılında 53 yaşında vefat eden Melik Nâsır Dâvûd, karşı karşıya kaldığı zorluklar, girdiği mücadeleler, bulduğu ve uygulamaya koyduğu çözümler, kimi zaman talihsizliği kimi zamanda öngörüsüzlüğü sonucu yapmış olduğu hatalar ve ulaşamadığı hedefler ile Eyyûbî hanedanı içinde farklı bir melik portresi çizmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Ahmed Badawi. *Mamoun Bani Eyyub Al-Muazzam Issa*. Kahire: Lecnetu'l-Beyâni'l-Arabî, 1953.
- Ahmed b. İbrahim el-Hanbelî. *Şifau'l Kulûb fi Menakıb -i Benî Eyyûb*. thk. Mediha, Tarihsiz.
- Alptekin, Coşkun. "Aksungur el-Porsukî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/297. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Al-Qadahat, Mohammad. "Official Receptions in Baghdad during the Late Abbasid Era". *Universal Journal of History and Culture* 1/1 (2019). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ujhc/issue/44119/543503>
- Ayaz, Fatih Yahya. "Hoşdaş". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-1/562-563. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Baluken, Yusuf. *Hasankeyf Eyyûbîleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2008.
- Bar Hebraeus. *Abû'l-Farac Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1950.
- Basuğuy, Bedrettin. *Eyyubiler : El- Melikü's- Salih Dönemi [634-647/1240-1249]*. İstanbul : Siyer Yayınları, 2017.
- Basuğuy, Bedrettin. "Ziiauddin İsa el-Hakkari ve Selahaddin-i Eyyubi'nin Siyasi Kariyerine Etkisi". C. 1. Hakkari: Hakkari Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Beyyumi, Ali. *Kurtuluş Devrinde Eyyûbîler*. İstanbul: Nûbihar, 2015.
- Bilge, Mustafa L. "Kerek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/278-279. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bostan, İdris. "Aclûn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/326-327. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Bostan, İdris. "Ba'lebek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/9-11. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Bozan, Oktay. "Celâleddin Harezmsâh'ın Ahlat'ı Muhasarası ve Yankıları". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XIV/2 (2012), 133-159.
- Brockelmann, Carl - Çağatay, Neşet. *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi*. Ankara: A.Ü. İlahiyat Fak, 1964.
- Brown, Robin. "Brown, Robin M. 'The Middle Islamic Palace at Karak: A New Interpretation of the Grand Qa'a (Reception Hall).' Annual of the Department of Antiquities of Jordan 57 (2013): 309-335." <https://www.academia.edu/28480259>
- Bündari, Ebû İbrâhim Kıvamüddin Feth b Ali b Muhammed. *Senâ'l-Berki's-Şami : Muhtasarü'l-Berki's-Şami fî Sireti's-Sultan Selahaddin li-Katibü'l-İmad el-İsfahani*. İstanbul : Merkezü'l-Ebhas li't-Tarih ve'l-Fünun ve's-Sekâfeti'l-İslâmiyye İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 2004.
- Canard, M. "Dwin". *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. Brill, 24 Nisan 2012. https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/dwin-SIM_2165
- Celâl ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî - Özatağ, Onur. *Halifeler Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014.
- Cevdet, Ahmed. *Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulafa*. Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985.

- Çaycı, Ahmet. *Ürdün 'de Osmanlı Mimarisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1. bsk., 2010.
- Çetin, Cemal. “‘Osmanlılarda Mesafe Ölçümü ve Tarihî Süreci’, Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Nejat Göyünç’e Armağan, Ed. Hasan Bahar, Mustafa Toker, M. Ali Hacıgökmen, H. Gül Küçükbezcı, Konya 2013, s. 443-466.” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*.
- Demir, Ahmet. *Ahlat ve Çevresinde Eyyûbî Hâkimiyeti*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Thesis, 2011.
- Demirkent, Işın. “Maarretünnu‘mân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/274-276. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Devadari, Ebû Bekr b Abdullah b Aybek ed-. *Kenzü'd-Dürer ve Câmîü'l-Gurer : Şühdü'z-Nahl min Kısmeti Feleki'z-Zühal: ed-Dürrü'l-Matlub fî Ahbari Müluki Beni Eyyûb*. thk. Said Abdülfettah Âşûr. Kahire: Merkezu Vudûd li'l-Mahtûtât, 1972.
- Dokgöz, Hatice. *İslâm Siyasi Tarihinde Şurahbil bin Hasene*. Bursa Uludağ Üniversitesi, Thesis, 2019.
- Dokmak, Sârimüddîn İbrâhîm b Muhammed b Aydemir Alâî Mısırlî İbn. *Nüzhetü'l-enam fî tarihi'l-İslâm 628-659 h. / 1230-1261 m..* Sayda : el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999.
- DRORY, JOSEPH. “Al-Na^{ir} sir Da^{ir} wu^{ir}: A Much Frustrated Ayyu^{ir}bid Prince”. *Al Masaq: Islam and the Medieval Mediterranean* 15 (01 Ocak 2003). <https://doi.org/10.1080/0950311032000117467>
- Dündar, Abdulhamit. *4/10. yüzyılda Bağdat (topografya, toplumsal yapı, gündelik hayat)*. Bilecik : Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2019.
- Ebû Abdullah İzzeddin Muhammed b. Ali b. İbrâhîm İbn Şeddâd, 684/1285. *el-A'lakü'l-Hatire fî Zikri Ümerai's-Şam ve'l-Cezire = Description De La Syrie Du Nord*, 1991.
- Ebu Şame el-Makdisi, Ebü'l-Kasım Şehabeddin Abdurrahman. *Kitabü'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-Devleteyn*. Mısır el-Kahire: Matbaatü Vadi'n-Nil, Yeni bs., 1287.
- Ebü'l Fidâ vd. *Ebü'l Fidâ Coğrafyası*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 1. bsk., 2017.
- Ebü'l-Fidâ' el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâîl b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî. *el-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer Târihu Ebî'l-Fida*. thk. Muhammed Z. Azb. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1119.
- Ebü'l-Fida, İmadüddin el-Melikü'l-Müeyyed İsmail b Ali. *Takvimü'l-büldan*. Frankfurt am Main: Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften [Institute for the History of Arabic-Islamic Science], 1992. <http://ktp2.isam.org.tr/detayzt.php?navdil=tr&idno=153566&tarama=TakvimBuldan>
- el-Meliku'l-Emced, el-Hasan bin Meliku'l-Nâsir Dâvud (ö. 670). *Nesebu'l-Eyyûbiyyîn*. Beyrut: Darul Kitabu Cedid, 1978.
- el-Meliku'l-Emced Hasan. *el-Fevâidu'l-Celiyye fî'l-Ferâidi'n-Nâsiriyye*. thk. Nâzım Reşîd. Bağdad, 1992.
- Ernoul vd. *Haçlı Seferleri Tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap, 1. Baskı, Mart 2019, İstanbul., 2019.
- Eyyubi, el-Melikü'l-Emced Hasan b el-Melik en-Nasir Dâvûd el-. *el-Fevaidü'l-Celiyye fî'l-Fevaidi'l-Nasiriyye*. : Yazma, ts.
- Gavanime, Yusuf Derviş. *İmâretü'l-Kerek el-Eyyûbîyye*. Amman: Dârü'l-Fikr, 2. Basım, 1982.

- Gedik, Ahmet. *Hat Sanatı Bakımından Kudüs ve Çevresindeki Eyyûbî Kitâbeleri*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Thesis, 2013. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)
- Geyikoğlu, Hasan. “Harzamşah Celâleddin Mengüberti ve Ahlat”. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 6 (02 Mart 2010), 29-33.
- Grousset, Rene. *L’epopee des croisades*. Paris : Librairie Plon, 1939.
- Gubser, Peter. *Politics And Change In Al-karak, Jordan: A Study Of A Small Arab Town And Its District*. New York: Routledge, 2019. <https://doi.org/10.4324/9780429302343>
- Günaltay, M. Şemsettin. *Yakın Şark : Perslerden Romalılara kadar: Selevkoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Kırallıkları*. Ankara : Türk Tarih Kurumu, 1951.
- Hajah Salmah Ahmad. “Puisi Islam dalam Minda Raja al-Nasir Dawud”. *Islam: Past, Present and Future (Proceedings of the International Seminar on Islamic Thought, ISOIT)*. 1146. Malaysia: Faculty of Islamic Studies Universiti Kebangsaan Malaysia, 2004. <https://www.academia.edu/3128998/>
- Hamdun, Ebü'l-Meali Bahaeddin Muhammed b Hasan İbn. *et-Tezkiretü'l-Hamduniyye*. Beyrut : Ma'hedü'l-İnmai'l-Arabi, 1983.
- Hamevi, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b Abdillâh Hamevî Bağdâdî Rûmî Yakut. *Mu'cemü'l-Büldan*. Beyrut : Dâru Sadır, 1977.
- Hartmann, Angelika. “el-Melikü'l-Muzaffer”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/73-74. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Harun b. Ebû Ferec İbn İbrî. *Târihu Muhtasari'd-Düvel*. thk. Anton Salhani,. Beyrut: Darü's-Şark, 1992.
- Holt, P. M. *Haçlı devletleri ve komşuları : Urfa Kontluğu, Antakya Prenslığı, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı*. İstanbul : Kitap Yayınevi, 2007.
- Humphreys, R. Stephen. *From Saladin to the Mongols : the Ayyubids of Damascus : 1193-1260*. Albany : State University of New York, 1977.
- Işık, Abdulcelil. “Haleb Atabegliği'nin Mısır'ı Feth Etmesinde Esedüddîn Şirkûh'un Rolü ve Kaynaklara Göre İzahı”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/3 (27 Aralık 2019), 490-502. <https://doi.org/10.21551/jhf.607831>
- İbn Batuta, Şerefüd-din - Aykut, A. Sait. *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.
- İbn Hallikan. *Vefeyâtü'l-A'yân fî Enbâ'i Ebnâ'i 'z-Zamân*. Beyrut: Beyrut : Dâru Sadır, 1072.
- İbn Nazîf, Ebü'l-Fazail Muhammed b Ali İbn. *et-Tarihü'l-Mansuri*. Dımaşk : Matbuatu Mecmai'l-Lugati'l-Arabiyye, 1981.
- İbn Vasıl, Cemaleddin Muhammed b Salim b. *Müferricü'l-Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb*. thk. Cemâleddîn eş-Şeyyâl. 5 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kutüb ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, 1960.
- İbn Vasıl, Cemaleddin Muhammed b Salim b. *Müferricü'l-Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2004.
- İbnü'l-Adim, Ebü'l-Kâsım Kemâleddin Ömer b Ahmed. *Bugyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1809.
- İbnü'l-Esir. *el-Kâmil fî't-Tarih*. X Cilt. Thk. Muhammed Yûsuf ed-Dakkâk, Beyrut :Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye, 2003.

- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b Muhammed b Abdülkerim. *et-Tarihü'l-Bahir fi'd-Devleti'l-Atabekiyye*. thk. Abdülkadir Ahmed Tuleymat. Kahire : Dârü'l-Kütübî'l-Hadise, ts.
- İbnü'l-Fuvati, Ebü'l-Fazl Kemâleddin Abdürrezzâk b Ahmed b Muhammed Şeybani. *el-Havadisü'l-Câmia ve't-Tecaribü'n-Nafia fi'l-Mieti's-Sabia*. Beyrut : Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- İbnü'l-Verdi, Ebû Hafs Zeynüddin Ömer b Muzaffer b Ömer. *Târîhu İbni'l-Verdi = Tetimmetü'l-Muhtasar fi Ahbari'l-Beşer*. Beyrut : Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996.
- İsa, Nasır Dâvûd b. *Divan*. : Yazma, ts.
- İyas, Ebü'l-Berekat Zeynüddin Muhammed b Ahmed İbn. *Bedaiü'z-Zuhur fi Vekaii'd-Duhur*. Kahire : el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, 1982.
- Kalkaşendi, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b Ali b Ahmed. *Subhü'l-A'sa fi Sinaati'l-İnşa*. Kahire: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1913.
- Karakaş, Şehri. "Vi. Haçlı Seferi'ni Sona Erdiren 1299 Yâfâ Antlaşması'nin Şartları Ve Değerlendirilmesi". *Gazi Türkiyat* 31 (30 Aralık 2022), 169-190.
- Karataş, Bahar. *Bahrî Memlûkları Döneminde Kerek (1250-1382)*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, masterThesis, 2020.
- Kaya, Önder. "Bir Eyyubi Melikin Portresi: Melik Efdal Nureddin Ali b. Selahaddin Eyyubi". *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXI/2 (2006), 139-176.
- Kaya, Önder. *Selahaddin Sonrası Dönem Anadolu'da Eyyubiler*. İstanbul : Yetitepe Yayınevi, 2007.
- Keles, Nevzat. "Nevzat Keleş, 'İnsanların En Kibarlarından: Selçukluların Bağdad Şahnesi Bihrûz El-Hâdim' (One of the Kindest People: Seldjukid Shihna of Baghdad Bihrûz Al Khâdim)".
- Kelpetin, Mahmut - Çağrı, Mustafa. *İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan*. İstanbul: KURAMER, 1. bsk., 2016.
- Kenneth M. Setton. *A history of the Crusades : the art and architecture of the Crusader states*. Madison : The University of Wisconsin, 1969.
- Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b Ömer İbn. *el-Bidâye ve'n-Nihaye*. Beyrut : Mektebetü'l-Maârif, 1981.
- Kesir, İbn. *Büyük İslam Tarihi : el Bidaye ve'n-Nihaye*. İstanbul : Çağrı Yayınları, 1994.
- Khalidi, Walid photo, 21 Mayıs 2009. Flickr. <https://www.flickr.com/photos/39361328@N02/3730930845/>
- Kılıç, Hulusi. "İbnü'l-Hâcib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/55-58. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Kılıç, Mustafa. "Âlim ve Devlet Adamı Olarak Eyyubî Meliki: 'el-Melikü'l-Muazzam' (576-624/1180-1227)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* X/2 (2006), 337-355.
- Koca, Salim. "Toy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/270-272. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Kuşçu, Ayşe Dudu. *Eyyübî Devleti Teşkilâtı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu, 2013.
- Kütübî, Salâhuddin Muhammed b. Şakir b. Ahmed ed-Dârânî. *Fevâtü'l-Vefeyât ve'z-Zeyl 'Aleyhâ*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1973.
- Lyons, Malcolm Cameron. *Saladin: The Politics of the Holy War*. Cambridge : Cambridge University, 1984.

- Makdisi, Ebü'l-Kâsım Şehabeddin Abdurrahman Ebû Şame el-. *Teracimu Ricali'l-Karneyni's-Sadis Ve's-Sabi' = ez-Zeyl Ale'r-Ravzateyn*. thk. İbrahim Şems el-Dîn. Beyrut : Dârü'l-Cil, 1974.
- Makrizi, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b Ali b Abdülkadir. *ez-Zehbü'l-Mesbuk fî Zikri men Hacce mine'l-Hulefa ve'l-Müluk*. Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 2000.
- Makrîzî, Takıyüddin Ahmed b. Ali,. *El-Mevâiz ve'l-İ'tibâr bi-Zikri'l-Hıtat ve'l-Âsâr = el-Hıtatü'l-Makriziyye*. thk. Muhammed Zinehum-Mediha eş-Şarkav. Kahire: Mektebetü-Medbuli, 1997.
- Makrizî, Takıyüddin el-. *Kitâbü's-Süluk li-Ma'rifeti Düveli'l-Müluk*. thk. M. Abdülkadir „Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Mehidat Muhammed Abdullah. *el-Melikü'n-Nâsir Dâvûd b. Muazzam Îsâ*. İrbid: el-Câmiatü'l-Yermuk, 1995.
- Mekin, Georges b Amid. *Ahbârü'l-Eyyubiyyin*. [Kahire] : Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 1991.
- Merçil, Erdoğan. “Gâşiye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/398-399. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Merzübanî, Ebû Ubeydullah Muhammed b İmran b Musa. *Mu'cemü'ş-Şuara*. Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1982.
- Meyers, Eric M. (ed.). *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East. The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*. Oxford University Press, 2011.
<https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780195065121.001.0001/acref-9780195065121>
- Milwright, M. “The Fortress of the Raven; Karak in the Middle Islamic Period (1100 -1650)” 72 (01 Ocak 2008), 1-488.
- Minorsky, Viladimir. *Studies in Caucasian History*. London: Taylor's Foreign Press, 1953.
- Mollaibrahimoğlu, Mustafa - Arslan, İhsan. “Zengî Atabeyliği ve Kudüs Haçlı Krallığı'nın Mısır Üzerinde Hâkimiyet Mücadelesi”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (30 Haziran 2022), 281-301.
<https://doi.org/10.32950/rteuifd.1101880>
- Mouton, Jean-Michel vd. (ed.). *Portes et murailles de Damas de l'Antiquité aux premiers mamlouks. Histoire, architecture, épigraphie*. Beyrouth: Presses de l'Ifpo, 2019. <http://books.openedition.org/ifpo/12299>
- Möhring, Hannes. *Salaheddin Eyyubi 1138-1193*. İstanbul : Kitap Yayınevi, 2008.
- Muhammed, İmad el-Katib el-. *el-Fethü'l-Kussi fî'l-Fethi'l-Kudsi*. Kahire: ed-Dârü'l-Menar, ts.
- Nesevi, Şihâbüddîn Muhammed b Ahmed b Alî Hurendizî Zeyderî. *Celalü'ttin Harezemşah*. İstanbul : Maarif Vekaleti, 1934.
- Nuaymî, Ebü'l-Mefahir Muhyiddin Abdülkadir b Muhammed b Ömer. *ed-Dâris fî Târîhi'l-Medâris*. [Kahire] : Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 1988.
- Nucciotti, Michele - Fragai, Lorenzo. “Ayyubid Reception Halls in Southern Jordan: Towards Light Archaeology of Political Powers”. *Studies in the History and Archaeology of Jordan*, XIII/2016. <https://www.academia.edu/39264608/>
- Nuveyrî, Şihâbü'd-Dîn Ahmed b. 'Abdilvahhâb b. Muhammed b. 'Abdiddâim el-Ğureşî et-Teymî el-Bekrî en-Nuveyrî en-. *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb*. 33 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kutub ve'l-Veşâîku'l-Kavmiyye, 1423.

- Oflaz, Abdulhalim. *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbîler*. İstanbul: Siyer Yayınları, 1. bsk., 2019.
- Ömeri, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b Yahyâ İbn Fazlullah el-. *Mesalikü'l-Ebsar fî Memaliki'l-Emsar : el-Mesalik ve'l-Asar ve'l-Ekalim*. Ebûzabî [Abudabî] : el-Mecmaü's-Sekafî, 2003.
- Özer, Serkan. “Selâhaddîn Eyyûbî'nin Fâtımîlerle İmtihânı: Komplolar ve İsyanlar”. *Mavi Atlas* 8/2 (27 Ekim 2020), 456-472. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.775740>
- Polat, Ziya (ed.). *Eyyûbîler: Siyasi tarih*. Ankara: İlâhiyât, 1. Baskı: Aralık 2020., 2020.
- Prawer, J. *Histoire du royaume Latin de Jerusalem*. Paris : Centre National de la Recherche Scientifique, 1975.
- Rıza, Ahmed. *Mu'cemu Metni'l-Luga : Mevsuatu Lugaviyye Hadise*. Beyrut : Daru Mektebeti'l-Hayat, 1960.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi: Kudüs Krallığı ve Frank Doğu: 1100-1187*. Ankara : Türk Tarih Kurumu, 1987.
- Runciman, Steven - Işıltan, Fikret. *Haçlı Seferleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarihi Kurumu, 1986.
- Safedi, Ebü's-Safâ Salâhuddîn Halîl b İzziddîn Aybeg b Abdillâh. *el-Vafi bi'l-Vefeyât*. thk. Ahmed el-Arnâvut-Türkî Mustafa. 29 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâü't-Türâsî'l-Arabî, 2000.
- Sallabi, Ali Muhammed - Şenaslan, Şerafettin. *Selahaddin Eyyûbî Ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*. İstanbul: Ravza Yayınları, 4. bsk., 2017.
- Sarı, Yasemin. *Müstansır-Billâh ve Dönemi (623-640 / 1226-1242)*. Marmara Üniversitesi, 2013.
- Sazak, Ömer. *Dârülhilâfe'nin Oluşum Sürecinde Doğu Bağdat'taki Mimari Yapılar (279-334/892-945)*. Sakarya : Sakarya Üniversitesi, 2020.
- Sharon, Moshe. *Aqabat Fîq*. Brill, 1997. https://doi.org/10.1163/9789004470033_011
- Sıbt İbnü'l-Cevzi, Ebü'l-Muzaffer Şemseddin Yusuf b Kızıoğlu Sıbt. *Mir'atü'z-Zaman fî Tevârihi'l-A'yan*. Dimaşk : er-Risaletü'l-Alemîyye, 2013.
- Sinibaldi, Micaela. “Detailed History of Karak Castle Discoverable by Analysing Architecture - Archaeologist Jordantimes.Com/News/Local/Detailed-History-Karak-Castle-Discoverable-Analysing-Architecture---Archaeologist”.
- Sourdel, D. “Al-Karak”. *Encyclopédie de l'Islam*. Brill, 01 Ekim 2010. ceworks.brillonline.com/entries/encyclopedia-de-l-islam/al-karak-SIM_3906
- Stevenson, W. B. *The Crusaders In The East*, 1907. <http://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.22159>
- Süheyl Takkuş, Muhammed. *Tarihü'l-Eyyubiyyin fî Mısır ve Biladi's-Şam ve İklimi'l-Cezire : 569-661h/1174-1263m*. Beyrut : Dârü'n-Nefâis, 2008.
- Şakir, Mustafa. *Salâhuddîn el-Fârisu'l-Mucâhid ve'l-Meliku'z-Zâhidu'l-Mufterâ Aleyh*. Dimaşk: Dârü'l-Kalem, 1998.
- Şeddâd, Ebü'l-Mehasin Bahaeddin Yusuf b Rafî' b Temim İbn. *en-Nevadirü's-Sultaniyye ve'l-Mehasinü'l-Yusufiyye = Siretu Selahuddin*. Kahire : Mektebetü'l-Hancı, 1994.
- Şeker, Mehmet. “Orta Çağ'da Şam Diyarının Stratejik Bir Kalesi: Aclûn Kalesi”. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/4 (15 Ekim 2019), 3799-3807. <https://doi.org/10.33206/mjss.471736>
- Şeref Han - Bozarslan, Mehmet Emin. *Şerefname*. İstanbul: Ant, 1971.

- Şerrab, Muḥammad. *Mu'cemu'l Buldan Filistin*. Beyrut: Darül-Memun lit-Türas, 1987.
- Şeşen, Ramazan. *Eyyubiler (1169-1260)*. Üsküdar, İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), İkinci Basım: Nisan 2018., 2018.
- Şeşen, Ramazan. *Salâhaddin Eyyubî ve Devlet*. İstanbul: Çağ yayınları, 1987.
- Şeşen, Ramazan. *Salahaddin'den Baybars'a Eyyubiler - Memluklar (1193-1260)*. İstanbul : İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı [İSAR], 2007.
- Tagriberdi, Ebü'l-Mehasin Cemaleddin Yusuf b Tagriberdi İbn. *en-Nücumü'z-Zâhire fî Mülûki Mısır ve'l-Kahire*. nşr. Muhammed Hüseyin Şemsüddin. Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Tomar, Cengiz. "el-Melikü'n-Nâsır, Dâvûd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/76-77. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Tomar, Cengiz. "Sayda". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/207-209. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Turan, Abdulkadir. *Nûreddin Mahmud Zengî ve Devri*. Sakarya, Doktora Tezi, 2018.
- Turan, Şerafettin. "Levant". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/145-147. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Tyrensis, Willermus vd. *Haçlılar Türkler Karşısında*. İstanbul: Kronik Kitap, 1. bsk., 2019.
- Uleymi, Ebü'l-Yümn Mücirüddin Abdurrahman Ebü'l-Yümn el-. *el-Ünsü'l-Celil bi-Tarihi'l-Kuds ve'l-Halil*. Amman : el-Mektebetü'l-Muhtesib, 1973.
- Usaybia, Ebü'l-Abbas Muvaffakuddin Ahmed b Kâsım İbn Ebû. *Uyunü'l-Enba' fî Tabakati'l-Etubba*. Beyrut : Daru Mektebeti'l-Hayat, ts.
- Usta, Aydın. *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri: Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları*. İstanbul : Yeditepe Yayınevi, 2008.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. "Sühreverdî, Şehâbeddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/40-42. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yunini, Ebü'l-Feth Kutbüddin Musa b Muhammed b Abdullah. *Zeylu Mir'ati'z-zaman*. Haydarabad : Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1954.
- Yüksel, Emrullah. "Âmidî, Seyfeddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/57-58. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Yürekli, Tülay. "Eyyubi Ailesi Kadınları". *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi = The Pursuit of History: International Periodical for History and Social Science* III/6 (2011), 329-341.
- Zehebî,. *Tarihü'l-İslâm ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Tarihü'l-İslâm ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lâm* : thk. Dr. Ömer Abdulselâm Tedmürî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1999.
- Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b Ahmed b Osman. *el-İber fî Haberi men Ğaber*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985.
- Zehebî, Şemseddin Muhammed b Ahmed b Osman ez-. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- "File:Peter of Brittany and al-Nasir of Kerak.Png". *Wikipedia*, 12 Şubat 2023. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=File:Peter_of_Brittany_and_al-Nasir_of_Kerak.png&oldid=1138875167

EKLER

EK 1. RESİM

Şekil 1 Britanya Kralı Peter ile Melik Nâsır Dâvûd arasındaki ateşkesi tasvir eden çizim³⁰⁶

³⁰⁶ "File:Peter of Brittany and al-Nasir of Kerak.Png", *Wikipedia*, 12 Şubat 2023.

EK 2. PARA

Şekil 2 . Melik Nasır Dâvûd Adına Basılan Altın Para³⁰⁷

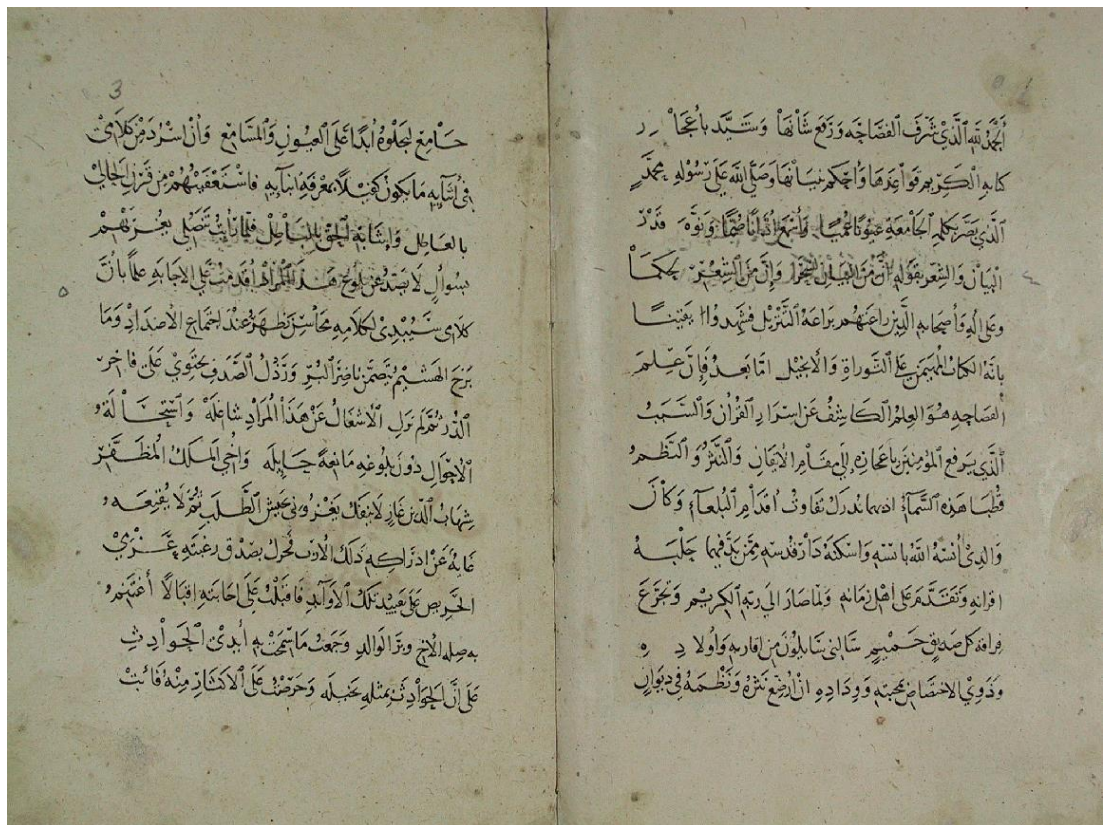
³⁰⁷ Walid Khalidi, *عملية الملك الايوبي الناصر داوود بن المعظم 626هـ صاحب الكرك توطرها نجمة سليمان* (photo, 21 Mayıs 2009, Flickr).
السداسية الشكل والمستخدمه بشكل شائع في عملات الايوبيين

EK 3. YAZMA ESER

Şekil 3. el-Fevâidu'l-Celiyye fi'l-Ferâidi'n-Nâsırıyye'nin Ayasofya nüshası³⁰⁸

³⁰⁸ el-Melikü'l-Emced Hasan b el-Melik en-Nasir Davud el-Eyyubi, *el-Fevaidü'l-Celiyye fi'l-Fevaidi'l-Nasırıyye*. (: Yazma, ts.).

Şekil 4. el-Fevâidu'l-Celiyye fi'l-Ferâidi'n-Nâsiriyye'nin Fatih nüshası³⁰⁹

³⁰⁹ Nasır Davud b İsa, *Divan*. (: Yazma, ts.).

ای که در آن دکان و مکان نشسته که برایشان کرده بر طرفه چرخ عشق را شوق و آتش در خیمه افروخته تا بهر سو پیوسته بر آفاق و بر هر چرخ ای صدای و جوش و شک و تزلزل و فزع در تضای بین نیامی طاری ساخته شکستنی و کمال و پند و زنجیر و کلاه آتش را داده و جفت کرده و مایه کشیده خاک پای ساکنان را بر آب و آتش سکر و زین و نعلان بر پستان نهاده غزل و طبع و صفت را بر آب و آتش	اگر چه پیش از این در جهان آمده عشق را طبع چون در خفا و در پنهان خلق را شوق و آتش در خیمه افروخته عشق و تقوی را جای در میان آمده صیقل و جفت و زنجیر و تزلزل و فزع سکر و زین و نعلان بر پستان آمده خاک پای ساکنان را بر آب و آتش از خود و خود را یک جا و در آن آمده کرد کار و محاسبه در میان آمده
ای که در آن دکان و مکان نشسته که برایشان کرده بر طرفه چرخ عشق را شوق و آتش در خیمه افروخته تا بهر سو پیوسته بر آفاق و بر هر چرخ ای صدای و جوش و شک و تزلزل و فزع در تضای بین نیامی طاری ساخته شکستنی و کمال و پند و زنجیر و کلاه آتش را داده و جفت کرده و مایه کشیده خاک پای ساکنان را بر آب و آتش سکر و زین و نعلان بر پستان نهاده غزل و طبع و صفت را بر آب و آتش	خوشبخت در آن تو چون دره و صوبه چون در خفا و در پنهان صدور و شوق و آتش در میان آمده صدور و شوق و آتش در میان آمده

ای که در آن دکان و مکان نشسته که برایشان کرده بر طرفه چرخ عشق را شوق و آتش در خیمه افروخته تا بهر سو پیوسته بر آفاق و بر هر چرخ ای صدای و جوش و شک و تزلزل و فزع در تضای بین نیامی طاری ساخته شکستنی و کمال و پند و زنجیر و کلاه آتش را داده و جفت کرده و مایه کشیده خاک پای ساکنان را بر آب و آتش سکر و زین و نعلان بر پستان نهاده غزل و طبع و صفت را بر آب و آتش	ای که در آن دکان و مکان نشسته که برایشان کرده بر طرفه چرخ عشق را شوق و آتش در خیمه افروخته تا بهر سو پیوسته بر آفاق و بر هر چرخ ای صدای و جوش و شک و تزلزل و فزع در تضای بین نیامی طاری ساخته شکستنی و کمال و پند و زنجیر و کلاه آتش را داده و جفت کرده و مایه کشیده خاک پای ساکنان را بر آب و آتش سکر و زین و نعلان بر پستان نهاده غزل و طبع و صفت را بر آب و آتش
ای که در آن دکان و مکان نشسته که برایشان کرده بر طرفه چرخ عشق را شوق و آتش در خیمه افروخته تا بهر سو پیوسته بر آفاق و بر هر چرخ ای صدای و جوش و شک و تزلزل و فزع در تضای بین نیامی طاری ساخته شکستنی و کمال و پند و زنجیر و کلاه آتش را داده و جفت کرده و مایه کشیده خاک پای ساکنان را بر آب و آتش سکر و زین و نعلان بر پستان نهاده غزل و طبع و صفت را بر آب و آتش	ای که در آن دکان و مکان نشسته که برایشان کرده بر طرفه چرخ عشق را شوق و آتش در خیمه افروخته تا بهر سو پیوسته بر آفاق و بر هر چرخ ای صدای و جوش و شک و تزلزل و فزع در تضای بین نیامی طاری ساخته شکستنی و کمال و پند و زنجیر و کلاه آتش را داده و جفت کرده و مایه کشیده خاک پای ساکنان را بر آب و آتش سکر و زین و نعلان بر پستان نهاده غزل و طبع و صفت را بر آب و آتش

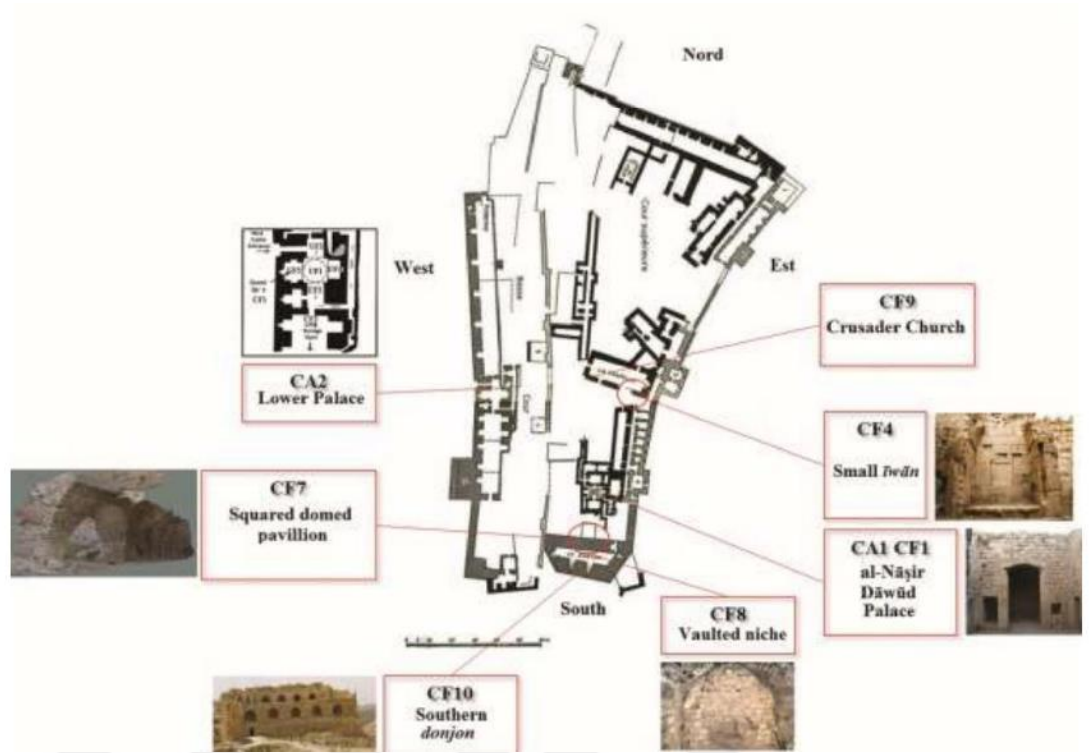
EK 4: KİTÂBE

Şekil 5 Şam Bâb-ı Tuma Kapısını Onaran Melik Nâsir Dâvûd'a ithafen yazılmış Kitâbe³¹⁰

³¹⁰ Ahmet Gedik, *Hat Sanatı Bakımından Kudüs ve Çevresindeki Eyyûbî Kitâbeleri* (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Thesis, 2013) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), 551 y./516.

EK 5. Kerek kalesinde Melik Nâsir Dâwûd tarafından yapılan kabul salonu³¹¹

³¹¹ Nucciotti - Fragai, "Ayyubid Reception Halls in Southern Jordan", 10-11.